

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วม
ของชุมชนวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

โดย

นายสมบูรณ์ ติบเตปิน และคณะ

มีนาคม 2553

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ฉบับสมบูรณ์

โครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วม
ของชุมชนวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน

ทีมวิจัย

1. นายสมบูรณ์	ดีบเดป็น	ผู้อำนวยการ โรงเรียนบ้านปาง	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสมศักดิ์	ศรีไทย	ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 1	รองหัวหน้าโครงการ
3. นายเมือง	แก้วอ้าย	ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 13	รองหัวหน้าโครงการ
4. นายจักรคำ	สุภาวงศ์	ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 9	รองหัวหน้าโครงการ
5. นายอุดมชัย	สาก่อน	ส.อบต. บ้านปางหมู่ที่ 13	เหรียญก
6. นายไพรัตน์	สุภาวงศ์	ส.อบต. บ้านปางหมู่ที่ 9	ผู้ช่วยเหรียญก
7. นางอารีรัตน์	หมื่นมา	ครู / คส. 2 โรงเรียนบ้านปาง	เลขานุการ
8. นางวิริญญา	ไชยสมภาร	ส.อบต. บ้านปางหมู่ที่ 13	ผู้ช่วยเลขานุการ
9. นายเอกชัย	อุดมมะ	ครูผู้ช่วย/ โรงเรียนบ้านปาง	ผู้ช่วยเลขานุการ
10. นายกิตติพันธ์	จันทร์พรหม	ไวยาวัจกร	ทีมงานวิจัย
11. นายพ่อน	ทะนุชิต	ส.อบต. บ้านปางหมู่ที่ 1	ทีมงานวิจัย
12. นายนิสสัน	เดชะอุป	ส.อบต. บ้านปางหมู่ที่ 1	ทีมงานวิจัย
13. นายอินทอง	เป็งวัน	ส.อบต. บ้านปางหมู่ที่ 9	ทีมงานวิจัย
14. นายอินแสง	ตากันทะ	ผช.ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 9	ทีมงานวิจัย
15. นายวิชาญ	อุคชา	ผช.ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 9	ทีมงานวิจัย
16. นายรังสรรค์	สิงห์ใจ	ผช.ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 13	ทีมงานวิจัย
17. นายสุทัศน์	เรือนอินทร์	ผช.ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 13	ทีมงานวิจัย
18. นายอนันต์	กันทะวงค์	ผช.ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 1	ทีมงานวิจัย
19. นายสุพจน์	ตาสุยะ	ผช.ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ที่ 1	ทีมงานวิจัย
20. นางอรนุช	ใจดี	ประธานแม่บ้านหมู่ที่ 1	ทีมงานวิจัย
21. นางสุรภี	แก้วอ้าย	ประธานแม่บ้านหมู่ที่ 13	ทีมงานวิจัย
22. นายดำรงค์	พิงคะสัน	หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านปาง	ทีมงานวิจัย
23. พระพัฒนกรณ์	กิตติปัญญา โภภิกขุ	รองเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง	ทีมงานวิจัย

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. พระเกรียงศักดิ์	โชติธัมโม	เจ้าอาวาสวัดบ้านปาง
2. นายสมยศ	กันทะวัง	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมใน กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็น รูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถนำกระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ใน ท้องถิ่นโดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมี ส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่ เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำ โดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีก แบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาคำถามด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์ อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบา อาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.สำนักงานภาค ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าว มาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่าชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอก เล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่าการเขียนรายงานเป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัย เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.สำนักงานภาค จึงได้ปรับ รูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่ นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของ

รายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย สู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการ โดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

รายงานโครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน “ตามฮีตด้วยสอยครุบาเจ้าศรีวิชัย” เป็นการนำเสนอการปฏิบัติงานของทีมวิจัยชุมชนวัดบ้านปาง รวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับครุบาเจ้าศรีวิชัย การฟื้นคุณค่าความหมายหลักคำสอนต่าง ๆ ของครุบา รวมทั้งการพัฒนา รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน วัดบ้านปาง

ซึ่งการดำเนินงานวิจัย มีปัญหาอุปสรรคที่ไม่สามารถดำเนินการให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาที่กำหนด และไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ครบทั้ง 3 ระยะตามแผนที่วางไว้ ต้องมีการขยายเวลาออกไปหลายครั้งเนื่องด้วยเหตุปัจจัยหลายประการ อย่างไรก็ตามทางทีมวิจัยได้พยายามสรุปผลการดำเนินการที่ผ่านมาเป็นรายงานฉบับสมบูรณ์ ซึ่งทีมวิจัยได้รับความร่วมมือ คำแนะนำ กำลังใจจากหลายฝ่าย จนทำให้โครงการลุล่วงไปได้ด้วยดี คณะทีมวิจัยขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

หวังว่ารายงานฉบับนี้ คงจะเกิดประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนกระบวนการวิจัยและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนวัดบ้านปางให้ก้าวต่อไป หากมีข้อเสนอแนะประการใดทางทีมวิจัยพร้อมน้อมรับ เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

คณะวิจัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	
สารบัญ	
บทที่ 1 บทนำ	1
• ความเป็นมา	1
• คำถามวิจัย	3
• วัตถุประสงค์	3
• พื้นที่ดำเนินการ	3
• ผลที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 วิธีการดำเนินงาน	4
บทที่ 3 ผลการดำเนินงาน	22
ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน	22
ตอนที่ 2 ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม	27
ตอนที่ 3 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตครอบครัววิจัย	31
ตอนที่ 4 สถานการณ์การท่องเที่ยววัดบ้านปาง	53
ตอนที่ 5 บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินโครงการวิจัย	66
บทที่ 4 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	68
บรรณานุกรม	75
ภาคผนวก	76
• ข้อมูลที่มิวิจัยวัดบ้านปาง	77

ภาคผนวก

บทที่ 1

บทนำ

บ้านปาง ตั้งอยู่ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน คือ บ้านปางหมู่ที่ 1 บ้านศรีบุญเรือง หมู่ที่ 9 และบ้านบารมีศรีวิชัย หมู่ที่ 13 สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มในหุบเขา มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้ คือ ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านแม่ฮ้อย หมู่ที่ 2 ทิศตะวันออก ติดต่อกับเขตพื้นที่อำเภอทุ่งหัวช้าง ทิศตะวันตก ติดต่อกับเขตอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดต่อกับหมู่บ้านห้วยบง หมู่ที่ 8 มีจำนวนทั้งหมด 405 ครัวเรือน ประชากรแยกเป็นชาย 888 คน และหญิง 851 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,739 คน

สภาพของชุมชนโดยทั่วไปแล้วพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มมีพื้นที่ป่าล้อมรอบจึงทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งจึงต้องพึ่งพาอาศัยป่าเป็นการเพิ่มรายได้ เช่น การตัดไม้ขายให้นายทุน การตัดไม้ไฟขาย การหาของป่าตามฤดูกาลมาขายทั้งพืชผักและสัตว์ป่า เช่น หน่อไม้ ผักหวาน ไข่มดแดง และอีกส่วนหนึ่งยังมีอาชีพในการทำสวนลำไย ทำไร่ ทำนา เป็นอาชีพหลัก ทำให้เกิดมีการบุกรุกทำลายป่าไม้ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่า จากสภาพป่าที่เป็นต้นน้ำลำธารที่เคยอุดมสมบูรณ์ ขาดการอนุรักษ์ และขาดจิตสำนึกที่จะรักษาและวางแผนจึงเริ่มเสื่อมโทรม เกิดสภาวะแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อน ทางหน่วยงานราชการ องค์กรบริหารส่วนตำบลศรีวิชัยและชุมชนได้พยายามที่จะแก้ไข และสร้างความตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการบุกรุกทำลายป่าไม้ รวมทั้งความพยายามที่จะจัดพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่ป่าชุมชน แต่ก็ช่วยได้เพียงบางส่วนเท่านั้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประชากรในวัยทำงานและเยาวชนในหมู่บ้านบางส่วนได้ออกไปทำงานในต่างจังหวัด/ต่างอำเภอ เพื่อเป็นการหารายได้ให้กับครอบครัวไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน การออกไปขายและตัดแวนตาในต่างจังหวัด ทำให้ชุมชนขาดผู้นำ ขาดคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความเข้าใจที่จะอธิบายถึงผลกระทบของทรัพยากรธรรมชาติที่จะตามมาให้ชุมชนส่วนใหญ่ได้รับทราบ

ในชุมชนบ้านปาง มีวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน คือ วัดบ้านปาง ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาบ้านปาง หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ห่างจากตัวอำเภอเถลี 38 กิโลเมตร ตรงหลักกิโลเมตรที่ 89 เป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบวชเรียนเป็นวัดแรก ภายในบริเวณวัดประกอบด้วยโบสถ์ วิหารที่สวยงาม มีพิพิธภัณฑสถานอัฐบริวารครูบาเจ้าศรีวิชัย และเป็นที่เก็บของใช้ส่วนตัวของท่านไว้อย่างครบถ้วน เช่น รถยนต์ สบง จีวร กระโถน แจกัน และ นอกจากนั้นแล้วยังมีพระธาตุเจดีย์อนุสาวรีย์พระครูบาเจ้าศรีวิชัย และอนุสาวรีย์สามครูบาสรางไว้ให้ประชาชนทั่วไปได้สักการบูชา

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปโดยเฉพาะในเขตล้านนาว่าเป็น “คนบุญ” หรือ “นักบุญ” อันมีความหมายเชิงยกย่องว่า เป็นนักบวชที่มีคุณสมบัติพิเศษ หรืออาจมีการเรียกชื่ออื่นอีกว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัย พระครูบาศรีวิชัย ครูบาศีลธรรม หรือทูลเจ้าสิริ (อ่านว่า “ตุ้เจ้าสิริ”) แต่มักพบว่าท่าน

เรียกตนเองเป็นพระชัชยาภิกขุ หรือพระศรีวิชัยชนะภิกขุ ซึ่งเดิมมีชื่อว่าอินตาเพื่อน หรืออ้ายฟ้าฮ้อง เกิดตรงกับวันอังคารเดือน 9 เหนือ (เดือน 7 ใต้) ขึ้น 11 ค่ำ ปีชวด จุลศักราช 1240 ตรงกับวันอังคารที่ 11 มิถุนายน พ.ศ. 2420 เป็นบุตรสุดท้องคนที่ 4 ของนายควาย และนางอุสา เป็นชาวบ้านปาง อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน อ้ายฟ้าฮ้อง เป็นเด็กใจบุญที่สุด ไม่ยอมแตะต้องอาหารทุกชนิดที่มีเนื้อสัตว์จะกินแต่พืชผัก น้ำพริกประจำทุกๆมื้อ พออายุได้ 18 ปีบริบูรณ์จึงออกบวช ณ วัดบ้านปาง ตลอดชีวิตได้ดำรงสมณะเพศ เป็นพระภิกษุผู้ที่ปฏิบัติเคร่งครัด เป็นพระภิกษุผู้ทรงคุณธรรม นิยมความสันโดษ ถนอมอาหารมังสวิรัต วันละ 1 มื้อ ละเว้นจากสิ่งเสพติดและอบายมุข เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาและสังคม เป็นนักสังคมสงเคราะห์เป็นพระนักพัฒนา ก่อสร้างปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม เป็นกิจวัตรของท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ท่านได้ปฏิบัติตลอดชีวิตของท่าน เป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษากิจวัตรของท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน สร้างกระบวนการเรียนรู้ทั้งในสถานศึกษาให้นักเรียนและชาวบ้านในชุมชนได้ศึกษา รักษา และช่วยกันถ่ายทอด เพื่อไม่ให้สิ่งที่ดีงามนี้หายไปจากชุมชน

บ้านปาง นอกจากที่จะมีวัดบ้านปางที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญแล้ว ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติที่สวยงาม มีสภาพป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่อยู่อาศัยของนกยูงที่เราสามารถหาชม นกยูงได้ มีพระพุทธบาทห้วยแม่มดที่ชุมชนศรัทธาร่วมกันสร้างกลางหุบเขา และชื่นชมกับธรรมชาติของป่าไม้ที่สวยงาม มีสถานที่ดำเนินงานได้มีส่วนเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของครูบาศรีวิชัย เชื่อว่าหากชุมชนไม่เห็นคุณค่าของธรรมชาติ ขาดการอนุรักษ์มรดกอันล้ำค่านี้ และขาดความรู้ความเข้าใจ จะทำให้ธรรมชาติถูกทำลายโดยไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทั้งนี้ก็ต้องอาศัยความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน พร้อมทั้งประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนร่วมมือร่วมใจรักษา หวงแหนทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง

ที่ผ่านมาชุมชนวัดบ้านปางยังไม่มีการจัดการท่องเที่ยว ทั้งที่ภายในชุมชนมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย โดยมีวัดบ้านปางเป็นศูนย์กลาง นักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นบุคคลที่เชื่อมโยงในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัย ศรัทธาในวัดบ้านปาง และเป็นนักท่องเที่ยวทั่วไปซึ่งมาท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง เช่น เชียงใหม่ เชียงรายแล้วเข้ามาแวะเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถเข้ามาเที่ยวสถานที่ต่างๆ ได้ตลอดปี ทางชุมชนวัดบ้านปาง ได้เล็งเห็นถึงคุณค่าของวัดบ้านปางและทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของครูบาศรีวิชัย จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะจัดสถานที่ท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสร้างความสมดุลและความเข้มแข็งระหว่างการพัฒนากับการอนุรักษ์ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ประโยชน์ของธรรมชาติและประวัติศาสตร์อันดีงามของครูบาเจ้าศรีวิชัยในอันที่จะส่งผลต่อชุมชนวัดบ้านปาง ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการวิจัยเพื่อดำเนินการศึกษาหาแนวทางที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง เพื่อที่ความต้องการศึกษารวบรวมความรู้ประวัติศาสตร์ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม อนุรักษ์ บูรณะ ปรับปรุง พัฒนาชุมชนวัดบ้านปางให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ นำความรู้ ความเข้าใจและความเจริญมาสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถสร้างรายได้

ให้กับครอบครัว ลดการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนเป็นการปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ รักษาหวงแหนเห็นคุณค่าในประวัติศาสตร์ครุบาศรีวิชัย ทรัพยากรในท้องถิ่น และรู้จักการพึ่งพาตนเองได้ และเชื่อว่าหากคนในชุมชนได้นำเอาแนวทางในการใช้ชีวิต การดำเนินชีวิต การประเพณีปฏิบัติตนเหมือนกับพระครูบาเจ้าศรีวิชัยจะทำให้คนในชุมชนสามารถที่พึ่งตนเองได้ มีความเป็นอยู่อย่างพอเพียง ครอบครัวมีความอบอุ่น และมีความสุข

คำถามวิจัย

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครุบาศรีวิชัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปางเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง

พื้นที่ดำเนินการ มี 3 พื้นที่ ประกอบด้วย

1. หมู่ที่ 1 บ้านปาง
2. หมู่ที่ 9 บ้านศรีบุญเรือง
3. หมู่ที่ 13 บ้านบารมีศรีวิชัย

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) ได้ข้อมูล องค์ความรู้ ตามแนวทางในการดำเนินชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย “ตามฮีต ดวยฮอย ครูบาเจ้าศรีวิชัย”
- 2) ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง ทั้งด้านพื้นที่ คน การจัดการ และกิจกรรมการท่องเที่ยว
- 3) การถ่ายทอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ครุบาเจ้าศรีวิชัยให้กับคนรุ่นหลังได้เรียนรู้
- 4) นำสู่การบูรณาการสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา และสามารถเชื่อมโยงสู่แผนแม่บทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้มีการจัดการที่ยั่งยืนต่อไป
- 5) สร้างรายได้ให้กับชุมชนในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครุบาเจ้าศรีวิชัย
- 6) เกิดการเชื่อมโยงคน ชุมชน หน่วยงานต่างๆ ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครุบาศรีวิชัย

บทที่ 2

วิธีการดำเนินงาน

โครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มุ่งให้ชุมชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการวิจัย ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางในการ แก้ไขปัญหา ใช้ประเด็นประวัติศาสตร์ของพระครูบาเจ้าศรีวิชัย การตามฮีต ดอยฮอยครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อ สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

แนวทางการดำเนินกิจกรรมที่วางไว้

ระยะที่ 1

1. ประชุมทีมวิจัยเพื่อสร้างความเข้าใจและวางแผนการดำเนินการร่วมกัน
2. จัดเวทีทำความเข้าใจกับชุมชน หน่วยงาน องค์กร และผู้ที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาบริบททั่วไปของชุมชน เช่น การศึกษาเอกสารมือ 2 จัดเวทีชุมชนทั้ง 3 ชุมชน รวมทั้ง ออกแบบในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเวทีในการจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตครูบาเจ้าศรีวิชัย สถานการณ์การท่องเที่ยววัดบ้านปาง
5. การศึกษาฐานการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ/ประวัติศาสตร์/วัฒนธรรม
6. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเพื่อทบทวนข้อมูล/หาแนวทางการจัดการท่องเที่ยว ร่วมกัน ทั้งด้านพื้นที่ คน การจัดการ และกิจกรรมการท่องเที่ยว
7. สรุปบทเรียนโครงการวิจัย เพื่อวางแนวทางในการดำเนินการในระยะที่ 2
8. การจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 1

ระยะที่ 2

9. การพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน
10. การกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง
11. การทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง
12. การสรุปบทเรียนการดำเนินโครงการ
13. การวางแนวทางในการดำเนินการระยะที่ 3
14. การจัดทำรายงานความก้าวหน้าระยะที่ 2

ระยะที่ 3

15. การหาแนวทางการจัดทำกระบวนการถ่ายทอดความรู้ สถานศึกษา และชุมชน เช่น การ เชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้ หรือแผนแม่บทชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล

16. เวทีนำเสนอข้อมูลผลการดำเนิน โครงการสู่ชุมชน

17. การสรุปบทเรียน โครงการวิจัย

18. การจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ตารางสรุปกิจกรรม

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
1. ประชุมทีมวิจัย	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อสร้างความเข้าใจ และกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน - เพื่อทบทวน/สรุปบทเรียนการดำเนินงานแต่ละระยะ	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดความเข้าใจร่วมกันในทีมวิจัย - ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ปัญหา อุปสรรคในการทำงาน - ได้แผนการดำเนินงานต่อไป
2. จัดเวทีทำความเข้าใจกับชุมชน หน่วยงาน/องค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับชุมชนเกี่ยวกับการทำโครงการ - เพื่อออกแบบสอบถามเก็บข้อมูลร่วมกัน - เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนเกิดความเข้าใจ และให้ความร่วมมือ ในการทำโครงการ - ได้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล - แต่ละคนรู้จักบทบาทหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ
3. การศึกษาสภาพบริบททั่วไปของชุมชน - จากเอกสารมือ 2 - เวทีชุมชนทั้ง 3 หมู่บ้าน	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไปของชุมชน - เพื่อจัดทำรายละเอียดในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลสภาพบริบททั่วไป/สถานการณ์ที่เป็นอยู่ของชุมชนบ้านปาง 3 หมู่บ้าน - ได้รูปแบบการออกแบบเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดเก็บและรวบรวมข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย - รวบรวมข้อมูลพื้นฐาน (ข้อมูลมือ 2 เอกสาร หนังสือ	<ul style="list-style-type: none"> - เพื่อรวบรวมข้อมูลสถานการณ์การท่องเที่ยวชุมชนบ้านปาง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมประวัติศาสตร์ของหมู่บ้าน	<ul style="list-style-type: none"> - ได้ข้อมูลประวัติศาสตร์บ้านปาง วิถีชีวิต แนวคิด การดำเนินงานของครูบาเจ้าศรีวิชัย - ได้บทเรียน/สถานการณ์การท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปาง - ทราบปัญหาอุปสรรคสถานการณ์ท่องเที่ยวที่ผ่านมา

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
<p>การสัมภาษณ์ สอบถาม เป็นต้น)</p> <p>- เวทีแลกเปลี่ยน “ตำฮิต ตวยฮอย ครอบาเจ้าศรีวิชัย”</p>		
<p>5. ศึกษาดูงานการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์</p>	<p>- เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ</p>	<p>- ได้เรียนรู้บทเรียนพื้นที่อื่นเพื่อนำมาปรับแนวทางในการดำเนินงานของตนเอง</p>
<p>6. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเพื่อทบทวนข้อมูล/หาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครอบาเจ้าศรีวิชัยร่วมกัน</p>	<p>- เพื่อนำเสนอข้อมูลให้กับชุมชนได้รับทราบ ตรวจสอบ เพิ่มเติมข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น</p> <p>- เพื่อหาแนวทาง/รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครอบาเจ้าศรีวิชัย</p>	<p>- ได้เพิ่มเติมข้อมูลให้ถูกต้องชัดเจนมากขึ้น</p> <p>- ได้แนวทาง/รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครอบาเจ้าศรีวิชัย เช่น พื้นที่เด่น การบริหารจัดการ และกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น</p>
<p>7. การพัฒนาทักษะนักวิจัย เช่น การบันทึก วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล โดยร่วมแลกเปลี่ยนเวทีอบรมของสถาบันฯ และอื่นๆ</p>	<p>- เพื่อพัฒนาทักษะนักวิจัย ในการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล</p> <p>- เพื่อแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานกับพื้นที่อื่น</p>	<p>- นักวิจัยมีทักษะวิเคราะห์สังเคราะห์เพิ่มขึ้น</p> <p>- ได้แลกเปลี่ยนบทเรียนกับพื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในพื้นที่ต่อไป</p>
<p>8. การสำรวจป่าชุมชนเพื่อวัดระยะทางสำหรับกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว</p>	<p>- เพื่อศึกษาหาแนวทางในการกำหนดเส้นทางการท่องเที่ยว</p>	<p>- ได้เส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปาง</p>
<p>9. การศึกษาดูงานบ้านปางประจำปี</p>	<p>- เพื่อศึกษาเรียนรู้แนวทางในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จ</p>	<p>- ได้เรียนรู้บทเรียนพื้นที่อื่นเพื่อนำมาปรับแนวทางในการดำเนินงานของตนเอง</p>
<p>10. สรุบบทเรียนโครงการวิจัย</p>	<p>- เพื่อสรุบบทเรียนการดำเนินโครงการ</p> <p>- เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางดำเนินงานอย่าง</p>	<p>- บทเรียนการดำเนินโครงการ</p>

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	ผลที่ได้รับ
	เหมาะสม	
11. การหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง	- เพื่อหาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง	- ได้แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง
12. การจัดทำรายงาน	เพื่อสรุปผลการดำเนินงาน	- รายงานวิจัย

โครงการได้มีการวางแผนหาแนวทางการดำเนินกิจกรรมไว้ 3 ระยะ แต่ทางโครงการได้รับงบประมาณและทำกิจกรรมระยะที่ 1 เพียงอย่างเดียว เนื่องจากระยะที่ 1 ค่อนข้างใช้เวลาในการดำเนินกิจกรรมและติดปัญหาเรื่องการจัดทำรายงานที่ค่อนข้างล่าช้า การคาดหวังกับบุคคลคนเดียวการรวบรวมข้อมูล เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง การโยกย้ายสถานที่ทำงานทำให้ข้อมูลที่เก็บไว้หายไปด้วย จึงต้องดำเนินการเก็บข้อมูลใหม่ รวมทั้งภาระหน้าที่ของแต่ละคนทำให้เวลาในการทำกิจกรรมไม่ตรงกันยิ่งทำให้การดำเนินกิจกรรมล่าช้าออกไป

การดำเนินกิจกรรมนอกจากที่วางไว้ในแผนดำเนินกิจกรรมในระยะที่ 1 แล้วได้มีการพูดคุยพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน และการกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง เป็นแผนกิจกรรมที่วางไว้ในระยะที่ 2 และการทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง ที่ผ่านมาเป็นเพียงการพานักท่องเที่ยวชมนกยูงและเดินป่าตามจุดสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครุบาเจ้าศรีวิชัย ตามที่มีนักท่องเที่ยวสนใจ ซึ่งยังได้นำแผนการจัดการท่องเที่ยวมาใช้ในพื้นที่ เนื่องจากยังไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์กิจกรรม และชี้แจงรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้วางไว้ร่วมกันให้กับนักท่องเที่ยวได้รับรู้ รวมทั้งยังไม่ได้มีการกำหนดบทบาทหน้าที่แต่ละคน ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการต้อนรับนักท่องเที่ยว มีคฤเทศก์ การประสานงาน เป็นต้น ทำให้เวลานักท่องเที่ยวมาก็ไม่รู้จะติดต่อใคร

และกิจกรรมที่ยังไม่ได้ดำเนินการ คือ การหาแนวทางการจัดทำกระบวนการถ่ายทอดความรู้สถานศึกษา และชุมชน เช่น การเชื่อมโยงกับสาระการเรียนรู้ หรือแผนแม่บทชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบล ทางโรงเรียนมีการนำข้อมูลไปเสริมในการเรียนการสอนให้กับเด็กนักเรียนเรื่องประวัติผลงาน คำสอนของครุบา ด้านการเชื่อมโยงสู่แผนแม่บทชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัยนั้นทางทีมวิจัยและชุมชนได้พยายามประสานเชิญนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อรับรู้แนวคิด เป้าหมายตลอดเวลา เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน แต่ยังไม่ได้มีการพูดคุยนำเสนอเรื่องแผนแม่บทชุมชนเรื่องนี้สู่องค์การบริหารส่วนตำบลอย่างเป็นทางการ

รายละเอียดกิจกรรมที่ดำเนินงานนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การประชุมทีมวิจัย

เวทีการประชุมทีมวิจัย เป็นการติดตามความเคลื่อนไหวในการดำเนินงานโครงการ แลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็น ประสบการณ์การทำโครงการวิจัย ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหา และวางแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน นอกจากนี้ยังเป็นเวทีที่ได้มาพบปะ หรือกันในพื้นที่ต่าง ๆ ตามที่สมาชิกสนใจ

กิจกรรมที่ 2 การทำความเข้าใจร่วมกับโครงการวิจัย ชุมชน หน่วยงาน/องค์กรและผู้ที่เกี่ยวข้อง

โครงการวิจัยบ้านปาง เริ่มพัฒนาโครงการ ในวันที่ 14 พฤษภาคม 2549 ณ วัดบ้านปาง พัฒนาโครงการ ณ วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ผู้เข้าร่วม ประกอบด้วย แกนนำ (ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อบต. ประธานแม่บ้าน และตัวแทนครูที่เลี้ยงศูนย์เด็ก) 3 หมู่บ้านในเขตศรัทธาวัดบ้านปาง คือ หมู่ที่ 1, 9 และ 13 ซึ่งชุมชนสนใจที่พัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์/เชิงประวัติศาสตร์ ชุมชนศรัทธาวัดบ้านปาง ช่วงแรกคุณวันเพ็ญ พรินทรากุล แนะนำสถาบันวิจัยหรือศูนย์ และงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คุณสมชัย แก้วภูศรี หัวหน้าโครงการ “แนวทางการแก้ไขปัญหาหนี้สินโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านอุดมพัฒนา ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน” เล่าประสบการณ์การทำงานวิจัยที่บ้านอุดมพัฒนา จากนั้นเปิดโอกาสแลกเปลี่ยนร่วมกัน ประเด็นพูดคุย เรื่อง ของดีบ้านปาง ความต้องการของชุมชน ของดีบ้านปาง เช่น การเป็นหมู่บ้านประวัติศาสตร์(บ้านเกิด)ครูบาศรีวิชัย สถานที่สำคัญเกี่ยวข้องกับวิถีของครูบาศรีวิชัย และมีความหลากหลายทางชีวภาพของป่า พันธุ์ไม้ มะพร้าวเต่า ตำว และนกยูง วัดบ้านปางมีคนมาเที่ยวพอสมควร แต่ขาดการให้ความรู้กับผู้ที่มาท่องเที่ยว ไม่ว่าจะ ประวัติครูบา ประวัติวัด และที่มาของนกยูง รวมทั้งความเป็นมาในเรื่องอื่น ๆ ทางชุมชนจึงคิดร่วมกันว่าน่าจะมีการพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนขึ้น “การตามฮีต ดวยฮอยครูบาเจ้าศรีวิชัย”

จากนั้น ในวันที่ 26 พฤษภาคม 2549 มีการหารือการดำเนินโครงการอีกครั้งหนึ่ง โดยเริ่มจากบทบาทการพูดคุยครั้งที่ผ่านมาให้กับผู้เข้าร่วม คุณวันเพ็ญแนะนำสถาบันฯและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้ที่มาเข้าร่วม ซึ่งมีคนใหม่เข้ามาเพิ่ม (ผอ. โรงเรียน ครู และคนอื่น ๆ) จากนั้นหารือแนวทางการจัดทำโครงการ ซึ่งชื่อโครงการ คือ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนศรัทธาวัดบ้านปาง “ตามฮีต ดวยฮอย ครูบาเจ้าศรีวิชัย” แนวทางการดำเนินโครงการ

ระยะที่ 1 เป็นการรวบรวมข้อมูล อบรมเชิงประวัติศาสตร์ เช่น ประวัติ ครูบา สถานที่สำคัญ ๆ เส้นทางธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการ คือ ใช้เวทีชาวบ้าน การสัมภาษณ์ การสำรวจ และศึกษาจาก

เอกสาร เป็นต้น ระยะที่ 2 กำหนดรูปแบบ/แนวทางการจัดการท่องเที่ยว ระยะที่ 3 ขยายผล/จัดทำ
หลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาโครงการชุมชนบ้านปางนั้น เป็นการพัฒนาพร้อม ๆ กับโครงการพัฒนา
ศูนย์เด็กเล็กตำบลศรีวิชัย

เมื่อโครงการได้รับการอนุมัติทางสถาบันวิจัยหรือศูนย์เข้ามาชี้แจงความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการ
โครงการ และได้ประสานทางพื้นที่บ้านปาง เพื่อจัดเวทีสังเคราะห์หัวงานวิจัยรายเดือน(เวทีการแลกเปลี่ยน
โครงการวิจัย) ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2549 ณ วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน ซึ่งถือเป็น
การเปิดตัวโครงการวิจัยฯวัดบ้านปาง และได้แลกเปลี่ยนกับโครงการอื่น ๆ ซึ่งในครั้งนี้มีผู้เข้าร่วมจำนวน
35 คน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้โครงการแต่ละพื้นที่มาแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน จะเป็นการนำเอาทุกข้อ
บอกล่าวให้กันทราบ ในเวทีมีการแลกเปลี่ยนของแผนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ โดย ทีมวิจัยบ้าน
ปางได้พูดถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ทีมวิจัยเครือข่ายลุ่มน้ำได้พูดถึงเรื่องการทำเกษตร
อินทรีย์ บ้านห้วยแห่นเป็นเรื่องเกษตรอินทรีย์ ทีมวิจัยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นเรื่องการจัดการศูนย์เด็กโดย
การมีส่วนร่วมของชุมชน ทีมวิจัยจากทุ่งหัวช้างเป็นเรื่องการจัดการป่าชุมชน ทีมต้นธงเป็นเรื่องผัก
พื้นบ้านอาหารพื้นเมือง และบ้านน้ำอ้อย จากนั้นก็มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน โดยจับเป็นคู่มที่มี
ประเด็น คล้าย ๆ กันก็จะนำมาแลกเปลี่ยนการทำงานที่ประสบความสำเร็จ ซึ่งการจัดเวทีครั้งนี้ทำให้
ทีมวิจัยบ้านปางได้เรียนรู้กระบวนการทำงานของโครงการอื่น ๆ และได้รู้จักเพื่อน รู้จักงานวิจัยมากขึ้น

หลังจากนั้น ในวันที่ 16 – 17 พฤศจิกายน 2549 ทางโครงการได้ส่งคุณเอกชัย อุดมะ ตัวแทน
ทีมวิจัยเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการอื่น ณ ศูนย์การเรียนรู้บ้านปางจำปี อำเภอแม่อน จังหวัด
เชียงใหม่ ผู้เข้าร่วมจำนวน 35 คน วัตถุประสงค์ของวันนี้คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนบ้าน
ปางจำปี ระหว่าง หมู่บ้านอุดมพัฒนา หมู่บ้านในตำบลต้นธง หมู่บ้านไร่น้อย บ้านปางและ เทศบาลตำบล
ม่วงน้อย ในเวทีมีการแลกเปลี่ยนการทำงานในแต่ละหมู่บ้านมาเล่าสู่กันฟัง ในเวทีชุมชนปางจำปีได้เล่า
ถึงประสบการณ์การจัดการทรัพยากรและการจัดการชุมชน โดย พูดถึงกระบวนการก่อนที่จะนำไปสู่การ
ทำงาน 1) การหาคน ใช้วิธีการหาคนโดยปากต่อปาก ส่วนคนที่สนใจสามารถเข้าร่วมได้ จากการ
ประชุมชาวบ้าน มีการคัดเลือกกรรมการ หรือเรียกว่า คณะรัฐมนตรีบ้านปางจำปี 2) ร่วมกันทำแผนของ
แต่ละฝ่ายขึ้นตอนนี้ต้องอาศัยพี่เลี้ยงภายนอกเข้ามาหนุนเสริม 3) การวางบทบาทในชุมชน 4) เทคนิคและ
วิธีการเน้นเรื่องการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ทีมที่เข้าร่วม ได้มีการหารือถึงการจัดการกับชุมชน

ของตนเอง บ้านอุดมพัฒนา ได้มีการแลกเปลี่ยนเรื่อง โมเดลประเทศที่กำลังทำอยู่ ซึ่งเป็นการสมมุติให้ กรรมการหมู่บ้านมีบทบาทหน้าที่อำนาจการตัดสินใจ เหมือนเป็นรัฐมนตรีบริหารประเทศ บ้านไร่น้อย ได้พูดถึงเรื่องการจัดการขยะ ทีมต้นธงได้พูดถึงเรื่องผักพื้นบ้านอาหารพื้นเมือง บ้านปางได้พูดถึงเรื่องการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ในวันที่สองได้มีการหารือในกลุ่มของตนเองเรื่องกลับไปแล้วจะทำอะไรต่อไป ซึ่งทางทีมบ้านปางกลับไปจะไปปรับรูปแบบการประชุมหมู่บ้านให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนมากขึ้น

กิจกรรมที่ 3 การรวบรวมข้อมูล และศึกษาสภาพบริบททั่วไปของชุมชน

การรวบรวมข้อมูล และศึกษาสภาพบริบททั่วไปของชุมชน มีการแบ่งประเด็นการศึกษาให้กับ ทีมวิจัยแต่ละคนได้ไปรวม ซึ่งข้อมูลที่รวบรวมนั้นหาจากข้อมูลมือ 2 ที่มีอยู่ เช่น หนังสือ ตำรา ประวัติ ตามที่หมู่บ้านจัดเก็บไว้ การสอบถามสัมภาษณ์จากผู้รู้ โดยทางโครงการได้ออกแบบสัมภาษณ์ให้กับทีมวิจัยได้ใช้เป็นเครื่องมือในการลงไปสำรวจชุมชน ประกอบด้วย

1) แบบสอบถามประวัติหมู่บ้าน

1. ชื่อหมู่บ้านเดิม .....
2. ชื่อหมู่บ้านใหม่ .....
3. จำนวน ครัวเรือน
4. จำนวนประชากร
5. ความเป็นมา
6. ผู้ก่อตั้ง
7. สภาพความเป็นอยู่
8. ระยะเวลาของหมู่บ้าน
9. ที่ตั้งของหมู่บ้าน(เปรียบเทียบกับสถานที่ปัจจุบัน)

2) แบบสอบถามประวัติครุบาศรีวิชัย

- ประเด็นที่น่าสนใจ(คำสอน,อภินิหาร) พระครุบาเจ้าศรีวิชัย

3) แบบสอบถามประวัติสถานที่ท่องเที่ยว

1. ชื่อสถานที่ท่องเที่ยว
2. ที่ตั้ง
3. ผู้ค้นพบ
4. ความเป็นมา
5. มีความสำคัญ
6. เรื่องเล่า หรือ ความเชื่อ

หลังจากที่แต่ละคนออกไปสอบถามสัมภาษณ์เสร็จแล้ว นำข้อมูลมารวบรวม โดยมีคุณเอกชัย อุดมะ เป็นผู้รับผิดชอบหลักในการจัดพิมพ์และรวบรวมข้อมูล

กิจกรรมที่ 4 การสำรวจชุมชน สำรวจป่า

วันที่ 7-8 มีนาคม 50 ณ บ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน กิจกรรมการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ของทีมวิจัยในพื้นที่ นำโดย อาจารย์สมบูรณ์ ตีบเตปิน หัวหน้าโครงการ พ่อหลวงเมือง แก้วอ้าย(ผู้ใหญ่บ้านบ้านปางหมู่ 13) พ่อหลวงจักรคำ สุกาวงค์ (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9 บ้านปาง) ร่วมกับทีมวิจัยอีก 5 ท่าน และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยทรัพยากรชีว เมื่อวันที่ 7-8 มีนาคม พ.ศ.2550 โดยนัดหมายกันที่บ้านพ่อหลวงเมือง ทีมสำรวจเริ่มทยอยกันมาต่างเตรียมสัมภาระของใช้ที่จำเป็นในการอยู่ป่าอย่างพร้อมเพรียง ทั้งข้าวสาร หม้อหนึ่งข้าว หม้อแกง เครื่องปรุงอาหาร ฯลฯ เมื่อทุกคนมาพร้อมจึงเดินทางสู่ที่หมาย ใช้พาหนะการเดินทางโดยจักรยานยนต์ที่คู่แล้วสภาพสมบุกสมบันมาก ๆ รถ 1 คัน นั่งสองคน เส้นทางลูกรังที่ไม่ค่อยเรียบเท่าไร และใช้จักรยานยนต์เดินทางเป็นสิ่งที่สนุกสนานเร้าใจอย่างมาก เพราะพอถึงทางที่ต้องขึ้นเนินต่างลุ้นกันว่าจะขึ้นพื้นหรือไม่ สร้างความตื่นเต้นในการเดินทางอย่างมาก เมื่อไปถึงพระธาตุ ทีมสำรวจต้องจอดรถเก็บไว้ที่นั่นเพื่อเริ่มการเดินทางด้วยการเดินเท้า

ทีมวิจัยจะรู้จักสภาพป่าที่จะไปสำรวจอยู่แล้ว แต่ในส่วนเจ้าหน้าที่ไม่เคยไปและไม่รู้ว่าสภาพจะเป็นอย่างไร ก่อนเดินทางจึงพยายามแวะคุยกับชาวบ้านตามร้านค้าบ้าง กับผู้เฒ่าผู้แก่ที่พบก่อนเดินทางบ้าง ข้อมูลที่ได้มาคร่าวๆ คือ สภาพป่าข้างบนเย็นสบาย ต้นไม้ใหญ่มีมาก มีสัตว์ป่าต่างๆ เป็นต้น ซึ่งจากการพูดคุยเราจินตนาการว่าป่าคงจะน่าเดินมากแน่ๆ เมื่อเริ่มเดินทางไปจุดแรก คือ รอยพระบาท ห่างจากจุดจอดรถประมาณ 500 เมตร มีอยู่หลายรอยทีเดียว รอบๆ มีต้นผักหวานป่าออกอยู่หลายต้น

ระหว่างทางทีมสำรวจจะพยายามเก็บหาเสบียงไปด้วย เช่น เก็บผักหวานป่าตามข้างทาง สอยไข่มดแดงไว้ใส่แกงผักหวาน เป็นต้น จากการสำรวจครั้งนี้ทำให้ได้ข้อมูลต่างๆ กลับมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นสถานที่น่าสนใจ เช่น รอยพระบาท เสาหิน ต้นมะพร้าวเต่า ต้นกฤษณาขนาดใหญ่หลายคนโอบ เขียดเปอะ น้ำตก เป็นต้น สภาพของเส้นทางบางจุดยังเดินทางลำบากและอันตราย สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การเผาป่า การตัดไม้สนเถื่อน การล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

จากการพูดคุยกันของทีมวิจัยที่ไปสำรวจ มีสิ่งที่น่าสนใจหลายอย่างที่ตอกใจ ปรับปรุง และพัฒนาให้ดีขึ้น หากทำได้คิดว่าน่าจะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งของลำพูนได้

ตอนเดินทางกลับ ทีมสำรวจใช้เส้นทางกลับอีกเส้นทางหนึ่ง เป็นลำห้วยที่ทำประปาภูเขา นำน้ำมาใช้ในหมู่บ้าน เมื่อไปถึงลำห้วยเห็นมีน้ำไหลอยู่แต่ไม่มากนัก สภาพป่าตรงจุดที่ไปถึงค่อนข้างแห้ง จึงไม่รู้ว่าสภาพตรงป่าต้นน้ำด้านบนจะเป็นอย่างไรบ้าง แต่ที่แน่ๆ น้ำที่ไหลมาถูกดูดหายไปตามท่อประปาขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 6 นิ้วหมด พอหลวงเมืองบอกว่า น้ำมากกว่านี้ก็สามารถดูดได้หมด ลำห้วยที่ต่ำกว่าท่อประปาลงไปแน่นอนว่า ไม่มีน้ำไหลแน่นอนในช่วงนี้

สิ่งที่ต้องแก้ไขคิดว่าสิ่งแรก คือ จากสภาพป่าที่มีอาณาเขตกว้าง ทำให้การควบคุมดูแลไม่สามารถทำได้ การทำความเข้าใจกับชุมชนโดยรอบ เกี่ยวกับการสร้างจิตสำนึกให้เห็นคุณค่าของป่า และเห็นสภาพปัญหาที่เกิดจากการเผาป่า การถางป่า และผลกระทบของการล่าสัตว์ป่า เป็นต้น

สิ่งที่ต้องปรับปรุง คือ เส้นทางเดินที่ยังลำบาก และอันตราย เพราะบางจุดมีสภาพลาดชัน ลื่น และมีหญ้าขึ้นรก ซึ่งหญ้าบางชนิดอาจมีพิษทำให้คัน หรือมีสัตว์อันตรายซ่อนตัวอยู่ได้ หากเส้นทางเดินมีการปรับระดับ มีขั้นบันได ทางหญ้าตามทางเดินให้เดินได้สะดวกขึ้น และยังสามารถเป็นแนวกันไฟไปในตัวได้ด้วย

สิ่งที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม คือ สิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น จุดพักรายทาง จุดพักค้างแรม ห้องน้ำ รูปแบบการจัดการขยะที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น และสิ่งที่จะลืมไม่ได้ คือ การสำรวจความคิดเห็นของชุมชน ถึงสิ่งที่ชุมชนจะได้รับว่าคุ้มค่า หากมีการจัดการที่ไม่ดีอาจจะสร้างผลกระทบกับชุมชนตามมาภายหลังได้ ซึ่งทางทีมงานจะมีการนัดหมายสรุปบทเรียนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อนำเสนอข้อมูลและวางแผนการดำเนินงานต่อไป

สิ่งที่ได้จากการสำรวจเส้นทาง คือ เห็นสภาพจริงของพื้นที่ ทราบข้อมูลพื้นที่ในแต่ละจุดว่ามีสภาพอย่างไร เห็นปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น การเผาป่า สัตว์ที่อาจเป็นอันตราย (งู ช้าง) ได้ประสบการณ์จากการเดินทาง สิ่งที่ต้องทำเพิ่มเติม คือ การวัดระยะทางเส้นทางเดินแต่ละเส้น

กิจกรรมที่ 5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการอื่น ๆ

เวทีห้วัดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วันที่ 29 มกราคม 2550 ณ วัดน้ำคิบ ตำบลน้ำคิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน จัดขึ้นมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอรายงานความก้าวหน้าแต่ละโครงการวิจัย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน(เกาะกุ่มลุมลา) ระหว่างนักวิจัยแต่ละโครงการและร่วมกันกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมห้วัดวิจัย ซึ่งเวทีครั้งนี้มีโครงการวิจัยเข้าร่วมทั้งหมด 12 โครงการ จากตำบลต้นธง บ้านเหล่าพระเจ้าตาเขียว ตำบลประดู่ป่า (3 หมู่บ้าน) บ้านอุดมพัฒนา บ้านไร่น้อย บ้านหนองหลัก บ้านป่าจิว บ้านล้อง ตำบลแม่ตืน บ้านปาง บ้านน้ำคิบ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลศรีวิชัย ซึ่งแยกประเด็นในการแลกเปลี่ยนเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนโครงการที่ได้รับการอนุมัติจาก สกว. แล้ว ตั้งประเด็นไว้ว่า “ทำแล้วได้อะไร และจะทำอะไรต่อ” ส่วนที่ 2 โครงการที่อยู่ในช่วงการพัฒนาโครงการ ประเด็น “จะทำอะไร ทำอย่างไร” สิ่งที่ได้จากเวทีครั้งนี้ ทำให้ทีมวิจัยบ้านปางได้รู้จักคุ้นเคยกับโครงการอื่นมากขึ้น เห็นบทเรียนแนวทางการทำงานของโครงการอื่น ๆ และได้นำเสนอความก้าวหน้าของตนเอง ซึ่งเป็นโครงการที่กำลังเริ่มดำเนินโครงการ ยังค่อนข้างสับสน การมาเห็นตัวอย่างจากโครงการอื่น ทำให้ได้แนวทางในการปรับใช้ของตนเองมากขึ้น

และในวันที่ 10 กรกฎาคม 2550 ตัวแทนโครงการวิจัยฯ นำโดยผอ.สมบูรณ์ ดิเบตปิน และพ่อหลวงเมือง แก้วอ้ายได้ร่วมเสวนา ในเวทีเสวนา “เขียนประวัติศาสตร์เพื่ออนาคต” ณ กรีนเลค รีสอร์ท จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการจัดเวทีเสวนาขึ้นเพื่อเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการและองค์ความรู้จากโครงการวิจัยประเด็นประวัติศาสตร์ในพื้นที่ภาคเหนือ ตลอดจนร่วมกันค้นหาทิศทางการทำงานวิจัยประเด็นประวัติศาสตร์สู่การใช้ประโยชน์และการสร้างชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็ง ซึ่งเวทีเสวนา เขียนประวัติศาสตร์เพื่ออนาคต มีผู้เข้าร่วมประกอบด้วย นักวิจัยในประเด็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือ

เจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ เจ้าหน้าที่ สกว.สำนักงานภาค และมีผู้ทรงคุณวุฒิมาเติมเต็มมุมมองและข้อเสนอแนะ คือ อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม อาจารย์ชูเกียรติ ลิสุวรรณ และพระครูพิพิธสุตาทาท จากการศึกษาเปิดเวทีเสวนาเสียงสะท้อนจากชุมชน “บทเรียน กระบวนการ และการเรียนรู้จากการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีโครงการเข้าร่วมเวทีเสวนา มีตัวแทนจากโครงการวิจัยละ 2 ท่าน ได้แก่ 1)โครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปาง ตำบล ศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน 2) โครงการ สืบค้นประวัติศาสตร์เมืองพร้าว ผ่านกระบวนการการศึกษาวัดร้าง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ 3)โครงการสืบค้นประวัติศาสตร์ตำนานเจ้าพ่อขุนตานเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านห้างฉัตร อำเภห้างฉัตร จังหวัดลำปาง

จากนั้นได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นไขข้อข้องใจในการวิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และได้มีการซักถามแลกเปลี่ยน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ กับนักวิจัย และรายการสุดท้ายคือ จากงานวิจัยชาวบ้านสู่การขับเคลื่อนของหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องจากกรมศิลปกร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ซึ่งการเข้าร่วมเวทีครั้งนี้ ถือเป็นเวทีใหญ่เวทีแรกที่ทางโครงการเข้าร่วม การนำเสนอการเตรียมตัวของทีมวิจัยยังไม่ชัดเจน ทำให้การนำเสนอข้อมูลไม่ตรงประเด็นเท่าที่ควร แต่การเข้าร่วมครั้งนี้เป็นการฝึกการนำเสนอของทีมวิจัย ได้เรียนรู้จากพื้นที่อื่น ๆ และที่สำคัญการได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการ ทำให้เห็นจุดด้อยจุดเด่นที่จะนำไปปรับใช้ในพื้นที่ต่อไป

กิจกรรมที่ 7 การศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยว จังหวัดพะเยา

วันที่ 24 สิงหาคม 2550 ณ วัดบ้านปาง ทางสถาบันวิจัยหรือชุมชนได้เข้ามาพูดคุยกับทีมวิจัยโครงการบ้านปาง ได้มีการทบทวนโครงการวิจัย เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสร้างกระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน และยกระดับความรู้ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งวิถีคิด พฤติกรรม ของชุมชนท้องถิ่น เน้นการใช้ความรู้ การมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน จากนั้นทีมวิจัยหารือแนวทางการดำเนินงานโครงการวิจัย เรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมและการศึกษาดูงาน ซึ่งทีมวิจัยตกลงที่จะไปศึกษาดูงาน โครงการวิจัย 2 โครงการ ที่จังหวัดพะเยา ในวันที่

11-12 กันยายนนี้ โดยมีผู้เข้าร่วมประมาณ 20 คน และในวันที่ 15 กันยายนนัดหมายเพื่อสรุปบทเรียนร่วมกัน และวางแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 ต่อไป

วันที่ 11-12 กันยายน 2550 ทางโครงการวิจัยฯ วัดบ้านปางได้ไปศึกษาดูงาน ณ จังหวัดพะเยา มีผู้ร่วมศึกษาดูงานจำนวน 20 คน มีการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโครงการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยว โดยชุมชนแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ประวัติศาสตร์ เช่น เครื่องปั้นดินเผาที่มีเศษหลงเหลือที่ขุดค้นพบนำมาทำเป็นอาชีพให้กับคนในชุมชนต่อ และสถานที่ขุดพบก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยมี เครื่องปั้นดินเผาของคนสมัยก่อน เตาเผาที่ทำด้วยดินทั้งหมด จากนั้นก็เดินทางไปพักโฮมสเตย์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าของบ้านเรื่องการจัดการ โฮม สเตย์ เข้าวันที่สอง ได้ไปศึกษาและแลกเปลี่ยนเรื่องการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องไฮ ศึกษากลุ่มอาชีพในชุมชน เช่น การจักสาน จุดสาคิดความรู้เรื่องการตีเหล็ก คูสถานี่ประวัติศาสตร์ คือ สันธาตุ ที่มีความเป็นมายาวนานและศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นลงเรือชมกวันพะเยา สุดท้ายร่วมแลกเปลี่ยนการทำงานเรื่องการท่องเที่ยวร่วมกับเครือข่ายการประมงพื้นบ้าน สิ่งที่ทีมวิจัยได้ คือ แนวทางการนำไปปรับปรุงการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนของวัดบ้านปาง เช่น การทำเป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งในชุมชนและในป่า เป็นต้น

กิจกรรมที่ 8 การศึกษาดูงานบ้านปางจำปี

ในวันที่ 10-11 ตุลาคม 2551 ได้ไปศึกษาดูงานศูนย์การเรียนรู้บ้านปางจำปี อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ทีมวิจัยบ้านปางได้แลกเปลี่ยนศึกษาดูงานกับทีมนักวิจัยบ้านปางจำปี อำเภอคอยสะเกิด ในประเด็นเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และลำน้ำ โดยนำทีมวิจัยเข้าไปศึกษาเส้นทางธรรมชาติน้ำแม่ลาย แล้วกลับมาแลกเปลี่ยนแนวคิด รูปแบบวิธีการและการเติมเต็มความรู้ ทักษะต่างๆ และวิถีคิดการอนุรักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ให้กับนักวิจัย เพื่อนำรูปแบบการจัดการไปใช้กับพื้นที่ตนเอง ซึ่งในเวทีสรุปว่า จะนำรูปแบบแนวคิดไปปรับใช้ โดยการทำเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพราะว่ามีศักยภาพ ด้านแหล่งเรียนรู้ที่มีประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม และธรรมชาติในท้องถิ่นอยู่มากหลังจากที่กลับไปจะเริ่มต้นจากการทำผายแม้ว่ามีรูปแบบที่แตกต่างคือ ทำ

กับลำน้ำเล็กๆ ก่อน พร้อมกับการสร้างความเข้าใจ ปลุกจิตสำนึกให้กับชาวบ้าน โดยการฉายภาพ ข้อมูลของดีในชุมชน จากการรวบรวมของทีมวิจัย ในเวทีประชาคมทั้ง 3 หมู่บ้าน

และในวันที่ 15 ตุลาคม 2550 ณ บ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ได้จัดเวทีการสรุปบทเรียนจากการศึกษาชุมชนบ้านปางจำปี ในแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบ้านปางจำปี ที่คณะวิจัยได้นำมาเป็นแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบ้านปาง เช่น การทำแนวกันไฟ การทำฝายชะลอน้ำ และการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งจะเป็นการเริ่มต้นจากจุดเล็กๆ ขึ้นมาก่อน และค่อยขยายแนวคิดไปในวงกว้าง เพราะที่ผ่านมาการจัดการป่าชุมชนของบ้านปางยังมีข้อขัดแย้งและไม่เห็นด้วยกับผู้ที่เสียผลประโยชน์ รวมถึงการกำหนดพื้นที่ของนกยูงโดยจะมีการปลูกข้าวไว้ให้นกยูงได้กิน สำหรับการนำเสนอข้อมูลของดีในชุมชนบ้านปางทางคณะวิจัยจะได้นำมาเสนอชาวบ้านในวันออกพรรษาโดยจะนำข้อมูลแผนที่ชุมชน และรูปภาพมาให้ชาวบ้านได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะกับแนวทางการจัดการทรัพยากรและการท่องเที่ยวบ้านปาง ทั้งนี้ สิ่งที่สำคัญก็คือการสร้างความตระหนักรับรู้ให้กับคนบ้านปางในคำสอนของครูบาศรีวิชัย โดยจะมีแนวทางการนำเอาคำสอนหรือการเทศน์บารมี 30 พัส ฉบับครูบาเป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนบ้านปางได้ร่วมกันแสดงความเคารพและระลึกถึงครูบาเจ้า เป็นการสร้างเอกลักษณ์โดยเฉพาะของชุมชนบ้านปาง ซึ่งการท่องเที่ยวก็จะตามมาภายหลัง จากนั้นได้ลงสำรวจสถานที่ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับครูบาศรีวิชัยด้วย เช่น บ่อน้ำวัดบ้านปาง (บ่อน้ำที่ครูบาเจ้าเคยใช้) อุโบสถกลางน้ำ เสาศิลาจารึก และต้นดอกแก้ว (ดอกพิกุล) สถานที่กำเนิดครูบาศรีวิชัย เป็นต้น

กิจกรรมที่ 9 การพัฒนาทักษะทีมวิจัย

1) เวที อบรมเพิ่มเติมทักษะนักวิจัย 13-14 กรกฎาคม 2549 ณ สุกมิตร์คอร์ท

ซึ่งสถาบันวิจัยทรัพยากรฯ ได้จัดการอบรมเพิ่มเติมทักษะนักวิจัย มีวัตถุประสงค์ในการแลกเปลี่ยนคือ แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรอบคิดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เทคนิคเครื่องมือการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การบริหารจัดการ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยยึดหลักคำว่า **ปัฐอง้องัฐหนึ่ง พริกมีบ้านเหนือเกลือมีบ้านใต้** ในเวทีครั้งนี้มีโครงการวิจัยที่มาร่วมจำนวน 10

โครงการ ในวันแรกจะให้ผู้เข้าร่วมแนะนำตัวและตอบ ประเด็นคำถาม คือ มุมมองต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (คิดอย่างไร? รู้เข้าใจอย่างไร? จะสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างไร? มีประโยชน์อย่างไร?) จากนั้นได้แบ่งกลุ่มย่อยแต่ละโครงการ ประเด็นคำถามคือ โครงการวิจัยที่ทำอยู่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้ออย่างไรกับ ตนเอง ครอบคลุม ชุมชน/องค์กร/หน่วยงาน และให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนนำเสนอ คณะกรรมการและผู้ประสานงานสถาบันฯ สรุปภาพรวมและฝากการบ้านกลับไปคือ ทบทวนกรอบคิดงานวิจัย (เป้าหมาย ชิง? ขั้นตอน กระบวนการที่มีปัจจัย เงื่อนไข?)

และในวันที่สอง แต่ละโครงการได้นำเสนอการบ้าน คุณค่า ชีวลาด คณะกรรมการสถาบันวิจัย หรือชุมชนได้ให้ข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นแต่ละโครงการ คุณวันเพ็ญ พรินทรากุล สรุปภาพรวมและพูดถึง กระบวนการวิจัย จากนั้นช่วงบ่ายให้ดูหนังเกาหลี(ครุฑนักพัฒนา) และวิเคราะห์ จากนั้นกิจกรรมที่สอนน้องโดยให้นักวิจัยที่มีประสบการณ์มาเล่าประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และทางสถาบันฯ ได้ให้แต่ละโครงการเตรียมคน/นักวิจัยเพื่อไปอบรมกับเสมสิกาลัย ในวันที่ 29-31 สิงหาคม 2549

2) อบรมเรื่องงานพลังกลุ่ม และความสุขให้กับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น(นักจัดการความรู้) 29-31 สิงหาคม 2549 ณ วังธารรีสอร์ท อำเภอคอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเรื่องการเชื่อมความสัมพันธ์ การสร้างพลังกลุ่ม การทำงานแบบมีส่วนร่วม การทบทวนตัวเอง การรับฟังอย่างลึกซึ้ง การเข้าใจตัวเองและผู้อื่น การสร้างความไว้วางใจ การสื่อสาร อันจะนำไปสู่ทิศทางการดำเนินงานทั้งผู้ได้ร่วมกิจกรรมและการนำไปปรับใช้ต่อโครงการวิจัย และชุมชนต่อไป โดยมีวิทยากรจากเสมสิกาลัย จำนวน 3 ท่านคือ 1)คุณปรีดา เรื่องวิชาการ 2)คุณพุลทิว เรื่องวิชาการ 3)คุณ กิติพร พรหมเทศน์ โดยมีโครงการวิจัยเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ จำนวน 11 โครงการ ทางโครงการวิจัยได้เรียนรู้เรื่องการทำงานแบบมีส่วนร่วม การรู้จักตนเองมากขึ้น

3) การอบรมเชิงปฏิบัติการนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ครั้งที่ 1 วันที่ 27-28 กันยายน 2550 ณ อินทนนท์รีเวอร์ไซด์ รีสอร์ท อำเภอเวียงหนองล่อง

เป็นการอบรมเพิ่มทักษะนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน วัตถุประสงค์ในการอบรมครั้งนี้ คือ 1) เพื่อพัฒนาทักษะงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน 2) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยโดยมุ่งเน้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน 57 คน เป็นตัวแทนนักวิจัยจาก 11 โครงการที่กำลังดำเนินการ กระบวนการการอบรมเน้นการปฏิบัติการ โดยให้นักวิจัยได้ทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง การทำกิจกรรมร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมกัน การให้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชนบ้านแพะใต้ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนสรุปร่วมกัน จากนั้นเป็นการเพิ่มเติมจากวิทยากร เช่น คุณณพพร นิลณรงค์ คุณสมชัย แก้วภูศรี คุณชาญ อุทธิยะ คุณพรทวิ ยอดมงคล และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยหริภุญชัย

เนื้อหาในการอบรม เรื่องแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล การแลกเปลี่ยนบทเรียนการทำงานแต่ละพื้นที่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัย โดยให้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งเกม การแบ่งกลุ่มการทำงาน การแลกเปลี่ยนระหว่างโครงการวิจัย

สิ่งที่ได้ ได้ความรู้ แนวคิดงานวิจัย ได้เทคนิค แนวทางและบทเรียนการทำงานเพื่อนำไปปรับใช้ในพื้นที่ โดยเฉพาะทักษะการเก็บข้อมูล การบันทึกข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์สังเคราะห์กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม ได้ความรู้เรื่องจดเล่างานศพ สิ่งสำคัญครั้งนี้ คือ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รู้จักทีมวิจัยอื่นมากขึ้น และได้ความสัมพันธ์อันดีระหว่างเครือข่ายหัววิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

4) อบรมเชิงปฏิบัติการ “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” ครั้งที่ 2 วันที่ 17-18 มิถุนายน 2551 ณ อินทนนท์รีเวอร์ไซด์ รีสอร์ท อำเภอเวียงหนองล่อง

เวทีการอบรมเชิงปฏิบัติการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูล และการจัดทำรายงานโครงการวิจัย รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน โครงการวิจัยมาร่วมการอบรมครั้งนี้จำนวน 12 โครงการ มาจากโครงการบ้านปาง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลศรีวิชัย เกษตรอินทรีย์ตำบลป่าไผ่ เกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี่ บ้านน้ำดิบ บ้านล่อง บ้านเหล่า พระเจ้าตาเขียว บ้านไร่น้อย บ้านใหม่สันมะนะ บ้านป่าตึง บ้านป่าจิว และบ้านหนองหลัก

กิจกรรมเริ่มจากพ่อหนานใจ พุกกล้า นำสวดมนต์ไหว้พระ คุณนพพร นิลณรงค์ ต้อนรับและกล่าวเปิดการอบรมครั้งนี้ ใช้เกมในการแนะนำตัว และแบ่งกลุ่มนำเสนอ บ้านปาง ได้นำเสนอในช่วงบ่าย ได้เล่าให้กับสมาชิกในกลุ่มฟัง จากนั้นทางทีมวิจัยก็ได้ฝากการบ้านให้แต่ละคนกลับไปเขียนจดหมายโครงการที่ตนเองประทับใจ แล้วให้นำจดหมายมาส่งในเช้าวันรุ่งขึ้น ช่วงค่ำ เป็นการแลกเปลี่ยนปัญหาบทเรียนเรื่องการบริหารจัดการโครงการ ปัญหาที่พบ คือ ความเข้าใจของชุมชนต่อการทำโครงการวิจัย นักวิจัยลดลง การส่งเอกสารการเงินล่าช้ามีข้อผิดพลาด แนวทางแก้ไข ต้องพยายามเรียนรู้ สอบถามจากผู้รู้ ต้องมีการติดตามหนุนเสริมจากเจ้าหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

วันที่สอง แต่ละคนนำจดหมายมาส่งให้กับวิทยากร จากนั้นแบ่งกลุ่มตามประเด็นที่แต่ละคนเขียนในจดหมายเพื่อให้แต่ละคนได้นำจดหมายไปเล่าให้สมาชิกในกลุ่มฟัง และร่วมกันวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อสรุปออกมาเป็น 1 ฉบับ ส่งตัวแทนเพื่อนำเสนอ จากนั้นวิทยากรได้สรุปและเติมเต็มเรื่องการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการเขียนรายงาน การสื่อสารไม่ว่าการพูด การเขียน การวาดภาพเป็นการเรียบเรียงความคิด ดังนั้นการเรียบเรียงความคิด ความรู้เหล่านั้น ต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูล (จากการฟัง การจับประเด็น การตั้งคำถาม การแลกเปลี่ยน) แล้วนำมาวิเคราะห์(มีทั้งความเห็น- ข้อเสนอแนะ ความรู้สึก- ความประทับใจ การเปรียบเทียบ-ข้อเด่น ข้อด้อย เพื่อปรับใช้) สรุปออกมาเพื่อนำเสนอต่อไป

จากนั้นวิทยากรได้ให้กรอบเกี่ยวกับการเขียนรายงานและยกตัวอย่างบางโครงการ กรอบการเขียนรายงานวิจัย ประกอบด้วย 1) ตั้งใจจะทำอะไร-บทนำ (เนื้อหาในข้อเสนอโครงการ) 2) ทำอย่างไร – กระบวนการทำงานวิจัย (ใคร/ทำอะไร/ที่ไหน/เมื่อไหร่/อย่างไร/ผลเป็นอย่างไร) 3) ผลเป็นอย่างไร- ผลการวิจัย (ข้อมูลบริบท/ข้อมูลผลการศึกษาที่รวบรวมได้) 4) ผลที่ได้เป็นเหมือนที่ตั้งใจหรือไม่ – สรุปผลการวิจัย (สรุปตอบวัตถุประสงค์/บทเรียนที่ได้/ปัญหาอุปสรรค/ข้อเสนอแนะ แนวทางการดำเนินงานระยะต่อไป)

กิจกรรมที่ 10 การสรุปบทเรียนโครงการวิจัย วันที่ 9 กุมภาพันธ์ 2552 ณ วัดบ้านปาง อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน

ช่วงเช้าพ่อหลวงเมือง แก้วอ้าย ได้นำเสนอข้อมูลการดำเนินโครงการวิจัยกับชุมชนศรัทธา วัดบ้านปาง เนื่องจากวันนี้เป็นวันมาฆบูชา มีชาวบ้านมาทำบุญที่วัด ทางโครงการวิจัยเลยถือโอกาสวันนี้ นำเสนอข้อมูล เพื่อให้ชาวบ้านได้ช่วยกันแลกเปลี่ยน ตรวจสอบ และหาแนวทางการดำเนินงานต่อไป

หลังจากนั้นทางทีมวิจัยได้มาสรุปบทเรียนการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน เริ่มจากผอ.สมบุญ ตีบทเป็น กล่าวที่มาที่ไปของโครงการ ในระยะที่ 1 ได้มีการสำรวจข้อมูลข้อดีชุมชนวัดบ้านปาง โดยเน้นศึกษาประวัติศาสตร์ครุฑาศรีวิชัย และสิ่งที่เกี่ยวข้อง เมื่อเช้าได้นำเสนอข้อมูลสู่ชุมชน ในโครงการระยะต่อไป เน้นบางประเด็นที่ต้องทำจริงจังมากขึ้น เช่น การจัดการท่องเที่ยว เป็นต้น พ่อหลวงเมือง แก้วอ้าย เล่าการนำเสนอข้อมูลเมื่อตอนเช้า พบว่า ผู้เข้าร่วมเกือบ 100 คน แต่ว่าชาวบ้านยังไม่ตอบรับ ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นเท่าที่ควร แต่หลังจากเวทีเล็ก มีหลายคนบอกว่าเห็นดีด้วย บอกให้พ่อหลวงทำต่อไป ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวคุณกงหลายครั้งแล้ว ซึ่งเป้าหมายหลักของทีมวิจัย คือ การที่ทำให้คนบ้านเรามีจิตอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น ปัญหา คือ ชาวบ้านยังไม่เข้าใจ ยังไม่เห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น บางคนกลัวว่าทำเรื่องนี้แล้ว ทำให้ชาวบ้านเข้าไปตัดไม้ไม่ได้(ไม้ซาง) ทำให้ไม่เห็นด้วย และไม่เข้าร่วมกิจกรรมอีกเรื่องหนึ่ง คือ สื่อ มีการสื่อ 2 ทาง คือ การไปคุณกงที่บ้านแม่ป้อก หมู่ที่ 11 และนกง บ้านปาง อาจทำให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวสับสน ทางที่ประชุมมีข้อเสนอแนะว่า เราจะทำอย่างไรให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ให้ชาวบ้านเห็นด้วย เราต้องทำให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น เพื่อลดแรงเสียดทานจากชาวบ้าน เป็นต้น

ดังนั้นในระยะต่อไป เน้นเรื่องการจัดการท่องเที่ยวให้มากขึ้น พัฒนาจุดต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น บ่อน้ำ เริ่มมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น มีการสร้างศาลาบริเวณนี้ด้วย การทำโปงให้นกยูง เพื่อเป็นแหล่งอาหารให้กับนกยูง เป็นต้น เป้าหมายหลักของเรา ไม่ใช่แค่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ต่อไปอาจมีพื้นที่อื่นเข้ามาเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ทั้งด้านการจัดระบบการจัดการ แหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติได้ ซึ่งทางที่ประชุมบอกว่า บางกิจกรรมเราสามารถทำได้เลย โดยไม่ต้องรองบประมาณจากโครงการวิจัย เช่น การทำโปง ถ้ามีกลุ่มเด็กและเยาวชน เชื่อมกับกลุ่มหริภุญชัยคลับ อาจช่วยกันมาทำโปงร่วมกันได้ เป็นต้น

การแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ทีมวิจัยได้แบ่งบทบาทหน้าที่ที่ความรับผิดชอบแต่ละฝ่าย โดยฝ่ายการเก็บข้อมูล นักวิจัยแต่ละคนช่วยกันเก็บข้อมูล ส่วนด้านการสรุปรวบรวมข้อมูลเป็นบทบาทของครู รวมทั้งเรื่องเอกสารการเงิน แต่ด้วยภารกิจของครู โดยเฉพาะครูที่รับผิดชอบหลักต้องไปเรียนต่อที่อื่น ทำให้ไม่มีการถ่ายโอนข้อมูล ข้อมูลที่มีก็จัดไม่เป็นระบบ บางอย่างหาไม่เจอ ต้องมีการเก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ ทำให้การเคลื่อนงานต้องล่าช้าออกไป โดยเฉพาะเรื่องรายงาน หลังจากที่มีการโอนงานให้ทีมวิจัยหลัก เนื่องจากครูที่รับผิดชอบไปเรียนต่อ ทางทีมวิจัยต้องมาช่วยกันดูแลทั้งเรื่องเอกสารข้อมูล และเอกสารการเงิน ต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจและจัดระบบให้มีความถูกต้องมากขึ้น แต่ละคนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ส่วนเรื่องการค้าเนินกิจกรรมต่าง ๆ การประสานงานขึ้นอยู่ที่ทีมวิจัยหลัก โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านแกนนำชุมชน มีการเชื่อมประสานกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้การค้าเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น การสำรวจป่า การพูดคุยหาแนวทางการพัฒนาวัดบ้านปาง และป่าชุมชนบ้านปาง รวมทั้งมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาหนุนการทำงาน

บทที่ 3

ผลการดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ได้นำเสนอข้อมูลโดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ตอนที่ 2 ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ตอนที่ 3 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตครอบครัววิชัย

ตอนที่ 4 สถานการณ์การท่องเที่ยววัดบ้านปาง

ตอนที่ 5 บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินโครงการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

1. สภาพทั่วไป

ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลศรีวิชัยอยู่ห่างจากอำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน ระยะทาง 27 กิโลเมตร เดิมเป็นส่วนหนึ่งของตำบลแม่ต๋น เมื่อปี 2531 ได้แยกเป็นตำบลศรีวิชัย มีการปกครองเป็น 13 หมู่บ้าน ต่อมาได้มีการยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลเมื่อปี พ.ศ. 2540 มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับเขต	ตำบลป่าพลู
ทิศใต้	ติดต่อกับเขต	ตำบลแม่ต๋น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับเขต	อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับเขต	อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

เนื้อที่ มีเนื้อที่ประมาณ 184 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นเนื้อที่ 115,205 ไร่

ภูมิประเทศ

ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาและที่ราบ ซึ่งเหมาะสำหรับการเกษตรและปศุสัตว์ ดินส่วนใหญ่มีปัญหา คือ ดินมีกรวดทราย ทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ

จำนวนหมู่บ้านในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย มี 13 หมู่บ้าน ดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน
1	บ้านปาง
2	บ้านแม่ฮิไฮ
3	บ้านห้วยบง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน
4	บ้านแม่ป้อกใน
5	บ้านแม่ป้อกเหนือ
6	บ้านแม่ป้อก
7	บ้านแม่จ้อง
8	บ้านใหม่สุขสันต์
9	บ้านศรีบุญเรือง
10	บ้านศรีวิชัย
11	บ้านใหม่สวรรค์
12	บ้านอุดมพัฒนา
13	บ้านบารมีศรีวิชัย

ประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น	7,887 คน	จำแนกได้ดังนี้
ประชากรชาย	จำนวน 3,993 คน	
ประชากรหญิง	จำนวน 3,894 คน	
จำนวนครัวเรือน	จำนวน 2,605 ครัวเรือน	

สภาพทางเศรษฐกิจ

ปั้มน้ำมัน	จำนวน	11	แห่ง
โรงสี	จำนวน	4	แห่ง
ร้านขายของชำ	จำนวน	50	แห่ง
อู่ซ่อมรถ	จำนวน	7	แห่ง

สภาพทางสังคม

การศึกษา

- โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 6 แห่ง หมู่ที่ 2,3,4,7,10,13
- โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 1 แห่ง หมู่ที่ 13
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน จำนวน 7 แห่ง
- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 4 แห่ง

สถาบันและองค์กรศาสนา

- วัด จำนวน 5 แห่ง
- การสาธารณสุข
- สถานีอนามัย จำนวน 2 แห่ง หมู่ที่ 5,9
- ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
- ตู้ยามตำรวจ จำนวน 2 แห่ง หมู่ที่ 11,13

การบริการพื้นฐาน

การคมนาคม

ถนนพหลโยธิน สายลี้-ลำพูน เป็นเส้นทางหลักที่ใช้ติดต่อกับจังหวัดและอำเภอ

การโทรคมนาคม

- ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข จำนวน 2 แห่ง
- ตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 22 แห่ง

การไฟฟ้า

- มีหมู่บ้านที่ใช้ไฟฟ้า 13 หมู่บ้าน ร้อยละ 90 ของแต่ละหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้อีกร้อยละ 10 ยังไม่ได้รับการขยายเขตไฟฟ้า เนื่องจากมีครัวเรือนขยายเพิ่มขึ้นในแต่ละหมู่บ้าน

แหล่งน้ำธรรมชาติ

- แม่น้ำ	จำนวน	1	สาย (แม่น้ำลี้)
- ลำห้วย	จำนวน	25	สาย
- อ่างเก็บน้ำ	จำนวน	2	แห่ง
- บ่อน้ำตื้น	จำนวน	310	แห่ง
- บ่อโยก	จำนวน	33	แห่ง
- ประปาหมู่บ้าน	จำนวน	12	แห่ง
- ประปาภูเขา	จำนวน	1	แห่ง

ข้อมูลอื่นๆ

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

เนื่องด้วยตำบลศรีวิชัย มีพื้นที่ราบ เหมาะแก่การเพาะปลูก มีภูเขาและต้นไม้ที่เป็นแหล่งต้นน้ำ แต่ปัจจุบันได้เกิดปัญหาตัดไม้ทำลายป่าทำให้ต้นไม้ลดลงไปมาก

มวลชนจัดตั้ง

ลูกเสือชาวบ้าน 5 รุ่น	จำนวน	50 คน
ไทยอาสาป้องกันชาติ 2 รุ่น	จำนวน	100 คน

กองทุนเพื่อความมั่นคง	จำนวน 250 คน
อปพร.	จำนวน 60 คน
ตำรวจบ้าน	จำนวน 72 คน

ศักยภาพในตำบล

ศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย

จำนวนบุคลากร

1. บุคลากรทั้งหมด	จำนวน	20	คน
ปฏิบัติในสำนักงานปลัด	จำนวน	8	คน
ปฏิบัติในส่วนการคลัง	จำนวน	4	คน
ปฏิบัติในส่วนโยธา	จำนวน	2	คน
2. ระดับการศึกษา			
ระดับประถมศึกษา	จำนวน	1	คน
มัธยมศึกษา / อาชีวศึกษา	จำนวน	4	คน
ปริญญาตรี	จำนวน	9	คน

ศักยภาพของชุมชนและพื้นที่

การรวมกลุ่มของประชาชน

กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	จำนวน	13	กลุ่ม
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	จำนวน	1	กลุ่ม
กลุ่มสตรีแม่บ้าน	จำนวน	13	กลุ่ม
สหกรณ์กลุ่มเกษตรกร	จำนวน	1	กลุ่ม

จุดเด่นของพื้นที่ (ที่เอื้อต่อการพัฒนาตำบล)

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเกษตร ประชาชนมีความรัก สามัคคี ขยัน อดทนและมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม มีวัดเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจ ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างทั่วไป ซึ่งมีรายได้ค่อนข้างน้อย และยังมีความต้องการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

2. ข้อมูลบ้านปาง

ประวัติชุมชนบ้านปาง

บ้านปางเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ของอำเภอเถลี เดิมทีสันนิษฐานว่ามีกลุ่มผู้เดินทางมาจากลำพูน จะมาอำเภอเถลี และมาแวะพัก เนื่องจากมีค้ำจิ้งจัดทำปาง (เพิงพักชั่วคราว) ไว้สำหรับพักค้างคืน แล้วจึงเดินทางต่อ จนนานมามีคนมาอยู่อาศัยมาก จึงตั้งเป็นหมู่บ้านขึ้น การเรียนชื่อจึงเพี้ยนจากบ้านปาง เป็นบ้านปางในปัจจุบัน ตั้งอยู่ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน ประกอบด้วย 3 หมู่บ้าน คือ บ้านปาง หมู่ที่ 1 บ้านศรีบุญเรือง หมู่ที่ 9 และบ้านบารมีศรีวิชัย หมู่ที่ 13 สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่มในหุบเขาอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านแม่ฮิโสะ หมู่ที่ 2

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอทุ่งหัวช้าง

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่บ้านห้วยบง หมู่ที่ 8

มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 488 ครัวเรือน ประชากรแยกเป็นชาย 885 คน และหญิง 851 คน รวมประชากรทั้งสิ้น 1,742 คน

ความเป็นมา ย้อนไปในสมัยเจ้าเมืองลำพูนลำดับที่ 6 เจ้าหนานไชยลังกา (เจ้าไชยลังกาพิศาล) มีชาวเงี้ยวซึ่งอพยพมาจากเมืองเชียงแสน ตั้งปางช้าง(เชิงพัก ที่พัก ที่พักแรมชั่วคราว เป็นที่อยู่ของช้างจำนวนมาก)อยู่ในหุบเขาซึ่งมีชื่อเสียงในการคล้องช้างและล่าสัตว์ป่าเป็นอย่างมาก จนเลื่องลือเข้าไปถึงสมัยเจ้าเมืองลำพูนลำดับที่ 7 คือเจ้าดาวเรือง (เจ้าดาราดิเรกรัตนไพโรจน์)โปรดให้ชาวเงี้ยวเข้าเฝ้าและแต่งตั้งให้เป็นทหารเอกคือหมื่นผาบ ให้มาตั้งด่านรักษาหัวเมืองทางใต้ซึ่งก็คือบ้านปางในปัจจุบันนั่นเอง ต่อมาผู้เลี้ยงช้าง หรือเรียกว่าควานช้าง ได้ตั้งหลักปักฐาน มีลูกมีหลานอยู่ที่นี่จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่าบ้านปาง ผู้ใหญ่บ้านคนแรกในบ้านปาง คือพ่อหลวงจันทร์ตา คนที่ 2 คือหลวงก้อน คนที่ 3 คือหลวงยืน คนที่ 4 คือ หลวงจันทร์คำ คนที่ 5 คือ หลวงหนู คนที่ 6 คือ หลวงปิ่น คนที่ 7 คือพ่อหลวงเมือง คนที่ 8 คือ หลวงสิงห์แก้ว ปันลาว คนที่ 9 คือ พ่อหลวงเรือนแก้ว ตาสุยะ

ผู้ก่อตั้งบ้านปาง คือ หมื่นผาบ

บ้านปางอยู่กันแบบสังคมเกษตรกรรม มีการเลี้ยงช้าง วัว ควาย ทำไร่เลื่อนลอย มีการเพาะปลูกพืชต่างๆ แต่ก็ได้รับความเสียหายเนื่องจากมีสัตว์ป่ามารบกวน จึงต้องทำมาหาเลี้ยงชีพโดยอาศัยป่าเป็นหลัก บ้างก็เก็บเห็ด พืชผักต่างๆ ทั้งหัวมัน หัวกลอย หน่อไม้ และใช้น้ำที่ไหลจากห้วยต่างๆ เก็บกัก หอยปู ปลา จากแม่น้ำลำ บ้านเรือนทำด้วยไม้ไผ่หรือไม้ซาง หลังคามุงด้วยกาบไม้ซาง ใช้ตะเกียงหรือโคมไฟเพื่อให้แสงสว่าง ต่อมาเมื่อมีความเจริญเกิดขึ้น ประชากรก็เพิ่มจำนวนมากขึ้นตามลำดับ และได้มีการออกไปทำงานในเมืองต่างๆมากขึ้น

สภาพของชุมชนโดยทั่วไปแล้วพื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นที่ราบลุ่มมีพื้นที่ป่าล้อมรอบจึงทำให้ประชาชนส่วนหนึ่งจึงต้องพึ่งพาอาศัยป่าเป็นการเพิ่มรายได้ เช่น การตัดขายให้นายทุน การตัดไม้ไผ่ขาย การหาของป่าตามฤดูกาลมาขายทั้งพืชผักและสัตว์ป่า เช่น หน่อไม้ ผักหวาน ไช้ มดแดง และอีกส่วนหนึ่งยังมีอาชีพในการทำสวนลำไย ทำไร่ ทำนา เป็นอาชีพหลัก ทำให้เกิดมีการบุกรุกทำลายป่าไม้ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่มีคุณค่าจากสภาพป่าที่เป็นต้นน้ำลำธารที่เคยอุดมสมบูรณ์ ขาดการอนุรักษ์ และขาดจิตสำนึกที่จะรักษาและหวงแหนจึงเริ่มเสื่อมโทรมเกิดสภาวะแห้งแล้งขาดแคลนน้ำ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ประชาชนส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อน ทางหน่วยงานราชการ องค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัยและชุมชนได้พยายามที่จะจัดพื้นที่ป่าให้เป็นพื้นที่ป่าชุมชน แต่ก็ช่วยได้เพียงบางส่วนเท่านั้น และที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ประชากรในวัยทำงานและเยาวชนในหมู่บ้านบางส่วนได้ออกไปทำงานในต่างจังหวัด/ต่างอำเภอ เพื่อเป็นการหารายได้ให้กับครอบครัวไม่ว่าจะเป็นการเดินทางไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมลำพูน การออกไปขายและตัดแวนในต่างจังหวัด ทำให้ชุมชนขาดผู้นำ ขาดคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ ความเข้าใจที่จะอธิบายถึงผลกระทบของทรัพยากรธรรมชาติที่จะตามมาให้ชุมชนได้รับทราบ

ในชุมชนบ้านปาง มีวัดที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน คือ วัดบ้านปาง ซึ่งตั้งอยู่บนเนินเขาบ้านปาง หมู่ที่ 1 ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน ห่างจากตัวอำเภอเถิน 38 กิโลเมตรตรงหลักกิโลเมตรที่ 89 เป็นวัดที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยบวชเรียนเป็นวัดแรก ภายในบริเวณวัดประกอบด้วยโบสถ์ วิหารที่สวยงาม มีพิพิธภัณฑสถานอนุรักษ์ครูบาเจ้าศรีวิชัย และเป็นที่เก็บของใช้ส่วนตัวของท่านไว้อย่างครบถ้วน เช่น รถยนต์ สบง จีวร กระโถน แจกัน และ นอกจากนั้นแล้วยังมีพระธาตุเจดีย์ อนุสาวรีย์พระครูบาเจ้าศรีวิชัย และอนุสาวรีย์สามครูบา สร้างไว้ให้ประชาชนทั่วไปได้สักการบูชา

ตอนที่ 2 ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

ตำบลศรีวิชัย มีพื้นที่ทั้งหมด 115,205 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่การเกษตร 2,032 ไร่ และพื้นที่ป่าชุมชน 4,000 ไร่

หมู่ที่ 1 มีพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 1,700 ไร่ มีเขตพื้นที่ติดต่อกับอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

บ้านปาง หมู่ที่ 1 มีมติจากที่ประชุมเรื่องป่าชุมชนของหมู่บ้าน และป่านี้อาศัยบ้านได้ช่วยกันดูแล ห้ามไม่ให้ใครเข้าไปทำลายในป่านี้ เวลาชาวบ้านคิดจะปลูกบ้าน ต้องการใช้ไม้ ต้องมีการแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบ เช่น ไม้ไผ่ไผ่สั้น ในหนึ่งปีจะเปิดให้ชาวบ้านนำมาใช้ครั้งหนึ่ง จะเปิดให้ตัดอยู่ประมาณ 15 วัน ช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ถ้าปีแล้วผู้ใดฝ่าฝืนก็จะถูกปรับ ตามมติที่ได้ตกลงกันเอาไว้ สำหรับการเข้าไปบุกรุกตัดไม้ในป่านี้ ทางชุมชนได้ตั้งค่าปรับไว้ครั้งละ 1,000 บาท โดยมีกรรมการหมู่บ้านเป็นกรรมการป่าชุมชน เพื่อตรวจสอบดูแลรักษาป่า

สำหรับห้วยแม่ปางนี้ เป็นลำห้วยใหญ่ของหมู่บ้าน และมีอ่างกักเก็บน้ำไว้รองรับเพื่อใช้ในการทำการเกษตร แต่ยังคงขาดท่อส่งน้ำ และในป่านี้เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีการต่อน้ำประปาภูเขามาใช้ในหมู่บ้าน

และบริเวณป่ายังเป็นที่อยู่ของนกยูงนับพัน ๆ ตัว ชาวบ้านมีพื้นที่ว่างเปล่าอยู่บริเวณนั้น ทางชุมชนจึงคิดร่วมกันที่จะสร้างเป็นสวนนกยูง และจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต่อไป

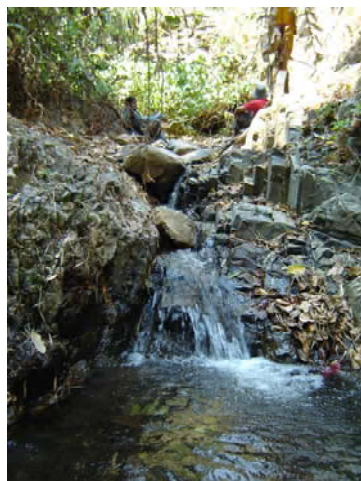
หมู่ที่ 9 มีพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 1,000 ไร่

พื้นที่ป่าในเขตพื้นที่หมู่ที่ 9 นั้น เป็นพื้นที่ที่มีน้ำดิบ มีแหล่งโบราณสถานที่สำคัญ คือ ถ้ำ รอยประพูนบาท ซึ่งได้มีการประชุมชาวบ้านให้ร่วมกันอนุรักษ์บริเวณนี้ไว้ ไม่ให้ใครเข้าไปตัดต้นไม้ ถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืน และถูกจับได้จะโดนปรับ ต้นละ 500 บาท และทางชุมชนได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการขึ้นมา 1 ชุด เพื่อดูแลป่าไว้ และได้มีการติดป้ายไว้ทุกมุมทุกที่ ดำเนินการมาประมาณ 2 ปี แล้ว แต่ยังไม่มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น จากการพูดคุยกันชาวบ้านบอกว่า ให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ป่าที่อนุรักษ์ถาวรไปเลย

หมู่ที่ 13 มีพื้นที่ป่าชุมชน จำนวน 1,200 ไร่

หมู่ที่ 13 มีการตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนจำนวน 15 คน ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบหลัก โดยได้มีการตั้งกฎกติกาของชุมชน คือ ห้ามมีการตัดไม้ทุกชนิด ถ้าต้องการใช้ไม้ต้องขออนุญาตจากกรรมการป่าชุมชนก่อน หากอนุญาตจึงจะสามารถเข้าไปตัดได้ กรณีที่ตัดไม้มาใช้ได้นั้น เช่น การสร้างบ้านให้คนยากไร้ การทำฟืนเผาสุพ เป็นต้น หากใครฝ่าฝืนนั้นทางชุมชนได้ตั้งกฎไว้ว่า ต้องถูกปรับครั้งละ 5,000 บาท หมู่ที่ 13 นั้นเริ่มทำป่าชุมชน และกำหนดระเบียบกฎเกณฑ์ร่วมกัน ประมาณ ปี 2542 เป็นต้นมา

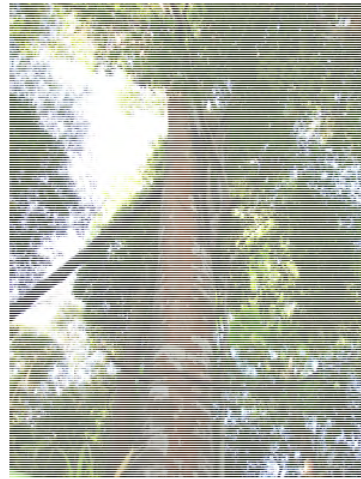
ต้นน้ำ

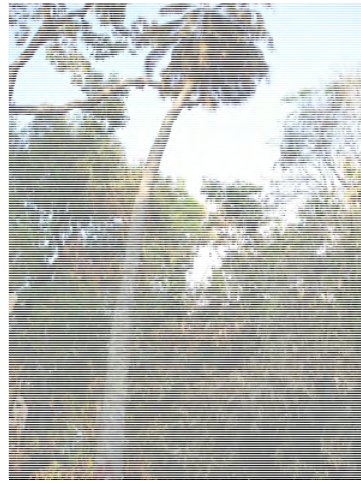
ต้นสน

ต้นกฤษณา

มะพร้าวเต่า

ตอนที่ 3 ประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตครูบาศรีวิชัย

ประวัติครูบาศรีวิชัย

ครูบาศรีวิชัย เป็นที่รู้จักกันทั่วไปโดยเฉพาะในเขตล้านนาว่าเป็น "ตนบุญ" หรือ "นัคนบุญ" อันมีความหมายเชิงยกย่องว่าเป็นนักบวชที่มีคุณสมบัติพิเศษ อาจพบว่าการเรียกอีกว่า ครูบาเจ้าศรีวิชัย พระครูบาศรีวิชัย ครูบาศีลธรรม หรือ ทูเจ้าสิริ (อ่าน "ตุ้เจ้าสิริ") แต่พบว่าท่านมักเรียกตนเองเป็น พระชัยยาภิกขุ หรือ พระศรีวิชัยชนะภิกขุ เดิมชื่อเพือน หรืออินทเพือน บ้างก็ว่าอายฟ้าร้อง เนื่องจากในขณะที่ท่านถือกำเนิดนั้นปรากฏฝนฟ้าคะนองอย่างหนัก ส่วนอินทเพือนนั้น หมายถึง การเกิดกัมปนาทหวั่นไหวถึงสวรรค์หรือเมืองของพระอินทร์ ท่านเกิดในปีชวด เดือน 9 เหนือ (เดือน 7 ของภาคกลาง) ขึ้น 11 ค่ำ จ.ศ. 1240 เวลาพลบค่ำ ตรงกับวันอังคารที่ 11 เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2420 (ซึ่งหนังสือบางเล่มบางแห่งระบุปี พ.ศ. 2421 แต่ในที่นี้ทางทีมวิจัยขอใช้ข้อมูลที่อ้างอิงมาจากคำจารึกที่มณฑลป บรรจุนิติของพระครูบาเจ้าศรีวิชัย ที่วัดบ้านปาง ซึ่งชาวบ้านบ้านปางยึดถือมาโดยตลอด) ณ หมู่บ้านชื่อ "บ้านปาง" ตำบลแม่ตืน อำเภอฝาง จังหวัดลำพูน ท่านเป็นบุตรของนายควาย นางอุสา มีพี่น้องทั้งหมด 5 คน มีชื่อตามลำดับ คือ

1. พ่ออินทร์ไหว่ เสียชีวิตตั้งแต่ยังหนุ่ม
2. แม่อุ้ยอวน แต่งงานกับอุ้ยอิน
3. แม่แวน แต่งงานกับพ่ออุ้ย
4. อ้ายฟ้าฮ้อง (พระครูบาเจ้าศรีวิชัย)
5. พ่ออุ้ยทา แต่งงานกับแม่อุ้ยญา

ในวันที่ท่านเกิด จากดินฟ้าอากาศที่ปกติก็กลับมีดครึ้ม หมู่เมฆสีดำล้อมปิดบังดวงจันทร์เสียดสนิท บังเกิดเสียงฟ้าร้องคำมเสียงดังสนั่นหวั่นไหว พร้อมกับลมและสายฝน ตกลงมาอย่างทันทีทันใด

แผ่นดินก็ไหวสั่นสะเทือน ในเวลานั้นเอง ทารกน้อยก็ลืมตาดูโลก แล้วสิ่งที่น่าอัศจรรย์ คือ ฟา ฝนที่ตก กระหน่ำอย่างหนักพร้อมกับสายฟ้าฟาดพินและเสียงฟ้าร้องก็เงียบสนิท หมู่มะฆิศาที่บดบังดวงจันทร์ก็ กลับสว่างเปล่งแสงนวลเหมือนก่อนทารกน้อยคลอดออกมา ทุกคนที่เฝ้าดูอาการของนางอุสาแม่ของ ทารกน้อยต่างตกตะลึงประหลาดใจกับสภาพดินฟ้าอากาศที่เกิดวิปริตในช่วงเวลาสั้นๆ ปรากฏการณ์ ดังกล่าวผู้เฒ่าผู้แก่ถือเป็นนิมิตทั้งสิ้น ทุกคนที่ชุมนุมกันอยู่ต่างลงความเห็นกันว่า ทารกน้อยผู้นี้จะต้อง เป็นผู้มีบุญ เพราะแม้แต่เวลาที่เกิดฟ้าดินก็ยังรับรู้ ดังนั้นญาติพี่น้องจึงลงความเห็นและตั้งชื่อว่า “อ้ายฟ้า อ้อง” (ฟ้าร้อง) สมัยท่านยังเด็ก ท่านเป็นเด็กที่อ่านนอนสอนง่าย ช่วยพ่อแม่ทำงานบ้าน เช่น ดูแลทำความสะอาดบ้าน เลี้ยงน้อง ช่วยงานไร่ งานสวน บางครั้งก็ไปเลี้ยงวัว ควายที่กลางทุ่งนา ท่านเป็นเด็กที่ใญ่บุญ ชอบช่วยเหลือสัตว์และท่านไม่ทานเนื้อสัตว์ มีครั้งหนึ่ง พ่อควายได้ออกไปวางกับดักจับปลาไว้ที่ลำห้วย พอท่านเห็นท่านก็แอบปล่อยปลาทั้งหมด ครั้นพ่อควายกลับมาจึงถามว่า ใครเป็นผู้ปล่อยปลา ท่านจึงบอก ว่า ตนเองนั้นเป็นผู้นำปลาตัวนั้นไปปล่อยเสียแล้ว อ้ายฟ้าอ้องบอกบิดามารดาว่าเขาสงสารปลาตัวนั้นที่ จะต้องตาย เขาจึงนำปลาไปปล่อยเสีย เวลาท่านออกไปเลี้ยงวัวควาย เพื่อนๆ ของท่านต้องคอยเตือนว่า ควายอยู่ตลอด แต่ท่านกลับขึ้นอยู่บนต้นไม้ดู พอดกเย็น วัวควายก็จะกลับมาอยู่ที่ต้นไม้ที่ท่านขึ้นอยู่ มี ครั้งหนึ่ง ท่านออกไปเลี้ยงควายอยู่ที่กลางทุ่งนา ซึ่งในตอนนั้นกลางทุ่งนามีต้นมะขามใหญ่อยู่ต้นหนึ่ง เป็นมะขามสีเขียว (เจ้าที่รักษาผีนาง)ท่านก็ออกไปเจอพระธุดงค์ ปักกรคอยู่ที่ใต้ต้นมะขามท่านก็เข้าไป ดู พระธุดงค์จึงถามว่ามาทำไม ท่านจึงตอบว่าข้าพเจ้ามาเลี้ยงควาย พระธุดงค์ก็พูดต่อออกไปอีกว่า เลี้ยง ควายมันก็ดีแต่เมื่อเราตายไปก็ไม่สามารถเอาอะไรติดตามไปได้ ท่านจึงถามต่อไปอีกว่า ฉะนั้นเมื่อเราตาย ไปเราจะเอาอะไรติดตามไปด้วย พระธุดงค์จึงตอบว่า ของที่จะติดตามไปด้วยคือ บาป และบุญ ท่านถาม พระธุดงค์ว่าแล้วจะทำได้อย่างไร พระธุดงค์ตอบว่าจงมีศีลให้สำรวมในศีล 5 ข้อ ของพระพุทธเจ้า คือ ไม่ ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดหลอกลวงใคร ไม่ดื่มเหล้าและสิ่งเสพติดทั้งหลาย อัน นี้คือสร้างบุญให้คิดตัวเราไป ถ้าไม่มีศีล 5 ข้อ เมื่อตายไปก็ต้องตกนรกเพราะมีบาปติดตัวไป ท่านจึงถาม พระธุดงค์ต่อไปว่า ท่านมาอยู่ที่นี้ทำไมและเหตุใดจึงไม่ไปอยู่ที่วัด ท่านบอกว่าท่านออกมาแสวงหาสัจจะ ธรรมอันแท้จริงของพระพุทธเจ้า คือหนทางแห่งการหลุดพ้น นั่นคือไม่ต้องมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ซึ่งต้องออกบวชตามรอยพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุเช่นนี้แล้วท่านก็กราบลาแล้วกลับมาที่บ้าน ตั้งแต่นั้นมา ท่านก็อยากออกบวช จึงขออนุญาตพ่อแม่ออกบวช พ่อควายถามท่านว่า ทำไมถึงอยากบวช อ้ายฟ้าอ้องบ อกกับบิดาว่า การที่อยากบวชก็เพราะได้พิจารณาเห็นว่า พ่อแม่และครอบครัว พี่น้อง ที่มีอยู่ ทำไมถึงมา อยู่ชนบท ป่าเขา อันทุรกันดารเช่นนี้ พ่อแม่ก็ยากจน ทำไมไม่ไปเกิดในเมือง มีเงินทองร่ำรวย เขาคิดว่า เรื่องที่เป็นเช่นนี้ เพราะชาติปางก่อน ได้สร้างสมกรรมดีน้อย ชาตินี้จำต้องลำบาก ฉะนั้นการที่เขา อยากรจะบวชเรียนนี้มีใจที่จะหลีกหนีความลำบาก ไปหาความสุข แต่ต้องการร่ำเรียนประพฤติปฏิบัติ ธรรมและกระทำความดี เพื่อที่จะให้กรรมดีนั้นเป็นอานิสงส์ หรือเนื่อนานบุญแก่บิดามารดาอันจะส่ง ไปสู่ ชาติภพต่อไป เมื่อเกิดมาใหม่จะได้ไม่ต้องลำบากเช่นชาตินี้

จนท่านมีอายุ 17 ปี ย่างเข้า 18 ปีท่านก็ขอลาบวชเป็นศิษย์ของครูบาและ (ครูบาขัติยะ) เจ้าสำนักวัดบ้านปางหลวงเก่าจนอายุครบอุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ไปอุปสมบทที่วัดบ้านโง้งหลวง โดยมีครูบาสม เป็นพระอุปัชฌาย์ ได้รับนามฉายาในการอุปสมบทว่า สิริวิชโยภิกขุ มีนามบัญญัติว่า พระศรีวิชัย ซึ่งบางครั้งก็พบว่าเขียนเป็น สรีวิไชย สิวีไซ หรือ สรีวิชัย เมื่ออุปสมบทแล้ว สิริวิชโยภิกขุก็กลับมาจำพรรษาที่อารามบ้านปางอีก 1 พรรษา จากนั้นได้ไปศึกษากัมมัฏฐานและวิชาอาคมกับครูบาอุปละ วัดคอยเต อำเภอมะท้าว จังหวัดลำพูน ต่อมาได้ไปฝากตัวเป็นศิษย์ของครูบาวัดคอยคำอีกด้วย และอีกท่านหนึ่งที่ถือว่าเป็นครูของครูบาศรีวิชัยคือ ครูบาสมณะ วัดบ้านโง้งหลวง ซึ่งเป็นพระอุปัชฌาย์ของท่าน ครูบาศรีวิชัยรับการศึกษาจากครูบาอุปละ วัดคอยเตเป็นเวลา 1 พรรษาก็กลับมาอยู่ที่อารามบ้านปางจนถึง พ.ศ. 2444 อายุได้ 24 ปี พรรษาที่ 4 ครูบาขัติยะได้จาริกออกจากบ้านปางไป (บางท่านว่ามรณภาพ) ครูบาศรีวิชัยจึงรักษาการแทนในตำแหน่งเจ้าอาวาส และเมื่อครบพรรษาที่ 5 ก็ได้เป็นเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง จากนั้นก็ได้ย้ายวัดไปยังสถานที่ที่เห็นว่าเหมาะสม คือบริเวณเนินเขาซึ่งเป็นที่ตั้งวัดบ้านปางในปัจจุบัน เพราะเป็นที่วิเวกและสามารถปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี โดยได้ให้ชื่อวัดใหม่แห่งนี้ว่า **วัดจอมศรีทรายมูลบุญเรือง** แต่ชาวบ้านทั่วไปยังนิยมเรียกว่า **วัดบ้านปาง** ตามชื่อของหมู่บ้าน ครูบาศรีวิชัยเป็นผู้มีศีลจารวัตรที่งดงามและเคร่งครัด โดยที่ท่านงดการเสพ หมากร เมือง บูหรี โดยสิ้นเชิง ท่านงดฉันเนื้อสัตว์ตั้งแต่เมื่ออายุได้ 26 ปี และฉันอาหารเพียงมือเดียว ซึ่งมักเป็นผักต้มใส่เกลือกับพริกไทยเล็กน้อย บางทีก็ไม่ฉันข้าวทั้ง 5 เดือน คงฉันเฉพาะลูกไม้ห้วมันเท่านั้น นอกจากนี้ท่านยังงดฉันผักตามวันทั้ง 7 คือ

- วันอาทิตย์ไม่ฉันผักแพง
- วันจันทร์ ไม่ฉันแดงโม่และแดงกวา
- วันอังคาร ไม่ฉันมะเขือ
- วันพุธ ไม่ฉันใบแมงลัก
- วันพฤหัสบดี ไม่ฉันกล้วย
- วันศุกร์ไม่ฉันเทา (อ่าน "เตา"-สาหร่ายน้ำจืดคล้ายเส้นผมสีเขียวชนิดหนึ่ง)
- วันเสาร์ ไม่ฉันบอน

นอกจากนี้ผักที่ท่านจะไม่ฉันเลยคือ ผักบุง ผักปลอด ผักเปลว ผักหมากขี้กา ผักจิกและผักเหือด-ผักฮี (ใบไม้เลียบอ่อน) โดยท่านให้เหตุผลว่า ถ้าพระภิกษุสามเณรรูปใดงดได้ การบำเพ็ญกัมมัฏฐานจะเจริญก้าวหน้า ผิวพรรณจะเปล่งปลั่ง ธาตุทั้ง 4 จะเป็นปกติ ถ้าชาวบ้านงดเว้นแล้วจะทำให้การถือคทาอาคมดีนัก

ในชีวิตการออกบวชของท่าน ท่านต้องอดความหลายครั้ง มีครั้งหนึ่งที่วัดบ้านปางตำรวจมาจับกุมตัวท่าน ตอนนั้นท่านพักอยู่บนกุฏิ ท่านก็เดินลงจากกุฏิซึ่งตอนนั้นมีแสงแดดร้อนมาก พอท่านเดินลงมาที่บันได ท่านยื่นแขนให้ตำรวจใส่กุญแจมือ ตำรวจก็กราบขอขมาต่อท่านครูบาแต่ไม่ได้ใส่กุญแจมือ เมื่อท่านเดินพ้นจากชายคา ฝนก็หลังตกลงมา ท่านก็เดินผ่านสายฝน ผ่านหน้าศาลาบาตรแต่ท่านไม่เปียกฝน แม้อูยอวนพีสาวของท่านก็รำให้ตะ โคนถามว่า ครูบาจะกลับเมื่อไหร่ ท่านพูดกับพีสาวท่านว่า

ร้องให้ทำไมท่านไม่ได้ไปตาย เขาปล่อยเมื่อไหร่ ก็กลับเมื่อนั้น ต้องคิดความครั้งสุดท้ายท่านต้องไปอยู่ที่
กรุงเทพถึง 7 เดือนกว่าก็ฟื้นคิดความกลับขึ้นมาอีก ท่านจึงกลับมาสร้างวัดบ้านเกิดที่บ้านปางคือสร้าง
วิหารหลวงแต่ก็สร้างไม่เสร็จท่านก็มรณภาพก่อน ท่านไม่ยอมมรณภาพในเขตวัด ท่านลาลูกศิษย์ วัดวา
อารามแล้วออกไปอยู่นอกวัด ท่านป่วยด้วยโรคริดสีดวงทวาร ครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพลงในวันที่ 20
ก.พ. 2480 เวลาเที่ยงคืนอีก 5 นาทีในบวรวิหารสถาปนาพรสาทหินอ่อนในปัจจุบัน ท่านเป็นพระที่ไม่มีสมณะ
ศักดิ์พัดยศอะไรสักอย่างและได้รับพระราชทาน โกฏิบรรจุพระศพ ราชรถไฟและเมรุพระราชทาน
เทียบเท่ากับพระเถระชั้นผู้ใหญ่ คำสอนที่ท่านฝากไว้ คือ ทำความดี รักษาศีลให้บริสุทธิ์ ให้มีความรัก
ความสามัคคี อยู่กันอย่างสงบ เหมือนกับท่านได้สร้างกำแพงไว้ให้เป็นปรีชาธรรม คือให้มีความหนัก
แน่นเหมือนก้อนหินและให้มีความสามัคคีกัน

คำสอนที่สำคัญ

ครูบาศรีวิชัยมีความปรารถนาที่จะบรรลุธรรมะอันสูงสุดดังปรากฏจากคำอธิษฐานบารมีที่ท่าน
อธิษฐานไว้ว่า "...ตั้งปรารถนาขอให้ได้ถึงธรรมะ ยึดเหนี่ยวเอาพระนิพพานสิ่งเดียว..." และมักจะ
ปรากฏความปรารถนาดังกล่าว ในตอนท้ายของคัมภีร์ไบลาณที่ท่านสร้างไว้ทุกเรื่อง อีกประการหนึ่งที่ทำให้
ให้ครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักและอยู่ในความทรงจำของชาวล้านนา คือการที่ท่านเป็นผู้นำในการสร้างทาง
ขึ้นสู่ วัดพระธาตุคอกยสุเทพ โดยพลังศรัทธาประชาชนเป็นจำนวนมาก ทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ ซึ่งใช้
เวลาสร้างเพียง 5 เดือนเศษ โดยไม่ใช้งบประมาณของรัฐ

ทำดีไม่ได้ดี

- แต่เรื่องที่ทำให้ครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักกันในระยะแรกนั้น เกิดเนื่องจากการที่ท่านต้องอธิษณ์
ซึ่งระเบียบการปกครองสงฆ์ตามจารีตเดิมของล้านนานั้นให้ความสำคัญแก่ระบบหมวดอุโบสถ
หรือ ระบบหัวหมวดวัด มากกว่า และการปกครองก็เข้าไปในระบบพระอุปัชฌาย์อาจารย์กับ
ศิษย์ ซึ่งพระอุปัชฌาย์รูปหนึ่งจะมีวัดขึ้นอยู่ในการดูแลจำนวนหนึ่งเรียกว่าเจ้าหมวดอุโบสถ โดย
คัดเลือกจากพระที่มีผู้เคารพนับถือและได้รับการยกย่องว่าเป็น ครูบา ซึ่งหมายถึงพระภิกษุที่
ได้รับความยกย่องอย่างสูง ดังนั้นครูบาศรีวิชัยซึ่งมีชื่อเสียงอยู่ในขณะนั้นจึงอยู่ในตำแหน่งหัว
หมวดพระอุปัชฌาย์ โดยฐานะเช่นนี้ ครูบาศรีวิชัยจึงมีสิทธิ์ตามจารีตท้องถิ่นที่จะบวชกุลบุตรได้
ทำให้ครูบาศรีวิชัยจึงมีลูกศิษย์จำนวนมาก และลูกศิษย์เหล่านี้ก็ได้เป็นฐานกำลังที่สำคัญของครู
บาศรีวิชัยในการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ อีกทั้งยังเป็นแนว
ร่วมในการต่อต้านอำนาจจากกรุงเทพฯ เมื่อเกิดกรณีขัดแย้งขึ้นในเวลาต่อมา
- ส่วนสงฆ์ในล้านนาเองก็มีแนวปฏิบัติที่หลากหลาย เนื่องจากมีการจำแนกพระสงฆ์ตามจารีต
ท้องถิ่นออกเป็นถึง 18 นิกาย และในแต่ละนิกายนี้ก็มักจะหมายถึงกลุ่มพระที่เป็นสายพระ
อุปัชฌาย์สืบต่อกันมาในแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจปกครองในสายของตนโดยผ่านความคิดระบบ

ครูกับศิษย์ และนอกจากนี้นิกายต่าง ๆ นั้นยังเกี่ยวข้องกับชื่อของเชื้อชาติอีกด้วย เช่น นิกาย เชียงใหม่ นิกายจีน (เผ่าไทจีน/จีน) นิกายของ (จากเมืองของ) เป็นต้น

- สำหรับครูบาศรีวิชัยนั้นยึดถือปฏิบัติในแนวของนิกายเชียงใหม่ผสมกับนิกายของซึ่งมีแนวปฏิบัติบางอย่างต่างจากนิกายอื่น ๆ มีธรรมเนียมที่ยึดถือคือ การนุ่งห่มที่เรียกว่า กุมผ้าแบบรดอก สวมหมวก แขนงลูกประคำ ถือไม้เท้าและพัด ซึ่งยึดธรรมเนียมมาจากวัดคอยเต่า โดยอ้างว่า สืบวิธีการนี้มาจากลังกา
- การที่ครูบาศรีวิชัยถือว่าท่านมีสิทธิ์ที่จะบวชกุลบุตร ได้ตามจารีตการถือปฏิบัติมาแต่เดิมนั้น ทำให้ขัดกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 (พ.ศ. 2446) เพราะในพระราชบัญญัติดังกล่าวกำหนดว่า พระอุปัชฌาย์ที่จะบวชกุลบุตรได้ ต้องได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบการปกครองของสงฆ์จากส่วนกลางเท่านั้น โดยถือเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะแขวงนั้น ๆ เป็นผู้คัดเลือกผู้ที่ควรจะเป็นอุปัชฌาย์ได้ และเมื่อคัดเลือกได้แล้วจึงจะนำชื่อเสนอเจ้าคณะผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ เพื่อดำเนินการแต่งตั้งต่อไป
- การจัดระเบียบการปกครองใหม่ของกรุงเทพฯ นี้ถือเป็นวิธีการสลายจารีตเดิมของสงฆ์ในล้านนาอย่างได้ผล องค์การสงฆ์ล้านนาก็เริ่มสลายตัวลงทีละน้อยเพราะอย่างน้อยความขัดแย้งต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นระหว่างสงฆ์ในล้านนาด้วยกันเอง ดังกรณี ความขัดแย้งระหว่างครูบาศรีวิชัยกับพระครูมหารัตนารเจ้าคณะแขวงลี้ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน เป็นต้น
- การต้องอธิกรณ์ระยะแรกของครูบาศรีวิชัยนั้นเกิดขึ้นเพราะครูบาศรีวิชัยถือธรรมเนียมปฏิบัติตามจารีตเดิมของล้านนา ส่วนเจ้าคณะแขวงลี้ซึ่งใช้ระเบียบวิธีปฏิบัติของกรุงเทพฯ ซึ่งเห็นว่าครูบาศรีวิชัยทำหน้าที่พระอุปัชฌาย์โดยไม่ได้รับการอนุญาตจากเจ้าคณะแขวงลี้ จึงถือว่าเป็นความผิด เพราะตั้งตนเป็นพระอุปัชฌาย์เองและเป็นพระอุปัชฌาย์เถื่อน ครูบา มหารัตนารเจ้าคณะแขวงลี้กับหนานบุญเตียง นายอำเภอลี้ได้เรียกครูบาศรีวิชัยไปสอบสวนเกี่ยวกับปัญหาที่ครูบาศรีวิชัยเป็นพระอุปัชฌาย์บวชกุลบุตร โดยมีได้รับแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติ การจับกุมครูบาศรีวิชัยสามารถแบ่งช่วงเวลาออกเป็น 3 ช่วงเนื่องจากเป็นระยะเวลาที่ยาวนานเกือบ 30 ปี และแต่ละช่วงจะมีรายละเอียดของสภาพสังคมที่แตกต่างกัน

บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานแผ่นดินล้านนา

ครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านเดินทางไปหนแห่งใดก็มีศรัทธาสาธุชนเคารพศรัทธา จากที่ได้รู้คงก็ไปทั่วแผ่นดินล้านนาได้พบเห็นโบราณสถานสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่มืองแผ่นดินล้านนาเก่าแก่ทรุดโทรมลงเป็นอันมาก จึงได้ร่วมกับศรัทธาสาธุชนบูรณปฏิสังขรณ์ซ่อมแซมวัดวาอารามโบราณสถานทั่วแผ่นดินล้านนาไม่อาจจะนับได้ อาทิ บริเวณหน้าวิหารหลวงและพระบรมธาตุ วัดพระธาตุหริภุญชัย (พ.ศ. 2463)

หลังจากกลับจากกรุงเทพฯแล้วไปบูรณะพระเจดีย์ พระธาตุคอยเก็ง อำเภอสอด (พ.ศ. 2464) สร้างวิหารวัดศรีโคมคำพระเจ้าตนหลวง จังหวัดพะเยา (พ.ศ. 2465)บูรณะพระธาตุคอยตุ้ง จังหวัด

เชียงราย บูรณะพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ (พ.ศ. 2466) วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2467) สร้าง
ธาตุและบันไดนาค วัดบ้านปางพระธาตุเกตุสร้อยแก่นน้ำปิง (พ.ศ. 2468) รวบรวมพระไตรปิฎกฉบับ
อักษรล้านนาจำนวน 5,408 ผูก (พ.ศ. 2469-2471) บูรณะวัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ (พ.ศ. 2474) และ
ผลงานชิ้นอมตะคือ การสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ศรัทธาสาธุชนมาร่วมกันสร้างถนน
วันละไม่ต่ำกว่า 5,000 คน แล้วเสร็จภายใน 6 เดือน ตามสัจจะวาจา (พ.ศ. 2478) สร้างวิหารวัดบ้านปาง
(พ.ศ. 2478 เสร็จปี พ.ศ. 2482) วัดจามเทวี (พ.ศ. 2479) สูดท้าย คือ สะพานศรีวิชัย เชื่อมระหว่างลำพูน
(ริมปิง) - เชียงใหม่(พ.ศ. 2481) ที่มาสร้างเสร็จภายหลังจากที่ครูบาศรีวิชัยมรณภาพ (รวมวัดต่างๆที่ท่าน
ครูบาเจ้าศรีวิชัยไปบูรณปฏิสังขรณ์รวม 108 วัด)ต่อมามีผู้เรียกท่านว่า พระศรีวิชัย ชาวบ้านจึงเรียกท่านว่า
ครูบาศรีวิชัยบ้าง ครูบาวัดบ้านปางบ้าง ครูบาศีลธรรมบ้างซึ่งเป็นนามที่ชาวบ้านตั้งให้ ด้วยความนับถือ

ผลงานที่เด่นมากของครูบาศรีวิชัยก็คือ การสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งครูบา
ศรีวิชัยได้รับคำเรียกร้องจากศรัทธาประชาชน ให้ช่วยดำริและจัดการเรื่องนี้ จึงเริ่มลงมือสร้างเมื่อวันที่ 9
พฤศจิกายน พ.ศ. 2477 เวลา 10.00 นาฬิกา ณ เิงดอยสุเทพด้านห้วยแก้ว โดยมี พลตรี เจ้าแก้วเนาวรัตน์
เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นผู้จุดจบเป็นปฐมฤกษ์ การสร้างถนนสายนี้ใช้แรงงานเป็นจำนวนมากวัน
หนึ่งๆ จะมีผู้คนช่วยทำงานประมาณวันละไม่ต่ำกว่า 5,000 คน ถ้าคิดมูลค่าแรงงานเป็นเงินก็คงมากมาย
มหาศาลทีเดียว การสร้างทางสายนี้ใช้เวลา 5 เดือน กับ 22 วัน จึงแล้วเสร็จ และเปิดให้รถขึ้นลงได้ เมื่อ
วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2478

การเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะสงฆ์ในล้านนา

ในช่วงนั้น เชียงใหม่ถูกลดบทบาทลงเป็นเพียงศูนย์กลางของมณฑลพายัพ ถึงแม้ทางส่วนกลาง
จะพยายามรวมทุกแคว้นเข้าเป็นไทยเดียวกัน แต่ล้านนายังคงเอกลักษณ์ทางด้านชีวิตความเป็นอยู่ไว้
อย่างเหนียวแน่น ต่างจากภาคอื่น ๆ ที่ถูกกลืนเข้าอยู่ภายใต้ันนโยบายการปกครองของส่วนกลาง ส่วนกลาง
พยายามจะลดบทบาทของล้านนาลงในทุกวิถีทาง เช่น ทางด้านการปกครอง ก็ส่งข้าหลวงจากส่วนกลาง
มาประจำมณฑลพายัพ ส่วนทางด้านศาสนา สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้เป็น
ผู้ดำเนินการจัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ทั่วราชอาณาจักร แต่ในขณะนั้นรูปแบบการปกครองสงฆ์
ในล้านนาได้มีรูปแบบเฉพาะของตน โดยผ่านความคิดระบบครูกับอาจารย์ นอกจากนี้ก็ต่าง ๆ นั้น ยัง
เกี่ยวข้องกับเชื้อชาติอีกด้วย เช่น นิกายเชียงใหม่ นิกายจีน นิกายยอง อีกด้วย เป็นต้น สำหรับครูบาเจ้าศรี
วิชัยนั้นยึดถือปฏิบัติในแนวของนิกายเชียงใหม่ผสมกับนิกายยอง ซึ่งแพร่หลายในเขตบ้านโฮ้ง อำเภอป่า
ซาง จังหวัดลำพูน มีธรรมเนียมที่ยึดถือคือ การนุ่งห่มที่เรียกว่า “กุ่มผ้าแบบรดอก” สวมหมวกแขวนลูกปะ
คำ ถือไม้เท้าและพัด ซึ่งยึดธรรมเนียมมาแต่วัดดอยเต่า โดยอ้างว่าสืบวิธีการนี้มาจากลังกา ระบบการ
ปกครองสงฆ์ในล้านนาที่เน้น “หัวหมวดอุโบสถ” หรือ “หัวหมวดวัด” เป็นระบบการปกครองของสงฆ์
ล้านนาแต่เดิม พระอุปัชฌาย์รูปหนึ่งจะมีวัดขึ้นอยู่ในการดูแลจำนวนหนึ่ง เรียกว่า “เจ้าหมวดอุโบสถ”

คัดเลือกพระที่มีผู้เคารพนับถือและได้รับการยกย่องว่าเป็นครูบา ดังนั้นครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งมีชื่อเสียงอยู่ในขณะนั้น และอยู่ในตำแหน่งหัวหน้าวัดพระอุปัชฌาย์ ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงมีสิทธิที่จะบวชกุลบุตรได้ตามจารีตของสงฆ์ล้านนา การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีสิทธิที่จะบวชกุลบุตรได้ตามจารีตการถือปฏิบัติมาแต่เดิมนั้นขัดกับพระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ.121 (พ.ศ. 2446) ในพระราชบัญญัตินี้ กำหนดว่าพระอุปัชฌาย์ที่จะบวชกุลบุตรได้ ต้องได้รับการแต่งตั้งตามระเบียบการปกครองของสงฆ์จากส่วนกลางเท่านั้น โดยถือเป็นหน้าที่ของเจ้าคณะแขวงนั้น ๆ เป็นผู้คัดเลือก และเมื่อคัดเลือกได้แล้ว จะนำชื่อเสนอเจ้าคณะผู้ใหญ่ในกรุงเทพฯ เพื่อดำเนินการแต่งตั้งต่อไป พระราชบัญญัติการปกครองสงฆ์ ร.ศ.121 เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ใหม่ ในดินแดนล้านนานั้น สงฆ์ทั้งหลายไม่ว่าจะสายในก็ตาม ต่างมีความคิดต่อเรื่องนี้แตกต่างกันออกไป โดยแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

- 1) สงฆ์ที่ยอมรับอำนาจของสงฆ์กรุงเทพฯ อย่างเต็มรูป เป็นสงฆ์ที่ได้รับการแต่งตั้ง มีตำแหน่งและสมณศักดิ์ ให้อยู่ในฐานะผู้ปกครองสงฆ์ในท้องถิ่น ดูแลสอดส่องพฤติกรรมของสงฆ์ท้องถิ่นให้ปฏิบัติตามระเบียบที่ตราไว้
- 2) สงฆ์ที่มีลักษณะประนีประนอมกับกรุงเทพฯ เป็นฝ่ายที่มีได้แสดงปฏิกริยากัดค้านหรือสนับสนุน อาจไม่พอใจแต่ก็ไม่ต่อต้าน
- 3) สงฆ์กลุ่มต่อต้านกรุงเทพฯ พระสงฆ์กลุ่มนี้ ไม่ยอมปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของกรุงเทพฯ

ความขัดแย้งของคณะสงฆ์ในล้านนา

เริ่มจาก**ครูบามหารัตนากร** เจ้าคณะแขวงลี้ จังหวัดลำพูน กับหนานบุญเตียง นายอำเภอลี้ ได้เรียกครูบาเจ้าศรีวิชัยไปสอบสวน เกี่ยวกับกรณีที่ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์บวชกุลบุตร โดยไม่ได้รับแต่งตั้งตามพระราชบัญญัติ ในขณะนั้น **พระครูญาณมงคล**(ปัญญา) เป็นเจ้าคณะเมืองนครลำพูน กรณีนี้ได้สร้างปมยุ่งยากให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยในเวลาต่อมา เพราะท่านไม่ยอมขึ้นกับส่วนกลาง ยังยึดถือขนบปฏิบัติแบบล้านนาอยู่ ทำให้ถูกเพ่งเล็งจากส่วนกลาง เนื่องจากเป็นพระที่มีอิทธิพลต่อความเชื่อความศรัทธาของชาวบ้านสูง นำไปสู่การจับกุมครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งสามารถแบ่งช่วงเวลาออกเป็น 3 ช่วง เป็นระยะเวลายาวนานกว่า 30 ปี

การจับกุมในช่วงแรก พ.ศ. 2451-2453

ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกจับกุมด้วยข้อหาต้องอธิกรณ์ สืบเนื่องจากที่ชาวบ้านและชาวเขามีความศรัทธาเลื่อมใสในตัวท่าน มักนำบุตรหลานไปฝากฝังให้บวชเณรและอุปสมบท เมื่อความทราบถึงเจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้ ก็กล่าวหาครูบาศรีวิชัยว่าล่วงเกินอำนาจของตน เจ้าคณะแขวง และนายอำเภอลี้ ได้นำกำลังตำรวจเข้าจับกุม โดยนำไปกักขังไว้ที่วัดเจ้าคณะแขวงลี้ได้ 4 คืน จากนั้นจึงส่งท่านให้พระครูบ้านยู้ เจ้าคณะจังหวัดลำพูน เพื่อรับการไต่สวน ซึ่งผลก็ไม่ปรากฏความผิดอันใด หลังจากการไต่สวน

ครั้งแรกไม่นาน ครุบาเจ้าศรีวิชัยก็ถูกเรียกตัวสอบอีกครั้ง โดยพระครูมหาอินทร์ เจ้าคณะแขวงลี้ เนื่องจากมีหมายเรียกให้ครุบาเจ้าศรีวิชัยนำลูกวัดไปประชุมเพื่อรับทราบระเบียบกฎหมายใหม่จากนายอำเภอและเจ้าคณะแขวงลี้ แต่ครุบาเจ้าศรีวิชัยไม่ได้ไปตามหมายเรียก และส่งมีผลให้เจ้าอธิการหัววัดที่อยู่ในหมวดอุโบสถของครุบาเจ้าศรีวิชัย ไม่ได้ไปประชุมเช่นกัน เพราะเห็นว่าเจ้าหัวหมวดไม่ไปประชุมลูกวัดก็ไม่ควรไป ดังนั้น พระครูเจ้าคณะแขวง จึงสั่งให้นายสิบตำรวจเมืองลำพูนเข้าไปจับกุมครุบาเจ้าศรีวิชัย นำส่งให้พระครูญาณมงคลเจ้าคณะจังหวัดลำพูน ใต้สวน และกักขังไว้ที่วัดพระธาตุหริภุญไชย เมืองลำพูน เป็นเวลา 23 วัน ส่วนในครั้งที่สามเกิดขึ้นในปีพุทธศักราชเดียวกัน พระครูเจ้าคณะแขวงลี้ ได้สั่งให้ครุบาเจ้าศรีวิชัย นำลูกวัด เจ้าอธิการหัววัด ตำบลบ้านปาง ซึ่งอยู่ในหมวด ไปประชุมที่วัดเจ้าคณะแขวง ตามพระราชบัญญัติที่จะเพิ่มขึ้น ปรากฏว่าครุบาเจ้าศรีวิชัย ก็ไม่ได้เข้าร่วมประชุมอีก มีผลให้บรรดาหัววัดไม่ไปอีกเช่นกัน เจ้าคณะแขวงและนายอำเภอลี้จึงมีหนังสือฟ้องถึงพระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน ครุบาเจ้าศรีวิชัยจึงถูกจับขังไว้ที่วัดพระธาตุหริภุญไชยเป็นเวลา 1 ปี หลังจากนั้น พระครูญาณมงคล จึงได้เรียกประชุมพระครูผู้ใหญ่ในจังหวัด เพื่อพิจารณาเรื่องนี้ และในที่สุด ก็ได้ปลดครุบาเจ้าศรีวิชัยให้พ้นจากตำแหน่งหัวหมวดวัด มิให้เป็นพระอุปัชฌาย์อีกต่อไป และถูกจับขังต่อไปอีก 1 ปี จะเห็นได้ว่า การที่ครุบาศรีวิชัยถูกจับกุมเนื่องจากความกระด้างกระเดื่อง ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าคณะแขวง ตลอดจนไม่สนใจพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ฉบับใหม่ อาจเนื่องด้วยครุบาเจ้าศรีวิชัยมุ่งเน้นการปฏิบัติธรรมมากกว่าที่จะสนใจในระเบียบแบบแผนใหม่ อีกทั้งท่านยังยึดมั่นกับจารีตแบบแผนแบบดั้งเดิม โดยปฏิบัติตามวินัยสงฆ์ที่อาจารย์พระอุปัชฌาย์สั่งสอนมา ความสัมพันธ์แบบหัวหมวดวัด ได้สร้างความผูกพันระหว่างพระในชุมชนด้วยกันที่ให้ความเชื่อถือในอาจารย์หรือพระอุปัชฌาย์ที่ถูกแต่งตั้งจากส่วนกลาง เป็นจุดเริ่มต้นของการยื่นหยัดที่จะสืบสานจารีตแห่งความเป็นล้านนา

การถูกจับกุมในระยะที่สอง พ.ศ. 2454-2464

ในการต้องอธิกรณ์ครั้งที่สอง มีความเข้มข้นและรุนแรงมากยิ่งขึ้น อันเนื่องมาจากการต้องอธิกรณ์ในช่วงแรกถึงสามครั้งสามครา และยังคงส่งผลเพิ่มความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อครุบาเจ้าศรีวิชัยมากยิ่งขึ้น มีการเล่าถึงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ต่าง ๆ นานาต่อกันไป ทำให้ความนับถือเลื่อมใสในตัวของครุบาเจ้าศรีวิชัยแพร่ขยายออกไปอย่างไม่หยุดยั้ง เมื่อคำเล่าลือทราบถึงเจ้าคณะแขวงลี้และนายอำเภอแขวงลี้ จึงได้เข้าแจ้งต่อพระครูญาณมงคล เจ้าคณะจังหวัดลำพูน โดยตั้งข้อกล่าวหาว่า ท่านชองสมคนคฤหัสถ์ นักบวช เป็นก๊กเหล่า และใช้เวทมนตร์โหงพราย ดังนั้นในวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2462 พระครูญาณมงคลได้ออกหนังสือฉบับหนึ่งถึงครุบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อแจ้งให้ท่านออกจากพื้นที่จังหวัดลำพูนภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันประกาศ ครุบาเจ้าศรีวิชัยได้กล่าวอ้างถึงพระวินัยแห่งพุทธบัญญัติขึ้นมาว่า ท่านได้กระทำผิดพุทธบัญญัติข้อใดไปบ้าง เจ้าคณะแขวงไม่สามารถเอาผิดได้ จึงเลิกกราไปพักหนึ่ง แต่ในเวลาต่อมา เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ เรียกครุบาเจ้าศรีวิชัยพร้อมลูกวัดเข้าเมืองลำพูน เหตุการณ์ครั้งนี้ ชี้ให้เห็นสถานะตนบุญของท่านครุบาเจ้าศรีวิชัยชัดเจนมากขึ้น เพราะมีการจัดขบวนแห่หนันท่านเข้าสู่เมืองลำพูน

ของบรรดาศักดิ์สามเณรและภคินีอย่างใหญ่โต เมื่อทางบ้านเมืองได้เห็นว่าผู้ติดตามท่านมากเช่นนี้ คงตกใจมิใช่น้อย อุปราชมณฑลพายัพได้สั่งย้ายท่านไปยังเชียงใหม่ โดยให้พักอยู่ที่วัดเซตวัน แล้วจึงมอบให้พระครูสุคันธศีล รองเจ้าคณะเชียงใหม่ที่วัดปลากกล้วย (ศรีดอนไชย) ในช่วงที่ถูกจับกุมที่วัดนี้ ได้มีพ่อค้าใหญ่เข้ามาเป็นอุปฐาก ตลอดจนผู้คนในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียงก็เดินทางมานมัสการเป็นจำนวนมาก ทางฝ่ายที่ทำการดูแลเกรงว่าเรื่องลูกหลานใหญ่โต เนื่องจากศรัทธาของชาวบ้าน ชาวเมือง เจ้าคณะเชียงใหม่และเจ้าคณะมณฑลพายัพได้ดำเนินการส่งท่านไปรับการไต่สวนพิจารณาคดีที่กรุงเทพฯ โดยตั้งข้อหาไว้ 8 ข้อ เนื้อหารวมของข้อกล่าวหา อาทิ ตั้งตัวเป็นพระอุปชฌาย์ทั้งที่ไม่มีใบอนุญาต กระด้างกระเดื่องต่อพระราชบัญญัติสงฆ์ และใช้คำกล่าวอ้างของชาวบ้านที่ว่า ท่านมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ทำให้ฝ่ายส่วนกลางหวาดระแวงว่าท่านจะประพฤติดัวเป็น ผิบบุญ โดยรวมแล้วท่านหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาทุกกระทง และได้มีโอกาสเข้าเฝ้า สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นการส่วนตัวครั้งหนึ่ง จากการเข้าเฝ้าครั้งนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ส่งสาสน์ไปยังกรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ สมเด็จเจ้าคณะใหญ่หนกลาง มีใจความว่า "...วันนี้ฉันได้พบตัวพระศรีวิชัย (14 ก.ค. 2463) ได้ไต่สวนเห็นว่า เป็นพระที่อ่อนโยน ไม่ใช่ผู้ถือกระด้าง ไม่ใช่เจ้าเล่ห์เจ้ากล ไม่ค่อยรู้ธรรมวินัย แต่มีสมณสัญญา พอจะประพฤติอยู่ได้อย่างพระที่ห่างเหินจากสมาคม การตั้งตัวเป็นพระอุปชฌาย์เองนั้น ด้วยไม่รู้ความหมาย ไม่รู้ประกาศ ทำตามธรรมเนียมคืออุปชฌายะของเธอ ชื่อสมณะ เมื่อจะถึงมรณภาพ ได้ตั้งเธอให้ปกครองวัดและบริษัทแทน จนถือว่าได้ตั้งมาจากอุปชฌายะ เพราะการที่ไม่รู้จักระเบียบแบบแผน ถูกเอาตัวมาลงโทษกักไว้ เกือบไม่รู้ว่าจะเพราะความผิดอะไร พระอย่างนี้ต้องการอธิบายให้รู้จักผิดชอบ ดีกว่าจะลงโทษ..."

การที่ปล่อยครูบาเจ้าศรีวิชัยกลับภูมิลำเนาเดิม และสามารถจะอาศัยอยู่ในวัดใดก็ได้ นับเป็นการลดความไม่พอใจของประชาชนที่นับถือท่านเป็นอย่างมาก อธิกรณ์ในช่วงระยะที่สองนี้ เหมือนเป็นการทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยเป็นที่รู้จักในสังคมเมืองมากขึ้น ช่วยส่งให้บทบาทของท่านโดดเด่นและชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะในสายตาชาวเมือง มองเห็นว่ากลุ่มพระและชาวบ้านที่ติดตามครูบาเจ้าศรีวิชัยมีจำนวนมาก และมีความหลากหลายทางชนชาติด้วยกัน จากการที่คณะสงฆ์ยอมปล่อยให้กลับภูมิลำเนา ในสายตาของคนท้องถิ่นล้านนาแล้ว กลับเห็นว่า ไม่มีใครสามารถทำอันตรายต่อท่าน ซึ่งเปรียบเสมือน**ตนบุญแห่งล้านนา**ได้ จากการกลับภูมิลำเนา สถานะและบารมีของครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นที่ศรัทธาสูงสุดในทุกกลุ่มชนของสังคมล้านนา ต่างก็ให้ความเคารพยกย่อง และให้การช่วยเหลือสนับสนุนในด้านการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ เป็นอย่างดี เป็นที่น่าสังเกต ครูบาเจ้าศรีวิชัยยังตั้งอยู่ในปณิธานเดิม คือมุ่งที่จะดำรงรักษาเอกลักษณ์ความเป็นล้านนาแบบดั้งเดิมอยู่ แม้จะเป็นในเฉพาะด้านธรรมวินัยของพุทธศาสนาเท่านั้น แม้ท่านจะต้องอธิกรณ์หลายครั้งจากการตีความตามวินัยสงฆ์ของภาคกลาง และถึงแม้ว่าอิทธิพลของส่วนกลางจะเข้ามามีอำนาจควบคุมสงฆ์ในล้านนา จนเกิดการแบ่งก๊กแบ่งเหล่าในหมู่สงฆ์ล้านนา ก็ไม่ทำให้ท่านสะทกสะท้านต่ออำนาจรัฐจากส่วนกลาง การต้องอธิกรณ์ในช่วงแรกจนถึงช่วงที่สอง แทนที่ปวง

ชนจะเสื่อมความศรัทธาในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัย กลับเป็นว่า ความศรัทธาเพิ่มขึ้นกว่าเดิมตามแรงบีบคั้น จากส่วนกลาง สาเหตุน่าจะเป็นเพราะว่าท่านมุ่งมั่น กอปรกับท่านมีจริยวัตรที่น่าเลื่อมใส กระทั่งพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ยังทรงชื่นชม ทั้งที่ท่านเองเป็นประมุขส่วนกลาง มีอำนาจที่จะตัดสินใจหรือจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งต่อการยึดมั่นในแนวทางของท่านครูบาศรีวิชัย เพราะฉะนั้น จึงไม่แปลกอะไรที่รากฐานแห่งความศรัทธาของท่านจะมีพลังมากขึ้น และที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่ง ชาวล้านนามองว่าท่านเป็นพระอริยสงฆ์ มิได้ประพฤติดิฉินในธรรมข้อใด แต่ทางส่วนกลางถือว่าท่านต้องอธิกรณ์ ถือได้ว่าเป็นการตีความที่ต่างกันระหว่างชาวล้านนากับผู้ปกครองและคณะสงฆ์จากส่วนกลาง

การจับกุมในช่วงที่สาม พ.ศ. 2478-2479

เกิดขึ้นในช่วงที่ครูบาศรีวิชัยได้สร้างถนนขึ้นสู่พระธาตุคอกยสุเทพ ขณะก่อสร้างทางอยู่นั้นเอง ปรากฏว่า มีพระสงฆ์ในจังหวัดเชียงใหม่รวม 10 แขวง 50 วัด ขอลาออกจากการปกครองคณะสงฆ์ ไปขึ้นอยู่ในปกครองของครูบาศรีวิชัยแทน เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ลุกลามไปทั่วทุกหัวเมือง รวมวัดต่าง ๆ ที่แยกตัวออกไปถึง 90 วัด พระสงฆ์ในจังหวัดต่าง ๆ ก็เริ่มที่จะเคลื่อนไหวที่จะขอแยกตัว ทำให้ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกส่งตัวไปยังกรุงเทพฯ เพื่อระงับเหตุที่จะบานปลาย ขณะเดียวกันนั้น กลุ่มพระสงฆ์วัดที่ขอแยกตัวถูกสั่งให้มอบตัวและพระที่ถูกบวชโดยครูบาเจ้าศรีวิชัยก็โดยคำสั่งให้สึก เมื่อครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกควบคุมตัวอยู่ที่กรุงเทพฯ ก่อให้เกิดความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งในหมู่พระสงฆ์และฆราวาสในหัวเมืองที่รักและเคารพในตัวท่าน ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงถูกโยงเข้าไปสู่ปัญหาการเมืองในขณะนั้นไปด้วย

ในการจับกุมช่วงที่สามนั้น ได้ดำเนินเรื่อยมาจนถึงพุทธศักราช 2479 เมื่อ *หลวงศรีประกาศ* ได้พูดคุยกับครูบาเจ้าศรีวิชัยในวันที่ 21 เมษายน ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงได้ให้คำรับรองต่อคณะสงฆ์ว่าจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ทุกประการ และได้เดินทางกลับลำพูนเมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม ปีเดียวกัน

สืบเนื่องจากรากฐานแห่งความศรัทธาจากฆราวาสและคฤหัสถ์ที่แข็งแกร่งอยู่แล้ว เมื่อเกิดเหตุการณ์การจับกุม ครูบาเจ้าศรีวิชัยมีภาพลักษณ์เป็นตนบุญ นักบุญ แห่งล้านนา ย่อมเป็นธรรมดาที่ศรัทธาฆราวาสหรือคฤหัสถ์จะยอมรับไม่ได้ ที่ใครหรือกลุ่มคนใดจะมาลบหลู่บุคคลอันเป็นศูนย์รวมจิตใจ การจับกุมท่านหรือส่งตัวท่านไปสอบสวนที่กรุงเทพฯ ไม่ต่างจากการกระทำที่ย่ำยีความศรัทธาและสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และอาจนำไปสู่ความโกรธแค้น ก่อให้เกิดความวุ่นวาย การใช้กำลังในการยุติปัญหาจากที่กล่าวมาโดยสังเขป พอจะวิเคราะห์ให้เห็นได้ว่า ในขณะนั้น ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ได้แปรสภาพจากปัญหาเล็ก ๆ ระหว่างสงฆ์ล้านนารูปหนึ่งกับคณะสงฆ์ในส่วนกลาง มาเป็นปัญหาระหว่างชาวล้านนากับอำนาจจากส่วนกลาง เมื่อขอบเขตของปัญหาเปลี่ยนจากเล็กเป็นใหญ่ อาจเป็นไปได้ว่า ท่านมองว่าประเด็นปัญหาส่วนตัวของท่านที่มีกับระเบียบของคณะสงฆ์ส่วนกลาง กลายเป็นเรื่องเล็กไปแล้ว กอปรกับความที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นสงฆ์สายอรัญวาสี เครื่องวัดสูงในเรื่องธรรมวินัย เพราะฉะนั้นการ

จะยอมตาม จึงเป็นเรื่องไม่เหนือวิสัยสำหรับสงฆ์ในสายอริยวาสี และความที่ท่านเป็นที่นับถือของ พระสงฆ์ในล้านนาด้วยกันเอง การจะเปลี่ยนมาถือตามระเบียบสงฆ์ของทางส่วนกลาง ท่านย่อมสามารถ อธิบายและโน้มน้าวให้เห็นตามได้ไม่ยาก จากการที่ครูบาเจ้าศรีวิชัย ยังคงปฏิบัติตามจารีตของล้านนา โดยไม่โอนอ่อนผ่อนตามนโยบายของส่วนกลาง เป็นเหมือนการปลุกจิตสำนึกของชาวล้านนา สะท้อน ให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าท่านจะยอมรับระเบียบธรรมเนียมสงฆ์ของส่วนกลางในตอนท้ายที่สุด ก็ไม่ได้ หมายความว่าจิตวิญญาณของล้านนานั้น ได้ถูกทำลายไปด้วย กลับทว่าจิตวิญญาณของล้านนาได้แสดงให้เห็น ปรากฏชัดต่อชาวล้านนาและคนทั่วไป จากที่มีอยู่แล้วยิ่งชัดเจนเพิ่มมากขึ้น จากความขัดแย้งของท่าน ครูบาเจ้าศรีวิชัย กับรัฐ ในขณะนั้นการตั้งอยู่บนพื้นฐานความพยายามที่จะสลายจิตวิญญาณล้านนา เพื่อที่จะรวมแคว้นแคว้นต่าง ๆ ให้เป็นปึกแผ่นเป็นเอกภาพกับส่วนกลาง เพื่อที่จะต่อสู้กับลัทธิล่าอาณานิคม แต่ในปัจจุบัน รัฐให้การสนับสนุนทุกวิถีทางที่จะปลุกกระแสความเป็นล้านนา เพื่อใช้เป็นแหล่ง อุดสาหกรรมท่องเที่ยวแหล่งหนึ่ง เมื่อเทียบกับครั้งที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยปลุกกระแสการสืบสานจิตวิญญาณ ล้านนา ไม่อาจนำมาเทียบได้เลย อีกทั้งจิตวิญญาณของพระสังฆราช ทรงร่างพระราชบัญญัติการปกครอง คณะสงฆ์ไทยทางมณฑลพายัพ ทรงมีพระบัญชา ให้พระธรรมโรคม พระศรีสมโพธิ เป็นที่ปรึกษา รับ พระกระแสขึ้นมาเชียงใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2450 เข้าทำการปรึกษากับเจ้าอินทวโรรส เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ พร้อมเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ ข้าหลวงมณฑลพายัพ จัดการคัดหาตัวพระมหาเถระ ผู้แตกฉานธรรม วินัย เพื่อแต่งตั้งเป็นเจ้าคณะเมือง เจ้าคณะรอง เจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะแขวง มีหน้าที่บังคับบัญชา คณะสงฆ์ให้ปฏิบัติตามพระราชบัญญัติปกครองคณะสงฆ์ การเข้ามามีบทบาทของส่วนกลาง ส่งผล กระทบต่อวงการสงฆ์ล้านนาอย่างมาก ล้านนามีจารีตการปกครองสงฆ์ค่อนข้างเป็นอิสระในทาง ปฏิบัติ แม้ว่าในแต่ละเมือง จะมีตำแหน่งสังฆราชา และมีครูบาอีก 7 รูป คอยปกครองดูแล แต่ระเบียบการ ปกครองสงฆ์ตามจารีตเดิมของล้านนา ให้ความสำคัญแก่ “ระบบหมวดอุโบสถ” หรือ “ระบบหัวหมวด วัด” มากกว่า และการปกครองก็เป็นในระบบพระอุปัชฌาย์ อาจารย์กับศิษย์ ซึ่งมีอิทธิพลค่อนข้างมาก และล้านนาเองก็มีแนวปฏิบัติที่หลากหลาย เนื่องจากมีการจำแนกถึง 18 นิิกาย และในแต่ละนิิกาย ก็น่าจะ หมายถึงกลุ่มพระที่เป็นสายพระอุปัชฌาย์ในแต่ละท้องที่ ซึ่งมีอำนาจปกครองในล้านนายังคงอยู่ และมีการ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยคนล้านนาเอง เพราะล้านนามีจิตวิญญาณดั้งเดิมอัน แท้จริงที่สืบสานต่อกันมา ไม่มีทางที่คนกลุ่มใดจะสร้างขึ้นมาจากหรือทำให้แปรเปลี่ยนเป็นอื่นได้ เว้นแต่ชาว ล้านนาเองจะพร้อมใจที่จะปรับเปลี่ยนจิตวิญญาณล้านนาเพื่อให้ทันต่อกระแสความเปลี่ยนแปลงของ สังคม

ถิ่นแห่งตนบุญล้านนา

เมื่อครูบาเจ้าโชนชัยออกจากเมืองเชียงใหม่ ครูบาเจ้าได้พิจารณาตนว่าจะไม่กลับไปเหยียบ แผ่นดินเชียงใหม่อีก เว้นแต่แม่น้ำปิงจะไหลย้อนกลับ ครูบาเจ้าศรีวิชัยมรณภาพเมื่อวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ. 2481 ที่วัดบ้านปาง ขณะมี อายุได้ 60 ปี ตั้งศพไว้ที่วัดบ้านปางนั้นเวลา 1 ปี จึงได้เคลื่อนศพมาตั้งไว้ ณ วัด

จามเทวี จนถึงวันที่ 21 มีนาคม พ.ศ. 2489 จึงได้รับพระราชทานเพลิงศพ โดยมีประชาชนมาถวายพระเพลิงศพเป็นจำนวนมาก และประชาชนเหล่านั้น ได้เข้าแย่งชิงอัฐิธาตุของท่านพระครูบาศรีวิชัยตั้งแต่ไฟยังไม่มอดสนิท แม้แต่แผ่นดินตรงที่ถวายพระเพลิง ก็ยังมีผู้ขุดเอาไปสักการบูชา อัฐิธาตุของท่านที่เจ้าหน้าที่สามารถรวบรวมได้ ได้ถูกแบ่งออกเป็น 7 ส่วน แบ่งไปบรรจุตามสถานที่ต่าง ๆ ทั่วแผ่นดินล้านนา ดังนี้

- ส่วนที่ 1 บรรจุที่ วัดจามเทวี จ.ลำพูน
- ส่วนที่ 2 บรรจุที่ วัดสวนดอก จ.เชียงใหม่
- ส่วนที่ 3 บรรจุที่ วัดพระแก้วดอนเต้า จ.ลำปาง
- ส่วนที่ 4 บรรจุที่ วัดศรีโคมคำ จ.พะเยา
- ส่วนที่ 5 บรรจุที่ วัดพระธาตุดอยสุเทพ จ.เชียงใหม่
- ส่วนที่ 6 บรรจุที่ วัดน้ำออกกู จ.แม่ฮ่องสอน
- ส่วนที่ 7 บรรจุที่ วัดบ้านปาง อำเภอลี้ จ.ลำพูน

แนวคิดแนวการสอนและการปฏิบัติของครูบาที่แตกต่างจากผู้อื่น

ท่านครูบาศรีวิชัยมีชีวิตความเป็นอยู่และการปฏิบัติต่างจากผู้อื่น ตั้งแต่สมัยเยาว์วัย ท่านเป็นเด็กที่มีความเป็นอยู่อย่างสมถะ เรียบง่าย ท่านมีความกตัญญูต่อพ่อแม่ผู้มีอุปการคุณ มีความเมตตาต่อสรรพสัตว์และคนรอบข้าง เมื่อท่านได้น้อมชีวิตของท่านเข้าบวชในพุทธศาสนาท่านก็ยิ่งเปลี่ยนแปลงชีวิตความเป็นอยู่ของท่านมากกว่าเดิมอีก ตั้งแต่เป็นสามเณร ท่านก็เคร่งครัดต่อการปฏิบัติศีลธรรม กัมมัฏฐาน ถือศีล กินเจ เจริญเมตตาภาวนามาโดยตลอด ส่วนมากการปฏิบัติของท่านจะปฏิบัติตามพระไตรปิฎกตามคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านจะมีแนวการปฏิบัติความเป็นอยู่ที่แตกต่างจากผู้อื่นและเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของท่านเอง เช่น การฉันอาหารจะฉันอาหารเจ ไม่นั่นหมาก เมียง นูหรี หรือของที่สุกจากไฟหลังเวลาเที่ยงวัน ไป แม้แต่น้ำปานะที่ดื่มสุกจากไฟท่านก็ไม่ฉัน ท่านฉันเอกาหรือฉันมือเดียว บางครั้งวันพระท่านก็จะไม่ฉันเลย ผักผลไม้ท่านถึงดฉันตามวัน เช่น ในวันอาทิตย์จะงดฉันพวกผักแดงกวาหรือแดงโม เป็นต้น ท่านจะไม่ฉันร่วมกับพระรูปอื่น อาหารหรือภัตตาหารหรือน้ำที่ท่านฉันก็ต้องเป็นของที่พระเณรทำปรุงขึ้นเท่านั้น ถ้าอยู่ที่วัดบ้านปางท่านจะฉันบนกุฏิของท่านเท่านั้น พระเณรจะจัดหมวดเวรกินอุปฐากท่านอยู่ตลอด น้ำที่ท่านฉันก็ต้องเป็นน้ำสมุนไพรรสขมนั้น ภัตตาหารที่ถวายท่านจะทำแบบพอดี ถ้าแกงผักก็ต้องทำไว้เป็น 3 มัด มีน้ำพริก น้ำผึ้งทุกมื้อ ส่วนผ้าที่ท่านถือครองหรือว่านุ่งห่มก็ต้องเป็นผ้าบังสุกุลเท่านั้น เมื่อท่านจะเดินทางไปที่ ไต ท่านจะมีไม้เท้า ลูกประคำ ตาลปัตรใบลาน มีผ้าห่มคลุมไหล่ ร่ม ของใช้ของท่านไปด้วยตลอด ดังที่มีคำพูดถึงแนวการปฏิบัติวัตรของท่านครูบาศรีวิชัยว่าฉันมือเดียว เดียวจงกรม ห่มผ้า 3 ผืน ตีน 3 ยาม ดัดเล็บเจ็ดวัน ชักผ้าสิบห้าวัน ปลงผม ท่านจะปฏิบัติมาโดยตลอด ท่านเป็นพระที่มีวาจาสิทธิ์ ท่านพูดคำไหนคำนั้น ท่านเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่มีการแต่งตัวเป็น

ต้นแบบของการแต่งตัวของพระสงฆ์ล้านนา ที่เมื่อจะเดินทางไปไหนก็ต้องให้มีผ้าครองให้ครบทั้งสาม ผืน ต้องมีไม้เท้า ตาลปัตร บาตรไปด้วย ส่วนแนวทางการสอนของท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัย ส่วนมาก ท่านจะสอนเรื่องศีล ความอดทน ท่านจะยกในเรื่องพระไตรปิฎก และเรื่องราวที่ผ่านมาของท่านเองที่ท่านได้พบเห็น ส่วนเรื่องศีลท่านจะสอนให้ทุกคนรักษาศีลให้ดี ดังคำที่ท่านเคยพูดสอนไว้ว่า ผู้ใดรักษาศีลให้ดีมั่นคงแล้ว บุคคลเหล่านั้นได้ชื่อว่า เป็นคนดีที่มีกาย วาจา ใจที่บริสุทธิ์ ถือว่าเป็นอุบาสก อุบาสิกา เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ฉลาดที่นำความสุขเข้ามาใส่ตัว ประเสริฐกว่าทรัพย์ทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกทั้งมวล แก้ววิเศษของพระมหาจักรพรรดิผู้ที่เป็นใหญ่กว่ามนุษย์ทั้งปวงและทรัพย์สินสมบัติ เครื่องประดับ ขัตติยนารี แก้วแหวน เงิน ทอง ทั้งหลายทั้งปวงนี้เป็นต้นเหตุของกิเลส ตัณหา เปรียบเสมือนน้ำผึ้งแฉะยาพิษ สำหรับนำความทุกข์เข้ามาใส่ตัวเองซึ่งไม่มีประโยชน์อันใดเลย ถึงแม้ว่าจะนำเอาน้ำมหาสมุทรทั้งห้าคือ แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี มหิ มหาสระระพู ซึ่งเป็นแม่น้ำใหญ่ทั้ง 5 แม่น้ำจะนำเอามาอาบทั้ง 5 แม่น้ำ ก็ไม่สามารถล้างบาป ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นภายใน แม้ว่าลมฝน ลูกเห็บ จักตกลม ร้อยท่าแสนท่า แม้ว่าจะเย็นหนาวสักปานใด ก็ไม่อาจจะเย็นถึงภายในได้ ให้ตายจากทุกข์เวทนาได้ศีล 5 เป็นอริยทรัพย์อันประเสริฐเป็นต้น ความบริสุทธิ์คือน้ำทิพย์สำหรับล้างบาปภายใน คือความทุกข์ภายในให้หายได้ อันเป็นคำสอนของท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัยที่ท่านได้ใช้สั่งสอนลูกศิษย์ลูกหา ศรัทธาญาติโยมของท่านมาโดยตลอดและให้ยึดถือปฏิบัติตาม

ข้อปฏิบัติหรือข้อคิดที่สามารถนำมาใช้ในปัจจุบัน

ข้อวัตรปฏิบัติของท่านครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เราสามารถนำมาใช้ในสังคมปัจจุบันได้จะทำให้สังคมมีระเบียบแบบแผนที่ดีงาม และความซนติดอกทนของท่าน เมื่อเราได้รู้ได้ฟัง ได้ศึกษาและอ่านประวัติความเป็นมาของท่าน เราจะรู้สึกมีกำลังใจในการต่อสู้ต่ออุปสรรคที่ต้องเผชิญ ซึ่งต้องใช้สติและปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น และจะทำให้รู้ เข้าใจในสถานะการเป็นผู้นำของท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัยและแนวคิดในการก่อสร้างพัฒนาในสถานที่ต่างๆ ของท่าน ในสังคมปัจจุบันและเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้นนั้นเราก็สามารถนำเอาแบบอย่างของท่านมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับตัวเราได้ เมื่อจะทำอะไรก็ต้องใช้ความอดทน ใช้สติปัญญาทุกๆ เมื่อท่านเป็นผู้ที่มีสัจจะมีแนวคิดที่ก้าวไกล ซึ่งเราสามารถนำมาใช้ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

บารมี อิทธิพล ของครูบาเจ้าศรีวิชัย

พระครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านเป็นพระที่คณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือ ในบุญบารมีของท่าน และยกย่องให้ท่านเป็นครูบาอาจารย์ พระภิกษุสามเณรจากวัดอื่นก็มาฝากเป็นศิษย์ให้ท่านเป็นผู้นำในพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา ในสมัยของท่าน อีกทั้งท่านยังเป็นหัวหน้าดูแลลูกศิษย์นับร้อยนับพัน ส่วนบทบาทการปกครองในหมู่บ้าน ชาวบ้านต่างยอมรับในบุญบารมีของท่านไม่ว่าท่านสั่งอะไร ชาวบ้านก็จัดให้จัดเตรียมให้ท่านเสมอ เพราะท่านคอยช่วยเหลือดูแลชาวบ้านอยู่เสมอ ครอบครัวยุคใด

ยากจนก็จะแบ่งข้าวปลาอาหารให้อยู่เสมอ ท่านเป็นพระที่พูดตรง พอท่านคิดคำริจะสร้างหรือทำอะไร ศรัทธาชาวบ้านก็จะพากันหลังไหลกันมานับพันนับหมื่น มาช่วยทำงาน เช่นการสร้างพระธาตุคอกยสุเทพ แทนที่จะใช้เวลาการก่อสร้างนับ 10 ปี แต่ใช้เวลาเพียงแค่ 5 เดือน 22 วัน ก็แล้วเสร็จ ในการสร้างสถานที่ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วได้ตามบารมีของท่าน

จุดเด่นของพระครูบาเจ้าศรีวิชัย

ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีความคิดสร้างสรรค์ พัฒนา เครื่องครัดในด้านการปฏิบัติธรรม เป็นผู้ทรงศีล มีจริยาวัตรอันงดงาม ท่านมีวาจาสิทธิ์มีศักดิ์จะวาจาพูดคำไหนคำนั้น เป็นพระสงฆ์ที่มีความเมตตาสูงเป็นขวัญกำลังใจให้ แก่ชาวบ้านที่มีความทุกข์ยากลำบาก อยู่เคียงข้างช่วยเหลืออยู่เป็นนิจ คอยอบรมสั่งสอนชาวบ้านให้รู้เรื่องศีลธรรม กัมมัฏฐานฐาน การเป็นชาวพุทธที่ปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ดังนั้นจึงได้รับความเลื่อมใสเป็นอย่างมากศรัทธาทั้งหลายเรียกว่า **พระครูบาศีลธรรม** สมกับคำว่า **ครูบา**

คำว่าครูบาจะแยกออกเป็น 2 คำ คือ

ครู หมายถึง ผู้รู้ ผู้มีปัญญา ที่สามารถสอนผู้อื่นให้รู้เข้าใจตาม

บา หมายถึง ผู้ถึงพร้อมด้วยบุญบารมี ซึ่งใช้เป็นแนวทางปฏิบัติคือบารมี 30 ทศ ตามหลักการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ฉะนั้นพระครูบาศรีวิชัยท่านจึงเป็นครูบาได้อย่างสมบูรณ์แบบ

การคาดคะเนและการคาดการณ์ล่วงหน้า

ในสมัยที่ท่านครูบาเจ้าศรีวิชัย ท่านกำลังดำเนินการก่อสร้างพระวิหารหลวงของวัดบ้านปาง (พระวิหารหลวง หลังปัจจุบัน) ท่านได้ทำพิธีกำหนดเขตบ่วงแก้ว (เขตพุทธาวาส) คือบริเวณที่เป็นลานทรายรอบพระธาตุและพระวิหารหลวง เมื่อท่านทำพิธีเสร็จท่านก็ประกาศต่อหน้าศิษย์และคณะศรัทธาพุทธศาสนิกชนผู้ที่มาร่วมทำบุญในวันนั้น ว่าตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปห้ามใส่รองเท้า สวมหมวก ฟันหรือบ้วนน้ำลายคายน้ำหมากและเอาเศษอาหารเข้ามาในบ่วงแก้วโดยเด็ดขาด และท่านก็เดินไปยืนอยู่ที่หน้าพระหาร แล้วท่านก็ชี้ให้ลูกศิษย์ดูว่าในอนาคตข้างหน้า ทางหลวงจะตัดผ่านหน้าวัดเรา ชาวบ้านเราจะได้เสียที่นา และต่อไปคนทำผิดอาญาทางเหนือก็จะได้หนีผ่านหน้าวัดของเรา คนทำผิดอาญาทางทิศใต้ก็จะหนีผ่านหน้าวัดเราขึ้นไปทางเหนือ ถนนหนทางทำดีแต่จะไม่มีคนเดินจะมีแต่รอยของงูและคนนั่งตายนอนตายในเส้นทางหลวงนี้ ทุกบ้านเรือนจะมีแต่โขงของแมงมูมยักษ์ ผ่านเข้าไปทุกบ้าน ดิดไฟก่อไฟก็จะไม่มีควันสว่างแจ้ง ผู้หญิงและผู้ชายจะดูแลแยกแยะไม่ออก คนไม่รู้กตัญญูต่อพ่อแม่ เถาวัลย์จะเลื้อยพันพระธาตุในวันพระ วันศีล น้ำเหื่อน้ำโคลนก็จะไหล คนแต่คนแก่จะร้องไห้หาคนหนุ่ม เวลาจะทำบุญชาวบ้านก็จะถามว่าจะไปทำบุญวัดเหนือหรือวัดใต้ มีวิหารหลวงเวลาทำบุญ ไม่เต็มพระวิหาร มีกุฏิแต่จะไม่มีพระ เณรอาศัยอยู่ บ้านเดียวจะมีร้อยวัดพันวัด เจ้าอาญาจะตัดสินไม่ชอบธรรม ขอให้ลูกหลานจงอย่าหนีไปอยู่ที่อื่น ให้อยู่แผ่นดินบ้านปางของเรานี้ อย่าได้พากันอพยพไปไหน ไม่มีแผ่นดินที่ไหนดีเท่าแผ่นดินของเรา

แล้ว ในวันข้างหน้าครุบาจะต้องเดินทางไปอยู่บ้านที่ไม่มีคนอยู่แล้ว ถ้าครุบาบรรณาการไปก็อย่าได้หวังศพ ถ้าหวังไว้แผ่นดินนี้จะกลายเป็นเลือด คำพูดเหล่านี้ท่านครุบาเคยพูดไว้

เรื่องราวเกี่ยวกับการค้นพบฝ้ายนัตบารมี 30 ทศ ของพระครุบาเจ้าศรีวิชัย

มีเรื่องเล่าว่าในสมัยที่ท่านเดินทางรุดงค์ปฏิบัติธรรมจาริกไปตามสถานที่ต่างๆ นั้น ท่านเดินทางเข้าไปในหมู่บ้านของกะเหรี่ยงแห่งหนึ่ง ได้พบกับกระท่อมตั้งอยู่ที่ทุ่งนาของชาวบ้านซึ่งถูกไฟไหม้ทิ้งหลังและพบใบลานแผ่นหนึ่งเหน็บอยู่บนหลังคาไม่ถูกไฟไหม้ ท่านจึงได้อ่านดูเป็นคาถาบารมี 30 ทศ จานลงใบลานท่านจึงได้นำมาศึกษา และนำมาอบรมสั่งสอนแก่ศิษย์จนเป็นที่รู้จักกันมาแพร่หลายและใช้เป็นบทสวดมนต์สำหรับพระภิกษุ-สามเณร หรือคณะศรัทธาทัวไป ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของครุบาศรีวิชัย

คำไหว้ปาระมี(บารมี) 30 ทศ

ทานะ ปาระมี สัมปันโน , ทานะอุปะปาระมี สัมปันโน , ทานะปะระมัตตะปาระมี สัมปันโน , เมตตา
ไมตรี กรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาระมี สัมปันโน , อิติปิ โส ณะคะวา

สีละปาระมี สัมปันโน , สีละอุปะปาระมี สัมปันโน , สีละปะระมัตตะปาระมี สัมปันโน , เมตตา กรุณา
มุทิตา อุเปกขา ปาระมี สัมปันโน , อิติปิ โส ณะคะวา

เนกขัมมะปาระมี สัมปันโน , เนกขัมมะอุปะปาระมี สัมปันโน , เนกขัมมะปะระมัตตะปาระมี สัมปันโน ,
เมตตา กรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาระมี สัมปันโน , อิติปิ โส ณะคะวา

ปัญญาปาระมี สัมปันโน , ปัญญาอุปะปาระมี สัมปันโน , ปัญญาปะระมัตตะปาระมี สัมปันโน , เมตตา
กรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาระมี สัมปันโน , อิติปิ โส ณะคะวา

ขันตีปาระมี สัมปันโน , ขันตีอุปะปาระมี สัมปันโน , ขันตีปะระมัตตะปาระมี สัมปันโน , เมตตา กรุณา
มุทิตา อุเปกขา ปาระมี สัมปันโน , อิติปิ โส ณะคะวา

สัจจะปาระมี สัมปันโน , สัจจะอุปะปาระมี สัมปันโน , สัจจะปะระมัตตะปาระมี สัมปันโน , เมตตา
กรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาระมี สัมปันโน , อิติปิ โส ณะคะวา

อะริยฐานะปาระมี สัมปันโน , อะริยฐานะอุปะปาระมี สัมปันโน , อะริยฐานะปะระมัตตะปาระมี สัมปันโน

อธิบาย บารมี 30 ทศ

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาตินั้นๆ บารมีที่บำเพ็ญนั้นคือ ทานบารมี ศีลบารมี เนกขัมมบารมี ปัญญาบารมี วิริยบารมี ขันติบารมี สัจจบารมี อธิษฐานบารมี เมตตาบารมี และอุเบกขาบารมี รวมเรียกว่าบารมี 30 (3 x 10) โดยแบ่งเป็นบารมีชั้นธรรมดา 10 (บารมี) บารมี ชั้นกลาง 10 (อุปบารมี) และ บารมีชั้นสูง 10 (ปรมัตถบารมี) รวมเป็นบารมี 30 ประการ ในอรรถกถาจรยาปิฎก พระไตรปิฎก เล่มที่ 33 ได้จัดหมวดหมู่เรื่องต่างๆ ลงในบารมีทั้ง 30 ประการ มีนัยโดยสังเขปที่น่าศึกษา ดังนี้

1. ทานบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญทานบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสิริราช (27/499) ทรงบำเพ็ญทานอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร (28/547) และทรงบำเพ็ญทานปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นกระต่ายป่าสบันฉัต (27/316)

2. ศีลบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญศีลบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญาช้างฉัตตันต์เลี้ยงมารดา (27/72) ทรงบำเพ็ญศีลอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญานาคกฐิทัต (28/543)

3. เนกขัมมบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญเนกขัมมบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นอโยฆรรราชกุมาร (27/510) ทรงบำเพ็ญเนกขัมมอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นหัตถิปาลกุมาร (27/509) และทรงบำเพ็ญเนกขัมมปรมัตถบารมี ในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าอุพลุตโสม (27/527)

4. ปัญญาบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญปัญญาบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นสัมภวกุมาร (27/515) ทรงบำเพ็ญปัญญาอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์วิรุทธัญชิต (28/546) และทรงบำเพ็ญปัญญาปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นเสนกบัณฑิต (27/402)

5. วิริยบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญวิริยบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญาอภิ (27/516) ทรงบำเพ็ญวิริยอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าสิลมหาราช 27/51) และทรงบำเพ็ญวิริยปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระมหาชนก (28/539)

6. ขันติบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญขันติบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นจุฬามมปาลราชกุมาร (27/358) ทรงบำเพ็ญขันติอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นธัมมิกเทพบุตร (27/457) และทรงบำเพ็ญขันติปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นขันตีวาทีดาบส (27/313)

7. สัจจบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญสัจจบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นวัฏฏกะ (ลูกนกคุ้ม) (27/35) ทรงบำเพ็ญสัจจอุปบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญาปลาซ่อน (27/75) และทรงบำเพ็ญสัจจปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้ามหาสุตโสม (28/537)

8. อธิษฐานบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญอธิษฐานบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญาภูกุระ (27/22) ทรงบำเพ็ญอธิษฐานอุบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นมาตังคบัณฑิต (27/497) และทรงบำเพ็ญอธิษฐานปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเตมียราชกุมาร (28/538)

9. เมตตาบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญเมตตาบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นสุวรรณสามดาบส (28/540) ทรงบำเพ็ญเมตตาอุบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นกัณหาทีปายนดาบส (27/444) และทรงบำเพ็ญเมตตาปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพระเจ้าเอกราช

10. อุเบกขาบารมี พระโพธิสัตว์ทรงบำเพ็ญอุเบกขาบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นกัจฉปบัณฑิต (27/273) ทรงบำเพ็ญอุเบกขาอุบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นพญามหิสา (27/278) และทรงบำเพ็ญอุเบกขาปรมัตถบารมีในขณะที่เสวยพระชาติเป็นโลมหังสบัณฑิต (27/94) หมายเหตุ เลขหน้าเป็นลำดับเล่มพระไตรปิฎก เลขหลังเป็นลำดับชาดก เช่น (27/273) หมายถึง พระไตรปิฎกเล่มที่ 27 ชาดกเรื่อง ที่ 273)

การบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ในชาติหนึ่ง ๆ มิใช่จะทรงบำเพ็ญบารมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่ง เช่น ทรงบำเพ็ญทานบารมี หรือทรงบำเพ็ญศีลบารมีอย่างเดียวนั้น แต่ในชาติเดียวกันนั้น ได้บำเพ็ญบารมีหลายอย่างควบคู่กันไป แต่อาจเด่นเพียงบารมีเดียว ที่เหลือออกนั้นเป็นบารมีระดับรอง ๆ ลงไป เช่น ในชาติที่เป็นพระเวสสันดรทรงบำเพ็ญบารมีครบทั้ง 10 บารมี

คำไหว้ บารมี 9 ชั้น ของครุบาเจ้าศรีวิชัย

สาธุ สาธุ พระปัญญาบารมี 30 ทศ สาธุพระปัญญาบารมีวัดเวศลล้อม
วิริยะบารมีอ้อมระวังดี สีละบารมีบังหอกดาบ เมตตาบารมีผาบเป็ทั้งป็น
ทานะบารมีเป็นผืนตังต่อ อุเบกขาบารมีหือก่อเป็นเวียง ลัจจะบารมีแควระวังดี
เป็นไม้ไต่ ชันดีบารมีกลายเป็นหอกดาบบังหน้าไม้และปืนไฟ อธิษฐานะบารมี
ผืนผายไปทุกแห่งแข็งแรงผายผุงหม่อมาร ผีสางพรายเผดทุกที่ไปพบถิบพังพ่ายหนี
แม่นางธรรณิอัศจรรย์โสภารัศมีผืนอยู่ข้างขวางน้านทินองกว้างต่อกว้าง แดกดี
ฟองนงนนะนอก เป็นข้าวตอกดอกไม้ม้าถวายนุชา พระแก้วแก่นไ้สะทั้น
พระพุทธรังเลยจุงจักมาผายโศด อนุญาตโทษโศดผู้เข้าแท้ดีหลี นางแม่ธรรณิ
ออกมารีดผม อยู่ที่ธาตุซ่างร้ายข่ายคะซังงาลับดิน พ่นน้านที่ลงผืนผาย
คอซ่างพรายหักทบท่าว พญามารอาจอ้าวปุนกลัว กราบขอมือทูนหัวใส่เกล้า
ผู้ข้านี้เล่าได้ชื่อว่าลูกศิษย์พระพุทธรเจ้าตนมีบุญสมการอันมากนัก พระพุทธรเจ้า
จึงจักตั้งยังพระปัญญาบารมีไว้เก้าชั้น ตั้งไว้ตั้งหน้าก็ได้เก้าชั้น ตั้งไว้ตั้งหลังก็ได้
เก้าชั้น ตั้งแต่หัวถึงตีนก็ได้เก้าชั้น ตั้งแต่ตีนถึงหัวก็ได้เก้าชั้น แสนว่าลูกป็นจัก

มาเสมอเหมือนฝนแสนห่า ก็บ่มีจักมาใกล้ได้เข้าพเจ้า เลยได้ว่า พุทธคุณฉิ่ง
 ชัมมะคุณฉิ่ง สังฆะคุณ ฉิ่ง พุทธอินทรา ชัมมะอินทรา สังฆะอินทรา อัสสะอับ
 แม่ธรณีผู้อยู่เหนือน้ำ ผู้อยู่ค้ำแผ่นดิน กันว่าผู้เข้าได้ระนีกก็ถึงยังคุณพระบิดา
 คุณพระมารดา คุณครูบาอาจารย์ คุณพระแก้วเจ้าทั้งสามประการ คือ
 คุณพระพุทธ คุณพระธรรม คุณพระสงฆ์ และคุณแดด คุณฝน คุณน้ำ คุณลม
 คุณกุสุมารเจ้าก็ดี คุณพระตนภาวนาที่ดี คุณธาระเมฆราเทวดาก็ดี คุณอรหันตาก็ดี
 คุณพระปัจเจกเจ้าก็ดี คุณแม่ธรณีเจ้าก็ดี ขอจูงมารักษาดังถ้ำหน้าแลถ้ำหลัง
 ยังตนตัวแห่งเข้าพเจ้า ในคำคั้นนี้ วันนียามนี้เป็นต้นไปแต่จิมเตอะฯ
 พุทโรพุทธชังรักษา ชัมโมชัมมังรักษา สังโฆสังฆังรักษา
 พุทโรพุทธชังอะระหัง ชัมโมชัมมังอะระหัง สังโฆสังฆังอะระหัง
 พุทโรพุทธชังกันหะ ชัมโมชัมมังกันหะ สังโฆสังฆังกันหะ อายุวัฒน โสขัง พะลังฯ

ผลงานรวมพระไตรปิฎกฉบับลานนาไทย

หลังจากการทำบุญฉลองวัดพระสิงห์แล้ว ท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัย สิริวิชิโย ท่านก็ยังมองเห็น
 ความสำคัญของพระไตรปิฎกฉบับลานนาไทยอันเป็นพระธรรม คำสั่งสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ
 เจ้าที่บรรดาภิกษุเมธีท่านได้สังคายนา จารลงในใบลานในครั้งอดีต ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ตามวัดต่างๆใน
 ภาคเหนือ ท่านเกรงว่าพระธรรมคำสั่งสอนต่างๆจะถูกทำลายไปตามกาลเวลา ดังนั้นนับตั้งแต่ปีพุทธศักราช
 2469-2471 ท่านพระครูบาเจ้าศรีวิชัย พร้อมด้วยบรรดาสาธุศิษย์ได้รวบรวมพระไตรปิฎกที่ถูกทอดทิ้งอยู่ตาม
 วัดต่างๆ จากตำบล อำเภอ และจังหวัดอื่นๆ แล้วรวมกันจัดให้เป็นหมวดหมู่เป็นชั้นมขันธ์ ทำการ
 สังคายนาจารลงในใบลานขึ้นมาใหม่ เพื่อไว้เป็น หลักฐานการศึกษา ค้นคว้าหาแนวทางประเพณีพระธรรม
 วินัย สืบอายุบรรพพระพุทธศาสนาต่อไป ตามจำนวนดังนี้

1. พระวินัยทั้ง 5 จำนวน 10 มัด รวม 170 ผูก
2. นิกาย 5 จำนวน 5 มัด รวม 69 ผูก
3. อภิธรรม 7 คัมภีร์ จำนวน 7 มัด รวม 145 ผูก
4. ธรรมบท จำนวน 21 มัด รวม 145 ผูก
5. สุตตสังคหะ จำนวน 7 มัด รวม 76 ผูก
6. สมันตปาสาทิกา จำนวน 4 มัด รวม 45 ผูก
7. วิสุทธีมรรค 3 มัด รวม 76 ผูก
8. ธรรมสวนะชาดก จำนวน 126 มัด รวม 1,232 ผูก
9. ธรรมโตนาคัดไว้เป็นกัปปีและผูก รวม 142 ผูก
10. สัททาทั้ง 5 จำนวน 8 มัด รวม 38 ผูก
11. กัมมวาจา จำนวน 6 มัด รวม 104 ผูก

12. กัมมวาจา จำนวน 1 มัด รวม 108 ผูก
13. มหาวรรค จำนวน 135 มัด รวม 2,726 ผูก
14. ธรรมตำนานและชาดก จำนวน 1 มัด รวม 172 ผูก
15. ธรรมบารมี จำนวน 10 มัด รวม 122 ผูก

รวมทั้งหมดมี 344 มัด รวมผูกทั้งหมดมี 5,408 ผูก

รวมค่าใช้จ่ายการสร้างพระไตรปิฎก ค่าจ้างเขียนลงใบลาน ค่าทองคำเปลวติดขอบใบลานและค่าใช้จ่ายตอนทำพิธีถวายพระไตรปิฎก รวมทั้งหมด 4,232 รูเปียบ

ผลงานจดทำสังคายนาพระไตรปิฎกฉบับลานนาไทยของท่านพระครูบาศรีวิชัยในครั้งนี้ นับว่าเป็นหลักฐานประกาศถึงความเป็นผู้ทรงความรู้ทางด้านพระไตรปิฎก ทั้งสามารถรวบรวมจัดเป็นหมวดหมู่ขึ้นใหม่ได้นี้ มิใช่เป็นเรื่องธรรมดา นี่หากว่าท่านคือบัณฑิตผู้ทรงความรู้อีกท่านหนึ่ง อีกทั้งท่านยังมีปฏิปทาในข้อวัตรปฏิบัติ เป็นสงฆ์องค์จริยะอันเป็นแบบอย่างที่ดียิ่ง

บางคนไม่รู้ซึ่งหรือรู้เพียงผิวเผินก็เข้าใจว่าท่านพระครูบาเจ้าท่าน ไม่ค่อยรู้หลักธรรมวินัยเป็นพระบ้านนอกบ้านป่า แต่หากลองนึกพิจารณาด้วยจิตอันสุขุม จะเห็นได้ว่าท่าน พระครูบาเจ้าเป็นคนซื่อสัตย์มีแต่ความบริสุทธิ์ ท่านไม่ยอมยอมหัวให้กิเลส โครจะบังคับหรือขู่เงินอย่างไร ในการที่จะรับเอาสิ่งที่ไม่ใช่ธรรม วินัยอย่าฟังหวัง...

ประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย

การสรงน้ำครูบาเจ้าศรีวิชัย มาในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี มีชาวบ้านจากที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านกระเหรี่ยงหรือปกากะญอจากทั่วทุกสารทิศโดยเฉพาะจากชุมชนพระบาทห้วยต้ม(ครูบาวงศ์ษาพัฒนา) จะพากันมาสรงน้ำครูบาเจ้าศรีวิชัย มารวมกันเป็นกลุ่มหน้าวัดบ้านปาง โดยแต่งชุดตามชาติพันธุ์ของตัวเอง ตั้งขบวน ถือตุง ถือสังฆทานพร้อมใจกันเดินขึ้นบันไดนาคหน้าวัดเพื่อไปสรงน้ำครูบาเจ้าศรีวิชัย เป็นภาพความศรัทธาของชาวบ้านที่มีต่อครูบาเจ้าศรีวิชัยสืบทอดกันมาตั้งแต่ครูบาเจ้ายังมีชีวิตอยู่จนถึงปัจจุบัน

การจัดงานในวันที่ 11 มิถุนายนของทุกปี ซึ่งถือได้ว่าเป็นวันเกิดของครูบาเจ้าศรีวิชัย ชาวบ้านปางมีการจัดงานทุกปีประมาณวันที่ 9-11 มิถุนายน รวม 3 วัน มีการฟังเทศน์ฟังธรรม การทำบุญ ตักบาตร และการแห่ครัวทานขึ้นวัดบ้านปาง ซึ่งมีทั้งจากชุมชนบ้านปางเอง หัววัดต่าง ๆ ของบ้านปางมาร่วมกัน และจากพื้นที่อื่น ๆ ทั้งในจังหวัดลำพูนและจังหวัดใกล้เคียง ก่อนการจัดงานชาวบ้านมาช่วยกันจัดเตรียมสถานที่อย่างขะมักเขม้น มีการมาร่วมกันทำครัวทานลักษณะวงแหวนขนาดใหญ่ เพื่อเป็นการสักการะครูบาเจ้าศรีวิชัย การจัดงานวันเกิดครูบาศรีวิชัยนอกจากจะมีการจัดงานที่วัดบ้านปางที่ถือเป็นวัดบ้านเกิดครูบาเจ้าแล้วยังมีการจัดงานในสถานที่ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น บริเวณเชิงคอกวัดสุเทพธรรมหาวิหาร วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ วัดจามเทวี จังหวัดลำพูน และวัดต่างๆ ที่ครูบาเจ้าได้ทำการสร้างและบูรณะ

ตอนที่ 4 สถานการณ์การท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวและประวัติที่เกี่ยวข้องกับครุบาศรีวิชัย

วัดบ้านปาง

บ้านปางเป็นถิ่นกำเนิดของครุบาศรีวิชัย ซึ่งได้ฉายาว่า"นักบุญแห่งล้านนา" วัดบ้านปางเป็นวัดเก่าแก่คู่บ้านคู่มืองของอำเภอเถิน ภายในวัดมีโบราณสถาน โบราณวัตถุมากมาย ปัจจุบันได้บูรณปฏิสังขรณ์เพื่อเป็นอนุสาวรีย์แก่ครุบาศรีวิชัย และเพื่อคนรุ่นหลังๆ ได้ศึกษา

วัดบ้านปาง วัดแรกอยู่ที่ทิศเหนือของวัดตรงข้ามกับศูนย์เด็กเล็ก แต่ต้องการจะเปลี่ยนที่ตั้งเพราะวัดและบ้านอยู่ติดกัน ไม่สะดวกต้องการบำเพ็ญภาวนาของพระสงฆ์ ครุบาศรีวิชัยจึงได้

อธิษฐานว่าจะสร้างวัดใหม่ขึ้นมาที่บนสันเขา ถ้าเป็นตามความจริงก็ขอให้เกิดนิมิตขึ้นมาให้เห็น ครุบาศรีวิชัยก็ได้ฝันเห็นดวงจันทร์ลอยลงมาเป็นแสงสว่างเจิดจ้าลอยลงมาที่สันเขาที่ได้สร้างวัดในปัจจุบัน

วัดบ้านปางเป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดและเป็นถิ่นบวชของชาวบ้านทุกชนชาติส่วนมากจะเป็นชาวเขา เป็นสถานที่สำคัญและมีผู้คนมาศรัทธาบูชาของจังหวัดแห่งนี้ เป็นที่รวมจิตใจของชาวบ้านปางเป็นที่กราบไหว้เคารพบูชา มีพิพิธภัณฑร์รวบรวมเครื่องอัฐบริขารของพระครุบาศรีวิชัยและมือนุสาวรีย์บรรจุกระดุกครุบาศรี

พระวิหาร

ท่านพระครูบาเจ้าได้รื้อพระวิหารหลังเดิม แล้วทำการก่อสร้างขึ้นมาใหม่โดยเทศอนกริตเสริมเหล็กทั้งหลัง ระหว่างการก่อสร้างได้มีชาวบ้านและพระเณรมาช่วยทำงานจำนวนมาก และจะต้องหาบน้ำจากในหมู่บ้านขึ้นมามันวัดเพื่อผสมปูนในการเทศอนกริตด้วยความเหน็ดเหนื่อย วันหนึ่ง ๆ ต้องหาบน้ำ

ขึ้นบนวัดซึ่งเป็นเนินเขาคนละหลายเที่ยว มีอยู่วันหนึ่งท่านพระครูบาเจ้าเห็นพระเณรต้องหาบน้ำจึงเกิดความรู้สึกเวทนา จึงรำพึงว่า “สาธุ! ขอเทวบุตรเทวดาเจ้าทั้งหลาย โปรดเอ็นดูสงสารพระเณร จงช่วยบันดาลให้ฝนตกลงมามีน้ำมาสร้างพระวิหารหลังนี้ให้สำเร็จด้วยเถิด” เวลานั้นประมาณ 10.00 น. พอถึงเวลา 15.00 น. ฝนได้ตกลงมาทำใหญ่จนน้ำขังเต็มสระบนวัด สามารถนำน้ำมาสร้างพระวิหารได้โดยตลอด วันนั้นตรงกับเดือนมีนาคม พ.ศ. 2479 แต่ได้แล้วเสร็จในปี 2482 เนื่องจากท่านถูกนิมนต์ไปบูรณะวัดจามเทวี และสร้างสะพานศรีวิชัย

(ท่านพระครูบาเจ้าได้เริ่มเป็นปฐมฤกษ์ในการสร้างแต่มาสร้างเสร็จหลังจากท่านมรณภาพแล้ว เป็นสะพานเชื่อมกันระหว่างลำพูน-เชียงใหม่) ประกอบกับท่านอาพาธ เป็นโรคเรื้อรังดวงทวารหนัก จึงต้องพักรักษาตัวที่วัดจามเทวี

พระบรมธาตุเจดีย์

สร้างเมื่อพ.ศ. 2460 เป็นพระธาตุเจดีย์องค์แรกที่ครูบา ศรีวิชัย เป็นผู้สร้าง พระเจดีย์หลังเดียวกับพระเจดีย์วัดพระธาตุหริภุญชัยเป็นศิลปะแบบทวารวดี สร้างแบบล้านนา สูง 63 เมตร ฐานพระธาตุกว้าง 17 เมตร ยาว 16.7 เมตร

บันไดนาค

สร้างในสมัยครูบาศรีวิชัย เพื่อเป็นทางขึ้นวัดบ้านปาง บันไดกว้าง 3 เมตร ยาว 136 เมตร

เสาศิลาจารึกสถานที่กำเนิดของครูบาศรีวิชัย

เป็นสถานที่กำเนิดของครูบาศรีวิชัย อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของวัดบ้านปาง เสาศิลาสร้างด้วยหินแกรนิต จารึกอักษร 5 ภาษาไว้บนเสาศิลาจารึก

เมรุเก็บศพพระครูบาศรีวิชัย

สร้างเมื่อ พ.ศ. 2481 สร้างเพื่อเก็บศพของพระครูบาศรีวิชัย เก็บศพไว้ที่นี่ 2 ปี ก่อนที่จะนำไปเผาที่วัดจามเทวี เมรุเก็บศพตั้งอยู่นอกวัด ซึ่งเป็นความประสงค์ของท่านได้นำศพของท่านไปบำเพ็ญกุศลนอกวัด

กำแพงหิน

กำแพงหินนี้สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยที่ท่านเริ่มบุกเบิกสร้างวัดบ้านปางครั้งแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2544 ขณะนั้นท่านพระครูบาศรีวิชัย อายุได้ 24 ปี พรรษา 4 ซึ่งเป็นยอดคอยที่เต็มไปด้วยก้อนหินทั้งนั้น ท่านได้นำพระเณรและศรัทธาชาวบ้านร่วมกันปรับสถานที่บนเนินเขาและขยายอาณาบริเวณให้กว้าง

ออกไป บางส่วนก็นำเอาก้อนหินมาก่อเรียงให้เป็นกำแพงหิน โดยกำแพงหินก่อล้อมรอบมี 4 ชั้น ก้อนหินที่ใช้เป็นก้อนหินเล็ก ๆ เรียงซ้อนกันเป็นระเบียบ เพราะท่านไม่อยากทำลายธรรมชาติ แต่ทำให้ธรรมชาติโดดเด่นขึ้นเอง และทำให้คนทั้งหลายได้เห็นพลังแห่งความบริสุทธิ์ ทำให้เกิดพลังศรัทธา ซึ่งท่านก็ได้แฝงปริศนาธรรม สัจจะธรรม ไว้ในกำแพงหิน และแนวคิดของศรัทธาในสมัยก่อนที่ได้สร้างกำแพงหินไว้ให้ลูกหลาน

ดู ส่วนแนวคิดของท่าน คือ เป็นการทำบุญที่ไม่มีวันหยุด ท่านจึงเอาก้อนหินมาเป็นกำแพง เมื่อกำแพงพังทลายลง พระเณรและศรัทธาที่ดูแลรักษาวัดบ้านปางจะพากันซ่อมแซมบูรณะกำแพงหินต่อเจตนาธรรมของท่าน ก็เหมือนว่าเราได้ทำงานสานต่อเจตนาของท่านมาโดยตลอด และเป็นกำแพงหินที่ยาวที่สุดในล้านนา หรืออาจเป็นหนึ่งเดียวในประเทศไทยที่นำก้อนหินมาเรียงก่อเป็นกำแพงหิน โดยไม่ใช้ปูน โบกยัดไว้ ส่วนคำสอนสัจจะธรรมที่ท่านฝากไว้ในกำแพงหิน คือ ท่านสื่อถึงความสามัคคีความอดทนและมีวิริยะอุตสาหะของคณะศรัทธาในอดีต สิ่งที่ท่านสื่อไว้คือ ก้อนหินเปรียบเหมือน ความหนักแน่นของคนเรา หากคนเรามีความสามัคคีในหมู่คณะ เปรียบเหมือนนำก้อนหินมาก่อเรียงกันไว้ ถ้าไม่มีความหนักแน่น และความสามัคคี เปรียบเสมือนมีหินก้อนใดก้อนหนึ่งหลุดออกไป กำแพงหินย่อมพังทลายลง ดังเช่นคนเราถ้าอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มหรือหมู่คณะเมื่อมีความสามัคคีกันก็จะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุข หากผู้ใดผู้หนึ่งแตกความสามัคคี ออกจากหมู่คณะเพียงแค่ ๑ คนก็จะสร้างความเดือดร้อนกันไปหมด ทำให้ไม่สามารถผ่านพ้นอุปสรรคต่างๆ ที่มาขวางกั้นได้ ถ้ามีความสามัคคีกันก็เปรียบเหมือนกำแพงหินที่ตั้งอยู่อย่างโดดเด่น และสวยงามให้ผู้อื่นๆ ได้ชื่นชมความหนักแน่นของทุกๆ คนได้

รอยพระพุทธรบาท

รอยพระพุทธรบาทตั้งอยู่ที่บ้านบารมีศรีวิชัย ตำบลศรีวิชัย อำเภอฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้ค้นพบ พระพัฒนากรณ์ กิตติปัญญา โฉ และคณะศรัทธาชาวบ้านปาง

ในกาลเมื่อพระพุทธเจ้ามาประทับอยู่ที่ห้วยต้ม แล้วเสด็จมายังห้วยแม่หาด ทรงพบหินก้อนหนึ่งคล้ายรูปเต่าก็ทรงประทับนั่งอยู่บนก้อนหินก้อนนั้น มีลัวะไปเที่ยวป่ามาพบกับพระพุทธเจ้าก็นำเอาหมากหาด 3 ผล มาถวายแก่พระพุทธเจ้า ซึ่งพระองค์ก็ทรงรับเสวย และแบ่งให้พระอรหันต์กับพระเจ้าอโศกมหาราช แล้วพระพุทธเจ้าก็ทรงตรัสว่า เมื่อตถาคตมาถึงนี้มีลัวะผู้หนึ่งได้นำหมากหาดมาถวายแก่ตถาคตต่อไปภาคหน้าห้วยนี้จะมีชื่อว่าห้วยแม่หาดแล้วก็ทรงประทับรอยพระบาทไว้แล้วก็เสด็จข้ามไปที่ลำน้ำแม่ปิงสู่ดอยผาเรือ หรือ (ความเป็นมาในสมัยพุทธกาลพุทธองค์เสด็จมาที่นี่ มาพบกับพวกลัวะ ได้ถวายข้าวแค้นพุทธองค์ พอฉันเสร็จก็อยากเสวยน้ำ พญาอินทร์ก็เนรมิต น้ำบ่อทิพย์ให้แต่ไม่เสวยกลับเอามาล้างพระบาทแล้วทรงประทับรอยไว้แล้วก็เสด็จขึ้นสู่พระธาตุดอยเก็งต่อไป)

เป็นรอยพระบาทของพระพุทธเจ้า คือ เมื่อพระพัฒนากรณ์ ยังเป็นเณรอยู่ ท่านได้นิมิตเห็นคนหนุ่มชาวหม่มชาวมาบอกให้ไปดูรอยพระบาท ท่านเห็นนิมิตถึง 3 ครั้ง พระพัฒนากรณ์ จึงพาชาวบ้านออกค้นหา และใช้เวลาถึง 3 ปี จึงจะพบ

บ่อน้ำ

บ่อน้ำสร้างมาพร้อมกับวิหาร สมัยครุบาศรีวิชัย สร้างไว้เพื่อนำน้ำมาใช้ในวัด ข้างบนวัดไม่มีน้ำใช้ ต้องลงมาตักน้ำจากบ่อนี้ไปใช้ สมัยก่อนเล่าว่า แต่ก่อนไม่มีน้ำใช้ครุบาให้ขุดตรงนี้จึงเจอบ่อน้ำ ตอนนี้ก็ยังไม่ขุด บริเวณนี้ใช้ทำพิธีอุปสมบทให้กับพระเณรด้วย บริเวณนั้นมีโบสถ์อยู่ด้วย วันพระ จะไปเข้าโบสถ์ที่บ่อน้ำ เพราะแต่ก่อนไม่มีพิธีที่โบสถ์ ต้องไปทำที่บ่อน้ำ บริเวณนั้นทำเป็นที่เข้ากรรมให้กับพระสงฆ์ มีร่องน้ำโดยรอบ เมื่อพระสงฆ์เข้าไปหมดแล้วก็จะยกสะพานออก

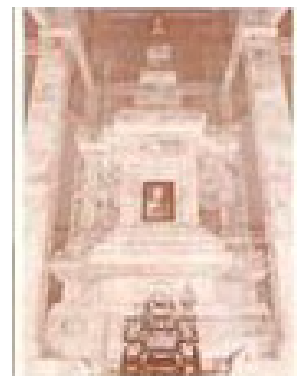
ต้นดอกแก้ว

บริเวณที่ฝังรกรงของครุบา ชาวบ้านเชื่อว่ารกรงของครุบาถูกฝังไว้ที่ใต้ต้นดอกแก้ว แต่บางส่วนบอกว่า ครุบานี้เกิดมาแบบคนธรรมดา ไม่ได้มีการบ่งบอกหรือแสดงว่าอยู่ตรงไหนแน่นอน บางคนบอกว่าแต่ก่อนนั้นฝังไว้ตรงบันไดข้าง แต่เมื่อครุบาศรีวิชัยเป็นต้นบุญอาจมีการทำเครื่องหมายไว้ที่หลัง เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ ระลึกถึงต่อไป

คูครุบาศรีวิชัย

ปราสาทหินอ่อนกรอบสถาปัตยกรรมที่บรรจุอัฐิธาตุของครุบาเจ้าศรีวิชัย ตรงบริเวณสถานที่ที่ครุบาศรีวิชัยมรณภาพ

พิพิธภัณฑ์ครุบาศรีวิชัย

หลังจากงานพระราชทานเพลิงศพท่านพระครุบาเจ้าได้ผ่านไปแล้ว ทางค่ายคณะกรรมการจัดงาน ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ได้ลงมติในการแบ่งใช้ธาตุของท่านพระครุบาเจ้าไว้เป็น 6 ส่วน โดยส่วนที่ 6 มอบให้วัดบ้านปาง บรรจุในถันกำเนิดและเป็นสถานที่มรณภาพของท่านพระครุบาเจ้า ซึ่งคณะศรัทธาสาธุชนผู้เคารพเลื่อมใสในแต่ละแห่ง พร้อมกันสร้างอนุสาวรีย์ไว้แทนคุณงามความดีของท่าน

เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ วัดบ้านปางได้สร้างสฤปพร้อมด้วยมณฑปปราสาททำด้วยหินอ่อน ณ บริเวณสถานที่ท่านมรณภาพ และได้สร้างเสาศิลาจารึกไว้ ณ สถานที่ท่านกำเนิด พร้อมกันนั้นก็ได้สร้างพิพิธภัณฑ์ เพื่อเก็บรักษาอัฐบริขารและสิ่งของเครื่องใช้ที่ท่านเคยใช้มาก่อน

แท่นวางคัมภีร์ไบเบิลาน/เก้าอี้นั่ง

เตียงหวายครุบาเจ้าศรีวิชัย

แท่นอัดผ้าไตรของครุบาเจ้าศรีวิชัย

เจดียงใช้หามครุบาเจ้าศรีวิชัย

โต๊ะเก้าอี้

เตียงนอน

รถยนต์คันแรกที่ขึ้นดอยสุเทพ

รถสามล้อที่ใช้บรรจุน้ำอาหารถวายครูบา

สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจเชิงนิเวศน์

นกยูง

นกยูง เป็นนกยูงที่ครูบาเจ้าได้นำมาเลี้ยงไว้ที่วัด คนเฒ่าคนแก่เล่าว่า นกยูงลงไปชมชนจิกกินข้าวของของชาวบ้าน รวมทั้งไปไล่จิกคนที่มาทำบุญที่วัด ครูบาเจ้าศรีวิชัยจึงนำไปปล่อยในป่าเพราะไม่ยอมให้ไปทำร้ายชาวบ้าน และท่านได้สั่งสอนให้นกยูงดูแลตัวเอง ชาวบ้านเล่าว่า “เคยมีคนเข้าไปจับนกยูงมาแต่ต้องประสบเหตุต่างๆ บางคนนำมาเลี้ยงในบ้านก็เหตุการณ์ต่าง ๆ นานา เช่น เกิดการทะเลาะวิวาทกัน เกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น” ทุกคนจึงเชื่อว่านกยูงนั้นเป็นนกกครูบา จึงไม่มีใครกล้าทำอันตราย จากเดิมที่ครูบานำมาเลี้ยงประมาณ 2-3 ตัว ปัจจุบันมีเกือบพันตัวแล้ว เป็นจุดหนึ่งที่ตั้งใจดูความสนใจให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมพื้นที่ชุมชนบ้านปาง

ป่าชุมชน

บริเวณป่าจะมีต้นไม้ใหญ่อยู่มาก เช่น ไม้สน ไม้กฤษณา มะพร้าวเต่าอายุหลายร้อยปี ถือได้ว่าเป็นป่าที่ยังอุดมสมบูรณ์ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ได้ บริเวณป่ามีแหล่งน้ำ มีดอกเอื้อง ซึ่ง

ชุมชนมีการสำรวจป่าทุกปี มีการทำฝายชะลอน้ำเป็นจุด ๆ และตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์อย่างหนึ่ง คือนกยูง ถ้าพื้นที่ป่าใดมีนกยูงถือได้ว่าป่านั้นมีความหลากหลายมีความอุดมสมบูรณ์

ประปาภูเขา

ชาวบ้านได้ใช้น้ำจากลำห้วย ต่อท่อส่งน้ำมาใช้ในหมู่บ้าน ในวัด โรงเรียน ในลักษณะประปาภูเขา น้ำในลำห้วยมีน้ำอยู่ตลอด ทำให้ชาวบ้านมีน้ำใช้ตลอดทั้งปี

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง

ชุมชนบ้านปาง มีวัดบ้านปางที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชนและประชาชนที่เลื่อมใสศรัทธาต่อครูบาเจ้าศรีวิชัย รวมถึงยังมีสถานที่สำคัญในการสักการบูชาของผู้คนเนื่องจากเป็นสถานที่เกิดและสถานที่มรณภาพของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่มีเรื่องราวประวัติศาสตร์ที่สำคัญ มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นกิจปฏิบัติ มีหลักธรรมคำสอนของครูบาเจ้าศรีวิชัยที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะครูบาเจ้า(บารมี 30 ทศ) นอกจากนี้วัดบ้านปางยังมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่สำคัญ มีสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม ที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวจากหลากหลายพื้นที่เข้ามาเยี่ยมชมวัดบ้านปาง เข้ามาสักการะครูบาเจ้าศรีวิชัย นักท่องเที่ยวส่วนมากเป็นบุคคลที่เลื่อมใสในตัวครูบาเจ้าศรีวิชัย และเป็นนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มาเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย รวมถึงการมาสักการบูชาครูบาเกจิอาจารย์ล้านนาในเส้นทางถนนสายลำพูน-ลี้ ซึ่งแล้วแต่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับครูบาเจ้าศรีวิชัย หรือ “นักบุญแห่งล้านนา” ได้แก่ ครูบาพรมมา พรหมจกโก วัดพระบาทตากผ้า ตำบลมะกอก อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน ครูบาอภิชัยขาวปี วัดพระพุทธรบาทผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ ครูบาชัยวงศาพัฒนา วัดพระบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พระเกจิอาจารย์ทั้ง 3 ท่าน ล้วนแล้วแต่เป็นลูกศิษย์ของครูบาศรีวิชัย ซึ่งในระยะหลังนี้มีนักท่องเที่ยวทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เข้ามาท่องเที่ยวทั้งในวัด สถานที่สำคัญ และสำรวจเส้นทางธรรมชาติพร้อมกับการชมคุณค่าของครูบาเจ้าเนื่องจากได้เห็นข้อมูลจากการประชาสัมพันธ์ของจังหวัดลำพูน และสมาคมการท่องเที่ยวภาคเหนือที่ได้นำเสนอ

บ้านปาง เป็นสถานที่ที่สามารถเข้ามาท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ที่ผ่านมาชุมชนบ้านปางเองยังไม่มีจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง มีเพียงสถานที่ จุดสำคัญ ๆ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย รวมทั้งการมีหลักธรรมคำสอน พระคาถา ศีลาจารวัตร ของครูบาศรีวิชัย ที่จะนำมาจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนและผู้เข้ามาเยี่ยมชม เนื่องจากที่ผ่านมาผู้ที่เข้ามาวัดบ้านปางนั้น มาเพียงเพื่อนมัสการครูบาเจ้าศรีวิชัย แต่ไม่รู้จักสถานที่สำคัญ ไม่รู้ความหมาย ความสำคัญของสิ่งนั้น ๆ หลักธรรมคำสอนของครูบาเจ้าศรีวิชัย มาแล้วก็กลับไปโดยไม่รู้อะไร

ซึ่งเป้าหมายเรื่องการจัดการท่องเที่ยวนั้นถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่ง แต่ส่วนสำคัญ คือ คนในชุมชนได้หันมาเห็นความสำคัญในเนื้อแท้ คือ หลักธรรมคำสอน รับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ครูบา บารมี 30 ทศ จะกลับคืนมาในชุมชน เป็นการสร้างเอกลักษณ์ชุมชน รวมทั้งการขยายแนวคิดเหล่านี้เพื่อสร้างการเรียนรู้และขยายผลไปยังนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมชุมชนวัดบ้านปางให้ได้เรียนรู้คุณค่า เกิดความตระหนักรู้มากขึ้น

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน ได้หาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวทั้งจากข้อมูลที่มีอยู่และบทเรียนประสบการณ์จากพื้นที่อื่นที่ได้เรียนรู้มา เช่น

- เส้นทางท่องเที่ยว ในระยะแรกนั้น ได้วางเส้นทางท่องเที่ยวคร่าว ๆ ได้แล้ว โดยเริ่มจากการสำรวจข้อมูล สถานที่ต่าง ๆ แล้วนำมาช่วยกันจัดทำแผนที่ทำมือขึ้น เพื่อจะได้รู้ว่าแต่ละจุด

นั้นอยู่ตรงไหนบ้าง และมีระยะทางห่างกันเท่าไร เพื่อคำนวณระยะเวลาในการท่องเที่ยวแต่ละจุดได้

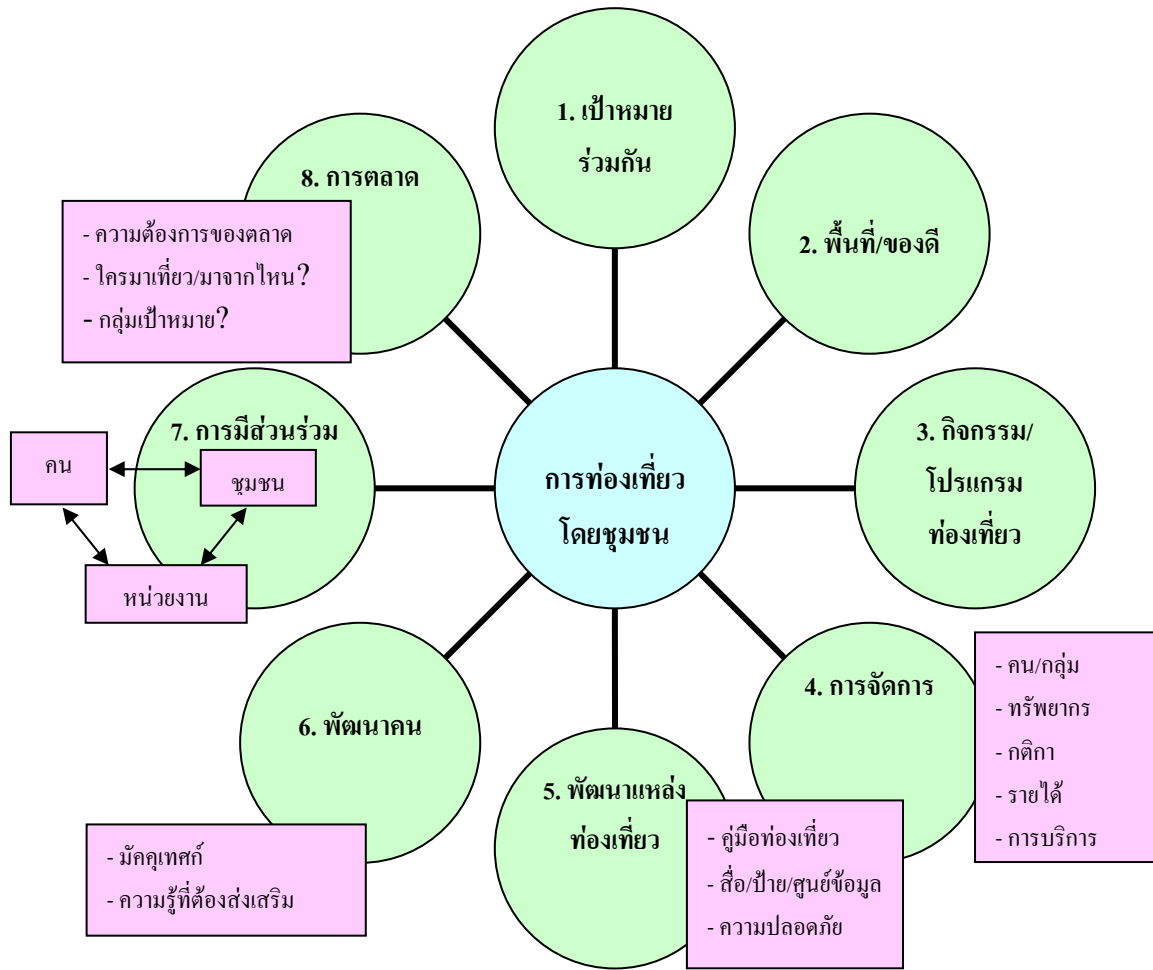
- ด้านมัคคุเทศก์ ทางชุมชนได้เข้าร่วมอบรมมัคคุเทศก์กับทางจังหวัดมาบ้าง แต่ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เป้าหมายหลัก นอกจากคนในชุมชนแล้ว อยากให้มีการถ่ายทอดให้กับเด็กเยาวชนในชุมชนให้มากขึ้น นอกจากเด็กจะได้เรียนรู้ประวัติครุบาเจ้า นำแนวคิดหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เห็นความสำคัญในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง และสามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้อยากภาคภูมิใจ
- สถานที่จุดท่องเที่ยว/ที่พัก ด้านสถานที่ต่างๆ หากมีการจัดการท่องเที่ยวจริงต้องมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ให้มากขึ้น รวมทั้งด้านที่พักต่างๆ ต้องมีการหารือกันอีกหลายครั้ง
- ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวมีการวางไว้หลากหลายรูปแบบ เช่น เส้นทางท่องเที่ยววันเดียว เส้นทางท่องเที่ยวหนึ่งวันหนึ่งคืน เส้นทางท่องเที่ยวสองวันสองคืน เป็นต้น

จากการหารือทบทวนร่วมกันในวันที่ 5 มิถุนายน 2552 ทีมวิจัยได้แลกเปลี่ยนกับเจ้าหน้าที่โหนดท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยหริภุญชัย ซึ่งได้แนวทาง/ประเด็นการจะทำการท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องพูดคุยหารือกัน 8 เรื่อง คือ

- 1) จะต้องมีเป้าหมายร่วมกัน (ฟื้นฟูประวัติศาสตร์/รักษาทรัพยากรธรรมชาติ/แลกเปลี่ยนเรียนรู้/รายได้เสริม)
- 2) พื้นที่/ของดี
- 3) กิจกรรม (Program tour)
- 4) การจัดการ:คน/กลุ่ม (กลุ่มอาชีพ, กลุ่มอาชีพ เป็นภาคีเป็นต้น) ทรัพยากร ภาวะเป็ยบ/กตึกา การบริการ รายได้
- 5) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น คู่มือท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว ป้าย สื่อ ศูนย์ข้อมูล ความปลอดภัย
- 6) พัฒนาคคน (มัคคุเทศก์ การบริหารจัดการกลุ่ม ความรู้อื่นๆที่ต้องเสริม)
- 7) การมีส่วนร่วม (คน+ชุมชน+หน่วยงาน)
- 8) การตลาด (ใครมาเที่ยว มาจากไหน กลุ่มเป้าหมาย) ผลกระทบจากนักท่องเที่ยวที่ชาวบ้านเป็นห่วง เช่น ขยะ กระทบต่อวัฒนธรรมของชุมชน การละเมิดกฏกติกา เป็นต้น

บทเรียนจากการทำงานที่ผ่านมา การพึ่งพิงคน/หน่วยงาน ภายนอกมากเกินไป ชาวบ้านต้องเป็นตัวหลักต้องมีการทบทวนบทเรียนเป็นระยะ ดังนั้นการวางแผนทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านปางนั้นต้องมีการหารือร่วมกันในระยะต่อไป เพื่อกำหนด เส้นทาง ทดลองทำ สรุปรูปแบบที่ชัดเจนต่อไป ต้องมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้ามาหนุนเสริมให้มากขึ้น สิ่งสำคัญที่สุด คือ การดึงชุมชนเข้ามา มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการให้มากขึ้น

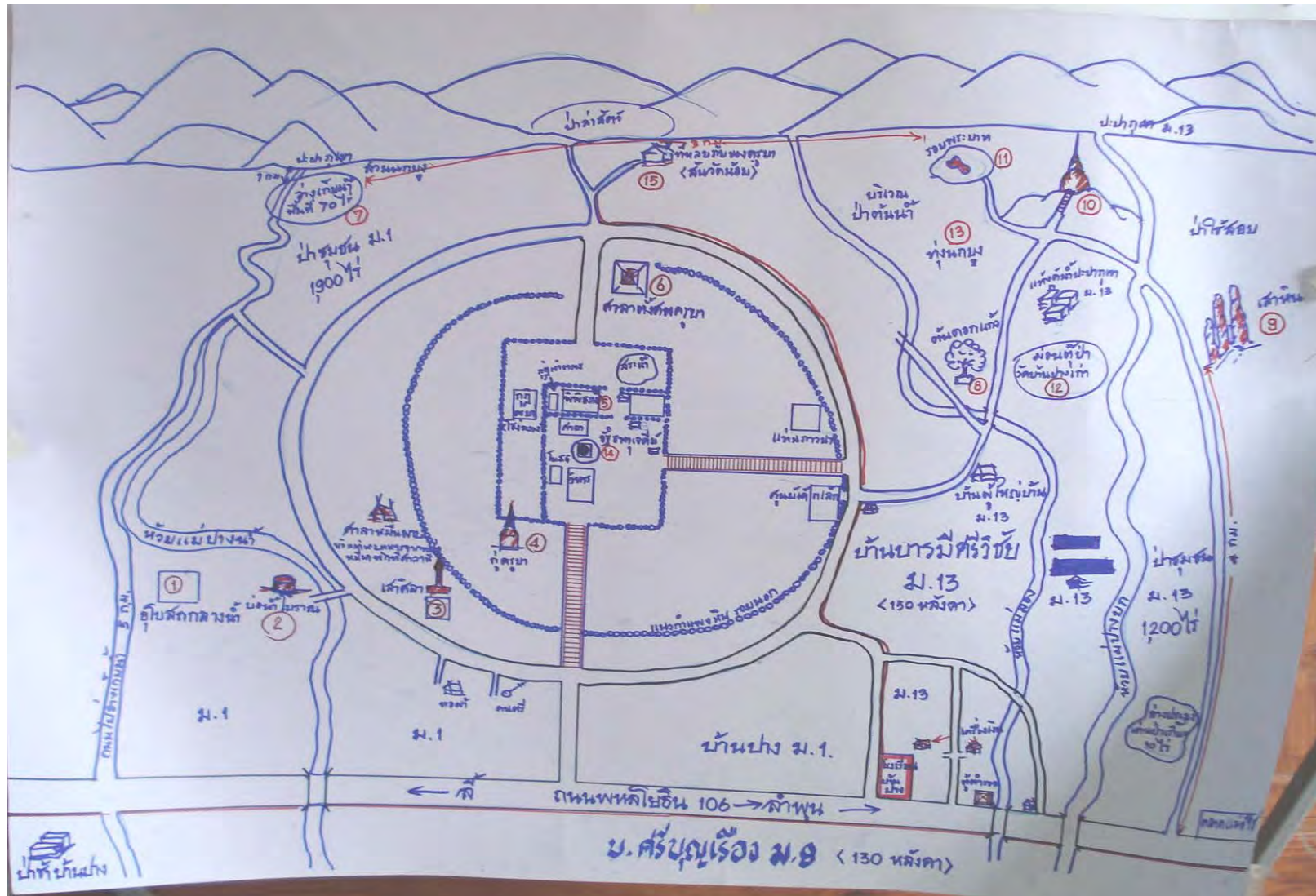
แผนผัง หลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

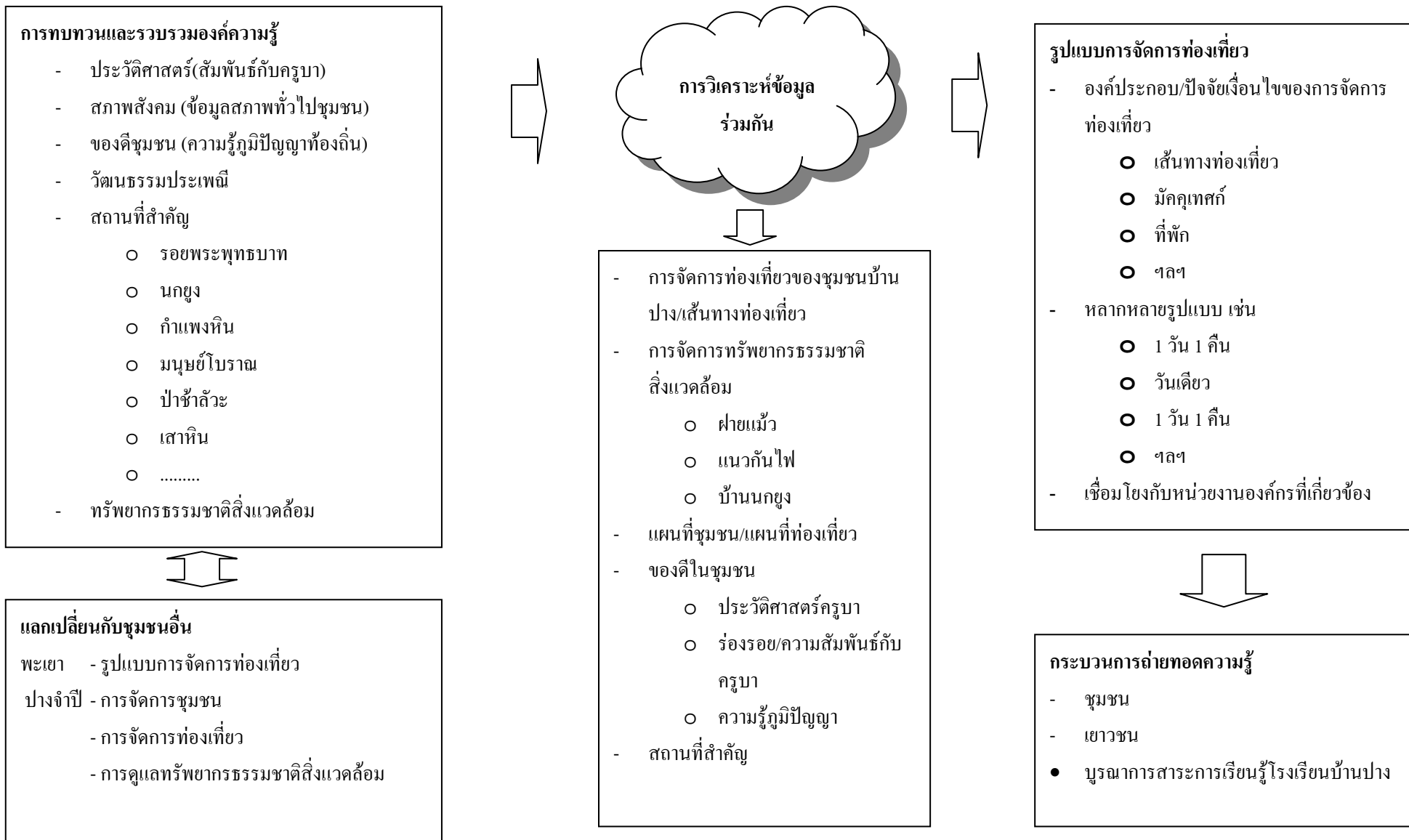
แผนที่วัดบ้านปาง

แผนที่ทำมือแหล่งท่องเที่ยว

สรุป กระบวนการดำเนินโครงการ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เกี่ยวประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง
 ศ.ศรีวิชัย อ.ลี จ.ลำพูน “ตามฮีตตวยสอยครุบาเจ้าศรีวิชัย”

ตอนที่ 5 บทเรียนและข้อค้นพบจากการดำเนินโครงการวิจัย

- ความเข้าใจของชาวบ้านมีเพิ่มมากขึ้น คุณอนันต์ กันทะวงศ์ กล่าวว่า “แต่ก่อนชาวบ้านบอกว่ารู้แล้ว แต่รู้ไม่จริง ตรงนี้ทีมวิจัยได้มาทำวิจัยได้มีการค้นคว้าและเรียนรู้ แล้วนำไปเล่าสู่กันฟัง อธิบายให้ชาวบ้านฟังทำให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น และเข้าใจตรงกัน” และบอกต่อว่า “การได้เรียนรู้สถานที่สำคัญ ๆ ของครุบา ได้ความรู้มาก แต่บางครั้งนักวิจัยเองยังไม่สามารถที่จะอธิบายให้กับคนอื่นเข้าใจได้” การทำให้ชาวบ้านเข้าใจมากขึ้น นักวิจัยเองนอกจากมีความรู้ มีข้อมูลแล้ว ต้องมีการกระบวนการถ่ายทอดที่ดี ที่ทำให้คนอื่นได้เข้าใจและเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กันได้
- ความร่วมมือของชุมชนมีมากขึ้น เนื่องจากทีมวิจัยพยายามบอกว่า การที่เรามาทำตรงนี้เพื่อลูกหลานของเรา ทำเพื่ออนาคตข้างหน้า หากเราไม่เข้ามาจัดการต่อไปคนรุ่นหลังก็จะหลงลืมไป ทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือมากขึ้น แม้จะมีบางคนที่ยังไม่เข้าใจ กลัวเสียประโยชน์บ้าง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเห็นด้วย
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คุณเมือง แก้วอ้าย กล่าวว่า “การตัดไม้ทำลายป่าลดลงมาก แต่ก่อนมีการเข้าไปตัดไม้กันมาก ตอนนี้ไม่ค่อยมีแล้ว แต่ก่อนน้ำป่าไหลมา จะพบไม้ซางไหลมาตามกระแสน้ำ นอกจากนั้นกุงในบ้านปางมีจำนวนมากขึ้น นกยูงเป็นตัวชีวิตหนึ่งที่บอกถึงความสมบูรณ์ของป่า ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้ามาติดต่อให้พาไปดูหลายครั้งแล้ว ซึ่งก็พบนกยูง สร้างความประทับใจให้หลาย ๆ คน” คุณชยุตพงศ์ ปันห้วย บอกว่า “แต่ละชุมชนมีวัตถุประสงค์ที่เป็นจุดแข็งของชุมชนแตกต่างกัน ต้องมีการสำรวจให้มากขึ้น มีความเอาใจใส่ มีการอนุรักษ์รักษาอย่างต่อเนื่อง โดยมีแนวคิดทำเพื่อลูกหลาน เพื่อระบบนิเวศที่ดี จากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา เห็นความชัดเจนและผลดีที่เกิดขึ้นกับชุมชนมากขึ้น”
- การพัฒนาตนเอง ได้เพื่อน ได้กำลังใจ คุณอุดมชัย สาก่อน กล่าวว่า “การเข้ามาทำงานตรงนี้ ทำให้เห็นบทเรียนหลากหลายพื้นที่ แต่ละพื้นที่มีปัญหาอุปสรรคที่แตกต่างกันบ้างเหมือนกันบ้าง การได้เห็นตัวอย่างพื้นที่อื่น ได้แลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่น เป็นแรงกระตุ้นให้ตัวเอง เป็นการสร้างกำลังใจที่จะสู้ต่อไป ช่วงแรกมาทำโครงการรู้สึกอยากถอยแล้ว แต่เห็นเพื่อนเห็นคนอื่น มีแรงที่จะพยายามแก้ไขให้ถึงที่สุด...” เล่าต่อว่า “นอกจากนี้ได้มีการกลับทบทวนตนเองมากขึ้น มีปัญหาที่มีการเล่าสู่กันฟังมากขึ้น เห็นจุดดีจุดด้อยแล้วนำกลับไปแก้ไข เมื่อไม่รู้อะไร ก็พยายามถามคนอื่นมากขึ้น และไม่ใช่ว่าถามแค่คนเดียว แต่ถามหลายคน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากที่สุด...” คุณสมบูรณ์ ดีบเตปิน บอกว่า “รู้สึกภูมิใจ และดีใจที่ได้เรียนรู้ร่วมกับทีมวิจัยและชุมชน เรียนรู้วิธีการประสานกับผู้นำมากขึ้น พบว่า การหาผู้นำแต่ละแห่งนั้นยาก แต่ที่ยากกว่า คือ การทำอย่างไรให้ผู้นำคิดเหมือนเรา”
- ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการทำงาน คุณวิริยญา ไชยสมภาร บอกว่า “การทำงานวิจัยนั้น เห็นคนที่ทำงานจริง ทำให้ได้รู้จักการทำงานกับคนที่หลากหลาย งานวิจัยมีความซับซ้อน ทำให้ได้เรียนรู้เรื่องการทำงาน ต้องเริ่มจากคนที่สนใจ เริ่มจากจุดเล็ก ๆ ก่อน แล้วค่อยขยายออกไป”

- การตระหนักรู้ของคนบ้านปาง แต่เดิมได้รับรู้ แต่ไม่ค่อยเห็นความสำคัญ เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของครูบาฯ หลักธรรมคำสอน (พระคาถา) สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูบาฯ กระบวนการทำวิจัยทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญ หวงแหน และอยากรักษาไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป
- ในกระบวนการดำเนินโครงการวิจัยทำให้นำไปสู่การจัดการวัดบ้านปาง เกิดการอนุรักษ์สิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของครูบาศรีวิชัย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “จี๋มือครูบา” ที่ยังคงอยู่และร่วมกันรักษาไว้ให้คงเดิม เช่น ศาลาบรรจุปราสาท พระเจดีย์ที่สร้างสมัยครูบา รวมถึงการสร้างสิ่งปลูกสร้างในวัดต่าง ๆ ที่มีการตรวจสอบและพูดคุยกันมากขึ้น

บทที่ 4

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถลี จังหวัดลำพูน เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เน้นชาวบ้านทำงานวิจัย ชุมชนมีบทบาทสำคัญในกระบวนการวิจัย ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมวิเคราะห์ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โครงการวิจัยนี้ใช้ประเด็นประวัติศาสตร์ของครูบาเจ้าศรีวิชัย การดำมอียด ดวยฮอยครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน คำถามหลักของโครงการ คือ รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครูบาเจ้าศรีวิชัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปางเป็นอย่างไร วัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง และเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง

พื้นที่การดำเนินการวิจัยมีทั้งหมด 3 พื้นที่ คือ หมู่ที่ 1 บ้านปาง หมู่ที่ 9 บ้านศรีบุญเรือง และหมู่ที่ 13 บ้านบารมีศรีวิชัย กระบวนการวิจัยมุ่งเน้นที่จะสร้างจิตสำนึก เจตคติที่ถูกต้อง ทักษะ กระบวนการการดำเนินวิถีชีวิต โดยยึดหลักคำสอนของครูบาเจ้าศรีวิชัย ทีมงานวิจัยบ้านปางมีความตระหนักและมุ่งมั่นร่วมกันที่จะเรียนรู้บริบทที่สำคัญ ความเป็นมา ประวัติศาสตร์ชุมชน ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของครูบาเจ้าศรีวิชัย ตลอดจนหลักธรรมคำสอน สิ่งของ และสถานที่สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูบา ชุมชนบ้านปางมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ มีเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งเป็นจุดที่ดึงดูดคนจากภายนอกเข้ามาเยี่ยมชมยังวัดบ้านปางอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการอนุรักษ์รักษาป่าไม้ และนกยูงอาศัยอยู่ในป่าอย่างมาก ซึ่งนกยูงเหล่านี้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นนกยูงของครูบา จึงไม่มีใครคิดทำร้ายนกยูงเหล่านี้ เมื่อมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เป็นจุดหนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนบ้านปางมากขึ้น

นอกจากที่ทีมวิจัยต้องการที่จะศึกษาเรื่องราวของครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อให้ทุกคนมีความเข้าใจที่ตรงกัน และรับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องที่สุดแล้ว มีแนวความคิดที่จะนำเรื่องราวเหล่านั้นขยายต่อไปยังบุคคลอื่นให้มากขึ้น รวมทั้งมีคนที่ย้ายมาเยี่ยมชมบ้านปางทั้งบริเวณวัดและป่า จากสภาพปัญหาที่มักพบมากในชุมชน คือ การที่คนในชุมชน โดยเฉพาะวัยรุ่นออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ในชุมชนเหลือแต่คนสูงอายุ รายได้ที่เกิดขึ้นในชุมชนก็ไม่มี จึงมีคำถามขึ้นว่า จะทำอย่างไรจึงจะดึงดูดกลุ่มคนเหล่านั้นให้กลับมาสู่ชุมชนมากขึ้น ทำให้ทีมวิจัยมีแนวคิดที่จะมีการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนบ้านปาง โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ในระยะแรกทางทีมวิจัยได้พยายามทบทวนเรื่องราว และเก็บข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง

การศึกษาศักยภาพและความพร้อมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง

ชุมชนวัดบ้านปางมีศักยภาพและความพร้อมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมา หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ แหล่งเรียนรู้ สถานที่สำคัญเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย มีเรื่องราวที่จะนำเสนอ และมีผู้รู้ที่จะคอยให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยวหรือผู้ที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ รวมทั้งการถ่ายทอดให้กับลูกหลานในการพัฒนาเป็นมรดกเทศน์ต่อไปได้ และวัดบ้านปางเป็นวัดที่มีความสำคัญ มีคณะศรัทธาจากที่ต่าง ๆ เข้ามาเยี่ยมชมและกราบไหว้ครูบาเจ้าศรีวิชัยตลอดเวลา มีวัฒนธรรมประเพณีสำคัญที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการจัดกิจกรรมร่วมกัน

จากการศึกษารวบรวมข้อมูล ทำให้ทีมวิจัยและชุมชนเห็นความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัยมากขึ้น มีการเรียนรู้ ความสำคัญ คุณค่า ความหมาย และพัฒนาให้มีความชัดเจนสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญที่จะดึงคนเข้ามาเรียนรู้ จากการพูดคุยร่วมกันมีข้อเสนอแนะว่า หากมีการพัฒนาแหล่งข้อมูล โดยเฉพาะพิพิธภัณฑสถานให้เป็นแหล่งข้อมูล และเชื่อมโยงสู่แหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างการเรียนรู้ สร้างทางเลือกให้กับผู้ที่สนใจเข้าไปศึกษาเรียนรู้ได้มากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ การดูแลจัดการป่า การรักษาป่าต้นน้ำ และใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การหาของป่า การทำประปาภูเขาเพื่อนำน้ำมาใช้ในชุมชน มีนกยูงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก นกยูงเหล่านั้นเชื่อกันว่าเป็นนกยูงของครูบาเจ้าศรีวิชัย จึงไม่มีใครที่คิดทำร้าย เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมมากขึ้น รวมทั้งความตั้งใจจริงของแกนนำชุมชนทีมวิจัยที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชนวัดบ้านปางให้เป็นแหล่งเรียนรู้ เด็กรุ่นหลังได้สืบทอดเรื่องราวต่าง ๆ ต่อไป เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ที่ทำให้คนในท้องถิ่นภาคภูมิใจ และบุคคลภายนอกได้รับรู้เรื่องราวที่มีคุณค่า หลักธรรมคำสอนต่าง ๆ ของครูบาเจ้าศรีวิชัยให้เผยแพร่ออกไปอย่างกว้างขวางมากขึ้น

การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกัน และมีการทำแผนที่ทำมือขึ้น เพื่อวางจุดสำคัญ ๆ จากนั้นได้หาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งจากข้อมูลที่มีอยู่และบทเรียนประสบการณ์จากพื้นที่อื่นที่ได้เรียนรู้มา พบว่า องค์ประกอบ/ปัจจัยเงื่อนไขของการจัดการท่องเที่ยว เช่น เป้าหมาย การบริหารจัดการ โปรแกรมการท่องเที่ยว (เส้นทางท่องเที่ยว) มัคคุเทศก์ ที่พัก เป็นต้น ในระยะแรกนั้นเราได้วางเส้นทางท่องเที่ยวคร่าว ๆ ได้แล้ว ส่วนด้านมัคคุเทศก์ ทางชุมชนได้เข้าร่วมอบรมมัคคุเทศก์กับทางจังหวัดมาบ้าง แต่ยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร ด้านสถานที่ต่าง ๆ หากมีการจัดการท่องเที่ยวจริงต้องมีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้มากขึ้น รวมทั้งด้านที่พักต่าง ต้องมีการหารือกันอีกหลายครั้ง ด้านรูปแบบการท่องเที่ยวมีการวางไว้หลากหลายรูปแบบ เช่น เที่ยววันเดียว หนึ่งวันหนึ่งคืน สองวันสองคืน เป็นต้น ซึ่งต้องมีการหารือร่วมกันในระยะต่อไป และต้องมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องเข้ามาหนุน

เสริมให้มากขึ้น สิ่งสำคัญที่สุด คือ การดึงชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการดำเนิน โครงการให้มากขึ้น

ดังนั้นในระยะต่อไป จึงมีการเน้นเรื่องการจัดการท่องเที่ยวมากขึ้น มีการพัฒนาจุดต่าง ๆ ที่สำคัญ เช่น บ่อน้ำ เริ่มมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น มีการสร้างศาลาบริเวณนี้ด้วย การทำโปงให้นกยูง เพื่อเป็นแหล่งอาหารให้กับนกยูง เป็นต้น เป้าหมายหลักของเรา ไม่ใช่แค่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเท่านั้น แต่พัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ศึกษาดูงาน ทั้งด้านการจัดระบบการจัดการ แหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ และทรัพยากรธรรมชาติได้ รวมทั้งการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของครูบาเจ้า โดยเฉพาะคาถา 30 ทศที่เป็นเอกลักษณ์ของครูบาให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสืบทอดต่อไป

สรุปผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินโครงการวิจัย

ทีมวิจัยร่วมกันประมวลสรุปผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินโครงการวิจัย ซึ่งได้ตั้งไว้หลายประเด็นดังได้กล่าวไว้ในบทที่ 1 มีทั้งสิ่งที่เป็นไปได้ตามคาดหวังไว้ และบางอย่างยังไม่เป็นไปตามคาดหวัง ซึ่งสามารถสรุป ดังนี้

สิ่งที่เป็นไปได้ตามคาดหวัง คือ 1) ได้ข้อมูล องค์ความรู้ ตามแนวทางในการดำเนินชีวิตของครูบาเจ้าศรีวิชัย “ตามฮีต ดวยฮอย ครูบาเจ้าศรีวิชัย” ตามที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 3 มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ประวัติศาสตร์ครูบาเจ้าศรีวิชัยให้กับสมาชิกในชุมชน คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ มีการพัฒนาสถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับครูบาศรีวิชัยเพื่อให้นักเรียนรุ่นหลังได้เรียนรู้ เช่น การพัฒนาบ่อน้ำ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เคยใช้เข้ากรรมให้พระสงฆ์ ให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ในปัจจุบันนี้ ชุมชนเห็นความสำคัญและวางแผนสิ่งที่เกี่ยวข้องกับครูบาเจ้าศรีวิชัย มีการลุกขึ้นมาเพื่อรวมพลัง ไม่ให้มีการทำลายสิ่งทีครูบาเคยสร้างไว้ 2) ได้รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์แบบมีส่วนร่วมของชุมชนวัดบ้านปาง แม้ยังไม่มีการจัดการที่ชัดเจนแต่ได้บทเรียนจากพื้นที่อื่นมาปรับใช้ และพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนวัดบ้านปาง จากการดำเนินงานในระยะที่ 1 อาจมีการพูดคุยถึงการจัดการยังไม่ชัดทั้งด้านพื้นที่ คน การจัดการ และกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่ทางทีมวิจัยและชุมชนได้เห็นแนวทางที่จะนำมาจัดการท่องเที่ยวของชุมชนวัดบ้านปาง ต้องมีการพูดคุยกันต่อ รวมทั้งการดึงคนหลายส่วนเข้ามาพูดคุยเพื่อให้เกิดความชัดเจนและมีความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกันให้มากขึ้น และ 3) ที่ผ่านได้มีการเชื่อมโยงคน ชุมชน หน่วยงานต่างๆ เช่น มีการสำรวจพื้นที่ร่วมกัน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเพื่อหารือจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครูบาศรีวิชัย เช่น ทางแกนนำชุมชน วัดบ้านปาง สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดลำพูน อบต.ศรีวิชัย สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูนและการท่องเที่ยวภาคเหนือ และตัวแทนพื้นที่ที่เคยจัดเรื่องการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดลำพูน จากการพูดคุยทำให้เห็นความชัดเจนและเห็นช่องทางที่จะเชื่อมความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ มากขึ้น แต่ยังคงต้องมีการพูดคุยกันอีกหลายครั้ง ในระยะแรกนั้นทำให้เห็นช่องทางในการเชื่อมโยงกันมากขึ้น เห็นช่องทางในการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม แต่ต้องมีการพูดคุยพัฒนา ให้มีความชัดเจนมากขึ้นในระยะต่อไป

ส่วนประเด็นที่ยังไม่สามารถตอบความคาดหวังตามที่ตั้งไว้ได้ คือ เรื่องการนำองค์ความรู้ที่ได้จากการบูรณาการสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา การเชื่อมโยงสู่แผนแม่บทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้มีการจัดการที่ยั่งยืน และการสร้างรายได้ให้กับชุมชนในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ครูบาเจ้าศรีวิชัย เนื่องจากแผนที่วางไว้นั้นอยู่ในระยะที่ 3 ของโครงการจึงทำให้ไม่ได้มีการพูดคุย ขับเคลื่อนด้านนี้มากนัก แต่เนื่องจากหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน ได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย และรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับครูบาเจ้าศรีวิชัย ได้นำไปพูดคุยแลกเปลี่ยนกับคณะครูในโรงเรียน แต่ยังไม่ได้นำไปสู่การบูรณาการเข้าสู่สาระการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดบ้านปาง ซึ่งกระบวนการที่ทำในระยะแรกนั้นเน้นการพัฒนาทีมวิจัย ขาดการดึงการมีส่วนร่วมของนักเรียน เด็ก เยาวชนในโรงเรียนมาร่วมเรียนรู้ในกิจกรรมของโครงการ ทำให้ไม่เห็นการมีส่วนร่วมของเด็กเท่าที่ควร รวมทั้งยังไม่มี ความชัดเจนในการเชื่อมโยงสู่แผนแม่บทขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย ที่ผ่านมาเป็นเพียงการพูดคุยระหว่างทีมวิจัยกับทางองค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัยเท่านั้น ขาดการสรุปข้อมูลเชิงเอกสาร แผนการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมที่จะเข้าไปเชื่อมกับแผนแม่บทขององค์การบริหารส่วนตำบลศรีวิชัย จากที่ผ่านมามีนักท่องเที่ยวเข้ามาให้สมาชิกชุมชนได้พาไปเยี่ยมชมพื้นที่ป่าของชุมชน และการไปคุนถุง แต่เป็นลักษณะปัจเจก โดยผ่านมาจากคนที่รู้จักกัน ทำให้สิ่งที่คาดว่าจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนจากการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์นั้นยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่ตั้งไว้ ซึ่งหากมีการวางแผนและมีรูปแบบที่ชัดเจนมากขึ้นทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากขึ้น

สิ่งที่ได้เรียนรู้

ทีมวิจัย

- ได้พัฒนาตัวเอง ทีมวิจัยได้เรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน เช่น การประสานการ การสังเกต การบันทึก สืบถาม สอดถาม เป็นต้น
- มีความเข้าใจเรื่องครูบาศรีวิชัยทั้งด้านประวัติ หลักธรรมคำสอนเพิ่มมากขึ้น สามารถที่จะถ่ายทอดและนำเสนอข้อมูลให้กับคนอื่นได้อย่างมั่นใจมากขึ้น
- รู้ประวัติสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูบาศรีวิชัยเกิดความรักความหวงแหนสิ่งที่เกี่ยวข้องกับครูบามากขึ้น
- มีความภาคภูมิใจที่ได้เรียนรู้เรื่องราวครูบาศรีวิชัย ได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่น ได้รับรู้ข้อมูลที่ ได้ศึกษามา
- ได้เพื่อน ได้กำลังใจ ได้แลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่นทำให้เห็นบทเรียนหลากหลายพื้นที่ แต่ละพื้นที่มีปัญหาอุปสรรคที่แตกต่างกันบ้างเหมือนกันบาง การได้เห็นตัวอย่างพื้นที่อื่นได้แลกเปลี่ยนกับพื้นที่อื่น เป็นแรงกระตุ้นให้ตัวเอง เป็นการสร้างกำลังใจที่จะสู้ต่อไป

ชุมชน

- ความร่วมมือของชุมชนมีมากขึ้น ครูบาศรีวิชัยเป็นบุคคลที่เคารพนับถือของชาวบ้าน การศึกษาเรื่องนี้เป็นการทำเพื่อลูกเพื่อหลาน ทำให้ชาวบ้านให้ความร่วมมือมากขึ้น แม้จะมีบางคนที่ยังไม่เข้าใจ กลัวเสียประโยชน์บ้าง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วเห็นด้วย
- การตระหนักรับรู้ของคนบ้านปาง แต่เดิมได้รับรู้ แต่ไม่ค่อยเห็นความสำคัญ เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของครูบาฯ หลักธรรมคำสอน (พระคาถา) สิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูบาฯ กระบวนการทำวิจัยทำให้คนในชุมชนได้ตระหนักและเห็นความสำคัญ หวงแหน และอยากรักษาไว้ให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป
- ในกระบวนการดำเนิน โครงการวิจัยทำให้นำไปสู่การจัดการวัดบ้านปาง เกิดการอนุรักษ์ สิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของครูบาศรีวิชัย หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ฝีมือครูบา” ที่ยังคงอยู่และร่วมกันรักษาไว้ให้คงเดิม เช่น ศาลาบรรจูปราสาท พระเจดีย์ที่สร้างสมัยครูบา รวมถึงการสร้างสิ่งปลูกสร้างในวัดต่าง ๆ ที่มีการตรวจสอบและพูดคุยกันมากขึ้น
- การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีการพูดคุยแนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาระเบียงป่าชุมชน การทำความเข้าใจร่วม ที่ผ่านมาพบว่า การตัดไม้ทำลายป่าลดลงมาก มีการสำรวจพื้นที่ป่า การจัดแหล่งอาหารให้กับนกยูง รวมทั้งการดูแลรักษาป่าไม้ รักษาป่า
- พระพัฒนกรณ์ ท่านมีสนใจศึกษาประวัติ หลักธรรม คำสอนของครูบามานาน มีความภาคภูมิใจที่ได้เล่าเรื่องราวของครูบาศรีวิชัย ท่านได้นำคำสอน เช่น บารมี 30 ทศ มาสอนให้กับศรัทธาชุมชนวัดบ้านปางทุกวันพระ มีการบันทึกเสียงจัดทำลงแผ่นซีดีเพื่อให้ในการประชาสัมพันธ์ของชุมชน เช่น เสียงตามสาย และมีการแจกให้กับบุคคลที่สนใจทั้งภายในชุมชนและชุมชนอื่น ๆ
- เกิดการจัดการร่วมของชุมชน เช่น การปรับปรุงสถานที่เกี่ยวข้องกับครูบาศรีวิชัย การรักษาเจดีย์ที่ครูบาศรีวิชัยสร้างไว้ เนื่องจากมีโครงการที่มีการบูรณะขึ้นใหม่ แต่วิธีการบูรณะนั้น เป็นการทำลายของเดิมที่มีอยู่ ทำให้ชาวบ้านไม่เห็นด้วย จึงรวมตัวกันเพื่อไม่ให้มีการบูรณะที่ต้องทำลายหรือทุบของเดิม แต่ให้ร่วมกันรักษาของเดิมไว้ เน้นปรับปรุงให้มั่นคงขึ้น โดยที่ไม่ทำลายของเดิมที่มีอยู่ เป็นต้น
- การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้สูงอายุค่อนข้างน้อย การทำงานต้องสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ให้มีความเข้าใจร่วมกัน ทำให้การขับเคลื่อนงานสามารถพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น จากการดำเนินโครงการที่ผ่านมามีการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันค่อนข้างน้อย แม้ว่า

การจัดเวทีแลกเปลี่ยน การสำรวจ สัมภาษณ์ต่าง ๆ แต่ยังไม่สามารถดึงให้ชุมชน เด็ก
เยาวชนเข้าร่วมได้เท่าที่ควร

ปัจจัยเอื้อ/ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ

ปัจจัยเอื้อ

- ความตั้งใจของทีมวิจัย แก่นนำแต่ละคนมีความตั้งใจที่จะร่วมมือกันพัฒนาชุมชนบ้านปาง
รักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับครุบาเจ้าศรีวิชัย อยากให้คนใน
ชุมชนและภายนอกได้รับรู้ความหมายและเห็นความสำคัญมากขึ้น
- ทรัพยากรในชุมชนบ้านปาง บ้านปางเป็นบ้านเกิดครุบาเจ้าศรีวิชัย ซึ่งมีเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง
กับครุบาหลายอย่าง ทั้งบริเวณวัดบ้านปางเอง และในเขตป่าชุมชน ซึ่งเป็นสถานที่เคารพ
สักการบูชา และมีเรื่องราวที่สร้างการเรียนรู้มากมาย
- การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับพื้นที่อื่น ทำให้เปิดมุมมองที่กว้างขึ้น เห็นตัวอย่าง แนวคิด
มุมมอง และรูปธรรมของการแก้ไขปัญหา ทำให้ทีมวิจัยนำบทเรียนประสบการณ์ตรงนี้มา
ปรับใช้ในโครงการวิจัยและใช้ในการแก้ไขปัญหาในชุมชน

ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

- ความเข้าใจเรื่องงานวิจัยของทีมวิจัยและสมาชิกในชุมชน ทำให้การดำเนินโครงการวิจัยใน
ช่วงแรกไม่ต่อเนื่อง และขาดการเก็บข้อมูลอยู่พอสมควร แต่เมื่อมีการทำความเข้าใจ ได้
เรียนรู้มากขึ้น ทำให้มีความเข้าใจในกระบวนการวิจัยมากขึ้น
- การขาดทักษะการเก็บรวบรวมข้อมูล การบันทึกข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งต้องมีการ
เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ ส่งผลต่อการจัดทำรายงานที่ค่อนข้างล่าช้า
- ภาระหน้าที่แต่ละคนทำให้มีเวลาไม่ตรงกัน การเข้าร่วมกิจกรรมจึงไม่สม่ำเสมอ ทำให้ความ
เข้าใจบางครั้งไม่ตรงกัน บางกิจกรรมรอความพร้อมของทีมวิจัยแต่ละคน ทำให้กิจกรรมต้อง
ขยับเวลาออกไป
- การเมือง ในช่วงทำโครงการวิจัยเกิดการปฏิวัติทางการเมือง การมีกฎระเบียบ ข้อห้ามของ
ชุมชน ทำให้การทำกิจกรรมต่าง ๆ ต้องชะงักไป
- บทเรียนเดิมที่ชาวบ้านเคยรับจากการเข้ามาของคนในหรือนอกชุมชน ส่วนใหญ่มาลักษณะ
เก็บข้อมูลจากชาวบ้าน นำงบประมาณมาให้เชิงพัฒนา ทำเสร็จแล้วก็ออกไป ต่างจากงานวิจัย
ที่มีฐานมาจากชุมชน ชุมชนลงมือทำเอง ทำให้บางคนยังไม่เข้าใจเท่าที่ควร

แนวทางการดำเนินงานต่อไป

- การพัฒนาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง
- การกำหนดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง
- การทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ชุมชนวัดบ้านปาง
- การหาแนวทางการจัดกระบวนการถ่ายทอดความรู้ด้านประวัติศาสตร์และการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนวัดบ้านปาง
- การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น อบต.ศรีวิชัย สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดลำพูนและการท่องเที่ยวภาคเหนือ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- จรัส โฆษณานันท์. พระครูบาเจ้าศรีวิชัย อริยสงฆ์แห่งล้านนา. สำนักพิมพ์เฟื่องฟ้า. 2549.
- วิไลกษณ์ ศรีป่าซาง. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตภาคพายัพ. เชียงใหม่.
- พระอานันท์ พุทธธัมโม. ประวัติของครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย. วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน. 2531.
- ศ.สุภาภา. ประวัติครูบาศรีวิชัยร่วมกับหลวงศรีประกาศ ตอนสร้างทางขึ้นดอยสุเทพ. 10 พฤษภาคม 2518.
- สิงฆะ วรรณสัย. สารประวัติครูบาศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย. ศูนย์หนังสือเชียงใหม่. 2522.
- สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ตำนานครูบาศรีวิชัยแบบพิสดารและตำนานวัดสวนดอก. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2537.
- หนังสือ ประวัติของพระครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนาไทย ที่ระลึกในงานฉลองพิพิธภัณฑสถานพระครูบาเจ้าศรีวิชัย วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอเถิน จังหวัดลำพูน. วันที่ 21 เดือนกุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2537.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน. ตามรอยเก่าเล่าเรื่องล้านนา. ที่ระลึกงานทำบุญครบรอบวันเกิด 130 ปี ครูบาเจ้าศรีวิชัย วันที่ 11 มิถุนายน 2550.
- บทความเรื่อง ครูบาเจ้าศรีวิชัย <http://www.lannaworld.com/person/svchai.htm>, <http://board.palungjit.com/> และ <http://user.school.net.th/~yongyut/main.htm> เรียบเรียงโดย อุดม รุ่งเรืองศรี.

ข้อมูลทีมวิจัยวัดบ้านปาง

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ว/ด/ป เกิด	ที่อยู่	ประวัติการศึกษา	ประวัติการทำงาน
1	นายสมบุญ คืบเตป็น	27/06/2506	379 หมู่ 11 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.ตรี	ผอ. โรงเรียนบ้านปาง
2	นายเมือง แก้วอ้าย	25/04/2503	86 หมู่ 13 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.4	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 13
3	นายจักรคำ สุภาวงศ์	10/11/2496	246 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.6	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9
4	นายสมศักดิ์ ศรีไทย	01/12/2490	66 หมู่ 1 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.7	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
5	นายอุดมชัย สาก้อน	11/09/2513	158 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ม.3	ส.อบต.ศรีวิชัย
6	นายไพรัตน์ สุภาวงศ์	21/07/2507	358 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ม.6	ส.อบต.ศรีวิชัย
7	นางวิริญญา ไชยมภาร	21/06/2517	13 หมู่ 13 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.ตรี	ส.อบต.ศรีวิชัย
8	นางอารีรัตน์ หมั่นมา	21/11/2512	384 หมู่ 1 ต.เหล่ายาว อ.บ้านโฮ้ง จ.ลำพูน	ศษ.ม.	ครู ค.ศ.2
9	นายเอกชัย อุดมะ	28/08/2525	561 หมู่ 12 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.ตรี	ครูผู้ช่วย
10	นายกิตติพันธ์ จันทร์พรหม	4/01/2482	250 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	อนุปริญญา	ข้าราชการบำนาญ
11	นายพ่อน ทะนุชิต	19/04/2506	19 หมู่ 1 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.6	ส.อบต.ศรีวิชัย
12	นายนิสสัน เชชะอุป	10/01/2512	325 หมู่ 1 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ม.3	ส.อบต.ศรีวิชัย
13	นายอินทอง เป็งวัน	17/07/2510	305 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ม.6	ส.อบต.ศรีวิชัย
14	นายอินแสง ตากันทะ	04/02/2502	20 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.4	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
15	นายวิชาญ อุดขา	19/04/2508	269/1 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.6	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
16	นายรังสรรค์ สิงห์ใจ	12/04/2506	216/2 หมู่ 13 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ม.6	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
17	นายสุทัศน์ เรือนอินทร์	29/09/2507	170 หมู่ 13 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ม.3	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
18	นายอนันต์ กันทะงศ์	08/12/2509	392 หมู่ 1 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ม จ.ลำพูน	ป.ว.ช.	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ว/ด/ป เกิด	ที่อยู่	ประวัติการศึกษา	ประวัติการทำงาน
19	นายสุพจน์ ตาสุยะ	30/11/2504	164/1 หมู่ 1 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ จ.ลำพูน	ป.7	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
20	นางอรนุช ใจดี	08/01/2509	89/2 หมู่ 1 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ จ.ลำพูน	ป.6	ประธานแม่บ้าน
21	นางสุระภี แก้วอ้าย	10/04/2510	161/1 หมู่ 13 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ จ.ลำพูน	ป.6	ประธานแม่บ้าน
22	นายดำรงค์ พิงคะสัน	21/02/2504	327 หมู่ 9 ต.ศรีวิชัย อ.ลิ้ จ.ลำพูน	ป.ตรี	หัวหน้าสถานีอนามัยบ้านปาง
23	พระพัฒนภรณ์ กิตติปัญโญภิกขุ	27/04/2524	วัดบ้านปาง	ม.3	รองเจ้าอาวาสวัดบ้านปาง